

MBU - Rådmandsmøde (Rådmandsmøde)

16-03-2021 08:15

Via Teams (brug link i kalenderinvitationen)

Information:

Deltagere:

Hans van Binsbergen

Hardy Pedersen

Helle Bach Lauridsen (Deltager fra 08:45)

Karina Møller

Lisbeth Schmidt Andersen

Martin Østergaard Christensen

Ole Kiil Jacobsen

Stefan Møller Christiansen

Susanne Hammer-Jakobsen

Susanne Holst

Thomas Medom

Trine Krabbe

Pkt. 2: Tid: 45 min. Deltagere: Mette Søberg, Louise Heltborg Budde, Patrick Larsen og Ane Bredahl Lavsén

Pkt. 3: Tid: 10 min. Deltagere: Mette Søberg, Lars Olsen og Astrid Holtz Yates

Pkt. 4: Tid: 15 min. Deltager: Tine Nørregaard Jacobsen og Mette Søberg

Pkt. 5: Tid: 10 min. Deltagere: Mette Søberg og Anne Dissing Rasmussen

Pkt. 6: Tid: 15 min. Deltagere: May-Britt Kullberg og Søren Kronborg

Pkt. 7: Tid: 15 min. Deltagere: Nicolas Madsen og Peter Rasmussen

Pkt. 8: Tid: 10 min.

Pkt. 11: Tid: 25 min. Deltagere: Mette Søberg, Marianne Holst, Jesper Callesen, Hans Sloth Kristoffersen, Astrid Holtz Yates, Søren Kusch Larsen og Anders Hovmark

Pkt. 12: Tid: 15 min. Deltagere: Mette Søberg, Marianne Holst, Hans Sloth, Astrid Yates og Jesper Callesen

Pkt. 13: Tid: 20 min. Deltagere: Cecilie Sandkvist Hansen og Anne Marie Due Schmidt

Pkt. 14: Tid: 10 min. Deltagere: Betina Holk

Indhold

Punkt 1: Godkendelse af referat	1
Punkt 2: Kvalitetsopfølgning på 0-6 års området (OKJ)	1
Punkt 3: Orientering vedr. status på Fuld Kompetencedækning (OKJ)	1
Punkt 4: Samarbejde med MKB vedrørende handleplan for sprog og literacy og litteraturfestivalen Albus (OKJ)	1
Punkt 5: Klimaindsatsen i MBU (OKJ)	1
Punkt 6: Kommunal antimobbestrategi (OKJ)	1
Punkt 7: Udrulning af hygiejne-nudging system på skoler (KM)	1
Punkt 8: Pres på rekrutteringsområdet (HBL)	1
Punkt 9: Forberedelse til børn og ungeudvalgsmødet den 17. marts 2021	1
Punkt 10: Eventuelt	1

Punkt 1: Godkendelse af referat

Punkt 2: Kvalitetsopfølgning på 0-6 års området (OKJ)

Tid: 45 min. Deltagere: Mette Søberg, Louise Heltborg Budde, Patrick Larsen og Ane Bredahl Lavsén

Punkt 3: Orientering vedr. status på Fuld Kompetencedækning (OKJ)

Tid: 10 min. Deltagere: Mette Søberg, Lars Olsen og Astrid Holtz Yates

Punkt 4: Samarbejde med MKB vedrørende handleplan for sprog og literacy og litteraturfestivalen Albus (OKJ)

Tid: 15 min. Deltager: Tine Nørregaard Jacobsen og Mette Søberg

Punkt 5: Klimaindsatsen i MBU (OKJ)

Tid: 10 min. Deltagere: Mette Søberg og Anne Dissing Rasmussen

Punkt 6: Kommunal antimobbestrategi (OKJ)

Tid: 15 min. Deltagere: May-Britt Kullberg og Søren Kronborg

Punkt 7: Udrulning af hygiejne-nudging system på skoler (KM)

Tid: 15 min. Deltagere: Nicolas Madsen og Peter Rasmussen

Punkt 8: Pres på rekrutteringsområdet (HBL)

Tid: 10 min.

Punkt 9: Forberedelse til børn og ungeudvalgsmødet den 17. marts 2021

Punkt 10: Eventuelt

MBU - Rådmandsmøde (Rådmandsmøde)

09-03-2021 09:15

Via Teams (brug link i kalenderinvitationen)

Information:

Deltagere:

Hans van Binsbergen

Hardy Pedersen

Helle Bach Lauridsen

Karina Møller

Lisbeth Schmidt Andersen

Martin Østergaard Christensen

Ole Kiil Jacobsen

Stefan Møller Christiansen

Susanne Hammer-Jakobsen

Susanne Holst

Thomas Medom

Trine Krabbe

Pkt. 2: Tid: 30 min. Deltagere: Mette Søberg, Jens Møller Hald, Jesper Callesen, Patrick Larsen, Louise Heltborg Budde

Pkt. 3: Tid: 20 min. Deltagere: Birgitte Østergaard Personale, Jane Kortnum, Mette Søberg og Rikke Slot

Pkt. 4: Tid: 15 min. Deltagere: Anne Dissing Rasmussen, Mette Søberg og Sarah Brøndum Gramstrup

Pkt. 7: Tid: 30 min. Deltagere: Helle Mølgaard, Helle Suder, Klaus Jepsen, Kasper Henriksen, Henning Mols, Anne Marie Due Schmidt og Ninna Elisabeth Jakobsen

Pkt. 8: Tid: 15 min. Deltagere: Charlotte Bøcher og Erik Ngo Mikkelsen

Pkt. 9: Tid: 30 min. Deltagere: Mette Søberg, May-Britt Kullberg, Helle Mølgaard, Ulla Parbo Hefsgaard, Astrid Holtz Yates, Ninna Glisbjerg Jakobsen og Birgit Møller

Pkt. 10: Tid: 25 min. Deltagere: Martha Berdiin, Lisa Balch, Gitte Skuldbøl Jørgensen, Anders Hovmark

Indhold

Punkt 1: Godkendelse af referat	1
Beslutning for Punkt 1: Godkendelse af referat	1
Punkt 2: Byrådsindstilling vedr. lokal ramme for kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)	1
Beslutning for Punkt 2: Byrådsindstilling vedr. lokal ramme for kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)	1
Punkt 3: Fremtidig arbejdskraft i dagtilbud (HP/OKJ)	2
Beslutning for Punkt 3: Fremtidig arbejdskraft i dagtilbud (HP/OKJ)	2
Punkt 4: Status på klima og bæredygtighed i Børn og Unge (HBL/OKJ)	2
Beslutning for Punkt 4: Status på klima og bæredygtighed i Børn og Unge (HBL/OKJ)	3
Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde d. 10. marts 2021	3
Beslutning for Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde d. 10. marts 2021	3
Punkt 6: Eventuelt	3
Beslutning for Punkt 6: Eventuelt	4

Punkt 1: Godkendelse af referat

Beslutning for Punkt 1: Godkendelse af referat

Om punkt 6: Der mangler at blive taget stilling til hvornår der skal være høring ifb med mental sundhed. Rådmanden besluttede d.d. at høringen skal være i foråret.
Opmærksomhed på koordinering med opgaverudvalget for mindre psykisk sårbarhed.
(OKJ følger op)

Med denne tilføjelse blev referatet godkendt.

Punkt 2: Byrådsindstilling vedr. lokal ramme for kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)

Tid: 30 min. Deltagere: Mette Søberg, Jens Møller Hald, Jesper Callesen, Patrick Larsen, Louise Heltborg Budde

(Bilag 5: Samlede høringssvar kan ikke uploades grundet teknisk fejl. Vi henviser til chefmødet den 4. marts til punkt 5, hvor bilaget også fremgår og kan hentes.)

Beslutning for Punkt 2: Byrådsindstilling vedr. lokal ramme for kvalitetsopfølgning og tilsyn (OKJ)

Forvaltningschef Ole Kiil Jacobsen har sat forslaget på dagsorden med henblik på drøftelse og godkendelse af byrådsindstilling om ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn.

Indstilling om, at rådmanden:

1. drøfter og godkender byrådsindstilling om ramme for kvalitetsopfølgning og tilsyn,
2. drøfter og godkender forslag om forslag til ramme gældende for de selvejende dagtilbud
3. drøfter og godkender forslag vedr. justering af rammen og senere udmøntning for fritids- og ungdomsskoleområdet
4. drøfter tids- og procesplan, herunder kommunikation, for inddragelse i og udmøntning af rammen for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn for de tre sektorer, dagtilbud, skole og fritids- og ungdomsskoleområdet

Mette Søberg, Jens Møller Hald, Jesper Callesen, Patrick Larsen, Louise Heltborg Budde deltog.

OKJ rammesatte. LHB holdte oplæg (slides eftersendt)

Beslutninger:

- Bemærkninger til byrådsindstillingen:
 - Sætningen: *Dialoghjulet fastholdes obligatorisk indtil et nyt redskab kan erstatte det.* Slettes.
 - Afsnit om finanslovsaftalen skal have sin egen overskrift. Det skal nævnes at aftalen indeholder krav om eksternt tilsyn og observationerne.

- Udgifterne til lokale forældretilfredshedsundersøgelser skal afdækkes. Hvis udgifter er lav skal muligheden for at lokale forældretilfredsundersøgelser skrives ind. Ellers ikke.
- Det skal fremgå, at MBU arbejder videre med at kvalificere læringsmiljøobservationer. Genbesøges i sammenhæng med udmøntningen af finanslovsaftalen.
- Rådmanden godkendte formuleringen: *I den forbindelse vurderes det ligeledes om, der skal udvikles en fælles ramme for tilsynet med tilbuddene på skoleområdet og fritids- og ungdomsskoleområdet*
- Specialområdet: Dialog er afgørende. Vi genbesøger data og hvad der ellers måtte være behov for.
- Der skal snarest afholdes et møde med de selvejende dagtilbud (inden den politiske behandling af indstillingen).
- Der skal være kommunikation til interessenter via egne kanaler.
- Med disse bemærkninger godkendte rådmanden de 4 indstillingspunkter.

(OKJ følger op)

Punkt 3: Fremtidig arbejdskraft i dagtilbud (HP/OKJ)

Tid: 20 min. Deltagere: Birgitte Østergaard Personale, Jane Kortnum, Mette Søberg og Rikke Slot

Beslutning for Punkt 3: Fremtidig arbejdskraft i dagtilbud (HP/OKJ)

Punktet er sat på dagsordenen med henblik på, at rådmanden tager stilling til den fremadrettede organisering af arbejdet med at sikre tilstrækkeligt ansatte med en pædagogisk uddannelse i de aarhusianske dagtilbud – en stor udfordring, der vil vokse i omfang i de kommende år.

Indstillingen om, at rådmanden godkender:

1. forslag om nedsættelse af en uddannelses-/udviklingsenhed, der kan sikre en samlet strategi for rekruttering, (videre)uddannelse og fastholdelse.
2. at enheden placeres i Personaleafdelingen
3. at der afsættes ressourcer til bemanning i form af 3 fuldtidsstillinger.

Birgitte Østergaard, Jane Kortnum, Mette Søberg og Rikke Slot deltog.

HP præsenterede sagen.

Beslutninger:

- TM godkendte, at-punkt 1 og 2.
- At-punkt 3 ændres til:
 - at der afsættes ressourcer til bemanning i form af 2 fuldtidsstillinger og ressource til kommunikation.
- Ligestilling (fx flere mænd i dagtilbud) skal nævnes som emne i indsætterne.
- Opmærksomhed på at afsøge samarbejdspartnere, fx faglige organisationer, ministerier m.fl.

(HP og OKJ følger op).

Punkt 4: Status på klima og bæredygtighed i Børn og Unge (HBL/OKJ)

Tid: 15 min. Deltagere: Anne Dissing Rasmussen, Mette Søberg og Sarah Brøndum Gramstrup

Beslutning for Punkt 4: Status på klima og bæredygtighed i Børn og Unge (HBL/OKJ)

Helle Bach Lauridsen har, med henblik på godkendelse, sat forslaget vedrørende punkt 1 og 2 på dagsordenen for at give en status på, hvor langt vi er med udvalgte klima og bæredygtighedsindsatser i Børn og Unge

Ole Kiil Jacobsen har, med henblik på godkendelse, sat forslaget vedrørende punkt 3 på dagsordenen. Forslaget fremsendes som en del af de budgettemaer, der skal drøftes i Børn og Unge udvalget. Det konkrete budgettema forventes drøftet på udvalgmøde den 17. marts. Budgettemaet er nærmere beskrevet i bilag 3.

Det indstilles, at rådmanden godkender følgende punkter:

1. Forslag til ansøgning til Aarhus Kommunes Klimafond: Trilledagtilbud
2. Udmøntning af 0,5 mio. kr. af innovationsmidler til konkrete klima og bæredygtighedsindsatser i 2021
3. Beskrivelse af budgettema: 'Fælles om bæredygtig dannelse i børn og unges hverdag' med henblik på videre behandling på Børn og Unge udvalgmøde den 17. marts.

Anne Dissing Rasmussen, Mette Søberg og Sarah Brøndum Gramstrup deltog

Beslutninger:

- Rådmanden godkendte ansøgningen.
- Rådmanden godkendte udmøntningen.
- Det er tilføjes et par tiltag/ideer i budgetteamet, fx
 - Klima-topmøde/konference
 - Muligheden for at indgå flere samarbejder (fx uge Sex, ung til ung samarbejdet mv.)
 - Det skal være tydeligt, at ift. klimaindsatsen er startet og den skal videreudvikles.
 - Det reviderede budgettema skal godkendes via eDoc

(HBL/OKJ følger op)

Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde d. 10. marts 2021

Beslutning for Punkt 5: Forberedelse til byrådsmøde d. 10. marts 2021

Udskudt til stabsmødet

Punkt 6: Eventuelt

Beslutning for Punkt 6: Eventuelt

ikke denne gang



Udkast til kvalitetsrapport på 0-6 årsområdet

12. marts 2021

Side 1 af 4

Hvorfor fremsendes forslaget:

På baggrund af drøftelse på chefmøde den 4. marts 2021 fremsender forvaltningschef Ole Kiil Jacobsen udkast til kvalitetsrapport 2021 for 0- 6 årsområdet til drøftelse og godkendelse på rådmandsmøde den 16. marts 2021.

Indstilling

Det indstilles, at rådmanden

- Drøfter og godkender udkast til kvalitetsrapport for 0-6 årsområdet 2021
- Drøfter retning og temaer for byrådsindstillingen, der følger kvalitetsrapporten
- Drøfter og godkender høringsbrev, høringsliste samt vejledning til udtalelse
- Drøfter og godkender videre proces og kommunikationsplan

Hvilke ændringer indebærer forslaget:

Med afsæt i byrådsbeslutningen den 14. august 2019 skal kvalitetsrapporten være kortere og mere fokuseret samt have en stærkere sammenhæng til den lokale praksis og de erfaringer og udfordringer, som præger det lokale arbejde med børnene og de unge. Dette med henblik på, at kvalitetsrapporten giver grobund for de politiske drøftelser, som understøtter udviklingen af kvaliteten lokalt.

Dagtilbudsloven tilsiger ligeledes, at der skal gennemføres en politisk drøftelse af kvaliteten på dagtilbudsområdet hvert andet år med henblik at drøfte iværksættelse af tiltag, der kan understøtte dagtilbuddene i at leve op til lovens krav om kvaliteten i de pædagogiske læringsmiljøer.

På baggrund af anbefalinger fra lokale ledere har rådmand og børn og ungeudvalg peget på to temaer, henholdsvis (1) pædagogiske læringsmiljøer med fokus på sproglige læringsmiljøer, udemiljøer og andel af uddannet personale, og (2) børn i sårbare og udsatte positioner med fokus på visitation til specialtilbud og inklusion, fremmøde og sundhed, herunder kost og bevægelse.

Temaerne udfoldes i kvalitetsrapporten for 2021 med henblik på politisk drøftelse.

De to temaer er udfoldet med afsæt i dagtilbuddenes læreplaner, evalueringen heraf samt centrale analyser af data på områderne. Disse elementer er sammenholdt og underbygget med case-eksempler og perspektiver fra lokale ledere.

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

Pædagogik og Udvikling

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Direkte telefon: 3052 6873

Direkte e-mail:
lohebu@aarhus.dk

Sag: 20-099066-27
Sagsbehandler:
Louise Heltborg Budde
Patrick Larsen
Ane Bredahl Lavsén



12. marts 2021
Side 2 af 4

Retning for byrådsindstillingen

Som nævnt tilsiger lovgivningen, at byrådet forholder sig til, om opfølgningen på kvalitet i dagtilbuddene giver anledning til iværksættelse af tiltag, der kan understøtte dagtilbuddenes arbejde.

I forbindelse med kvalitetsrapporten for 6-18 årsområdet besluttede byrådet, at skoler og fritids- og ungdomsskoletilbud skulle vælge fokusområder i relation til de tre temaer i kvalitetsopfølgningen til byrådet. Denne sammenhæng mellem den politiske drøftelse og det lokale arbejde med kvalitetsopfølgning og tilsyn er et centralt element i den ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn, som er på vej i byrådet.

Byrådsindstillingen skal således give retning for dagtilbuddenes videre arbejde med udviklingen af kvaliteten samt evt. forslag om tiltag, der skal iværksættes for at understøtte udviklingen.

Rapporten peger på den ene side på en række områder, hvor der er forskel i kvaliteten i dagtilbuddene på tværs af byen. På den anden side er der også perspektiver, som ikke kan afdækkes, da denne viden ikke er tilgængelig.

Eksempler på konklusioner i rapporten er fra den nye DEA rapport om dagtilbuddenes løfteevne, som viser stor variation på tværs af dagtilbuddene samt f.eks. brugen af redskaber til understøttelse af børnenes sproglige udvikling. Analysen peger også på en lavere kvalitet i udemiljøerne, som dels skyldes normering, dels medarbejderens nærvær og børnenes adgang til materialer. Analyserne viser ligeledes stor variation i andelen af børn med overvægt, samtidig med at der hverken tilbydes målrettede kost- eller bevægelsesinitiativer. En analyse peger også på, at der er sammenhæng mellem lavt fremmøde i børnehavens sidste år og fravær i skolen.

Chefteamets drøftelse peger på løfteevne og fremmøde og fravær som temaer, der kunne bæres videre som fokusområder i byrådsindstillingen.

Status for fremsendte udkast til kvalitetsrapport

Det er et udkast til kvalitetsrapporten, der sendes til udtalelse hos primært dagtilbudsbestyrelserne, men også øvrige centrale interessenter på området.



Det betyder, at der arbejdes løbende videre med at kvalificere rapporten under selve udtalelsesfasen, ligesom resultatet af udtalelserne kan kvalificere rapporten.

12. marts 2021
Side 3 af 4

Yderligere vil rapporten blive grafisk opsat inden fremsendelsen til Byrådet. Den endelige rapport vil derudover også indeholde en afsluttende perspektivering til det videre arbejde med rapportens indhold.

Det er alene udkastet til kvalitetsrapporten, der sendes til udtalelse. Den samlede kvalitetsopfølgning til byrådet vil indeholde følgende elementer:

- Kvalitetsrapport for 0-6 årsområdet
- Bilag med datapakke
- Bilag med opsamling på bestyrelsernes udtalelser
- Bilag med bestyrelsernes udtalelser

Videre proces og kommunikation:

På baggrund af drøftelsen på rådmandsmøde den 16. marts fremsendes udkastet til kvalitetsopfølgningen til udtalelse i dagtilbudsbestyrelser og andre interesserede parter i perioden den 16. marts – 14. april 2021. Høringsperioden understøttes af et høringsmøde den 23. marts, hvor rapportens væsentligste pointer præsenteres og der er fokus på bestyrelsernes mulighed for udtalelse. Resultatet af udtalelserne vedlægges som bilag til den endelige afrapportering til byrådet.

På baggrund af drøftelser af rådmandens perspektiver på udkastet til kvalitetsrapport og den samlede kvalitetsopfølgning udarbejdes udkast til byrådsindstilling med henblik på behandling på rådmandsmøde ultimo april 2020.

Tabel 1: Tids- og procesplan

Dato	Aktivitet
9. marts 2021	Rådmandsmøde: Godkendelse af udkast til kvalitetsrapport
16. marts – 14. april 2021	Udkast til rapport til udtalelse i dagtilbudsbestyrelser
23. marts 2021	Høringsmøde
Ultimo april 2021	Rådmandsmøde: Godkendelse af byrådsindstilling og samlede materiale til byrådets kvalitetsopfølgning og tilsyn
9. juni 2021	1. behandling af kvalitetsrapport i byråd
24. juni 2021	Evt. 2. behandling af kvalitetsrapport i byråd



I forbindelse med udsendelse af udkast til kvalitetsrapport til udtalelse bliver det annonceret på MBU LinkedIn. Dagen før høringsmødet annoncerer direktøren på mødet på linkedIn. I ugen op til byrådsbehandlingen af kvalitetsrapporten bringes to cases i bu-nyt og på selve dagen for behandlingen offentliggør rådmanden et linkedIn opslag.

12. marts 2021
Side 4 af 4

Se bilag 5 for kommunikationsplan.

Bilagsoversigt

Bilag 1: Udkast til kvalitetsrapport på 0-6-årsområdet

Bilag 2: Høringsbrev

Bilag 3: Høringsliste

Bilag 4: Vejledning til hørings svar

Bilag 5: Kommunikationsplan



[UDKAST]

Kvalitetsopfølgning 0-6 årsområdet 2021

Børn og Unge, Aarhus Kommune



Baggrunden for kvalitetsopfølgningen til byrådet på 0-6 årsområdet

Dagtilbudsloven foreskriver, at udviklingen på dagtilbudsområdet skal drøftes politisk mindst hver andet år. Udgangspunktet for drøftelsen skal være, hvordan kommunens rammer for dagtilbud og evt. prioriterede indsatser på området, bidrager til, at dagtilbuddene kan opfylde de krav lovgivningen foreskriver. På baggrund af drøftelsen skal Byrådet beslutte, om der skal iværksættes tiltag som kan understøtte og kvalificere dagtilbuddenes arbejde med etablering af pædagogiske læringsmiljøer, der fremmer børns trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Formålet med rapporten er således at give byrådet et afsæt for at drøfte, hvor og i hvilket omfang, der er behov for tiltag, der kan understøtte dagtilbuddenes kvalitetsudvikling. Dette stemmer overens med byrådets beslutning den 14. august 2019, der tilsiger, at kvalitetsopfølgningen til byrådet i højere grad end tidligere skal lægge op til en politisk drøftelse og prioritering af området. Derfor skal lokale perspektiver og data være afsættet for drøftelsen af udviklingen i kvaliteten i samspil med centrale kvantitative data.

Det betyder, at der udarbejdes en kvalitetsrapport til Byrådet på 6-18 årsområdet i lige år, og en kvalitetsrapport på 0-6 årsområdet i ulige år. De to selvstændige rapporter for de to områder skal dog fortsat have øje for 0-18 årsperspektivet og sammenhængen i børnenes liv.



01

INDLEDNING OG RAMMESÆTNING

Kvalitetsopfølgning 0-6 årsområdet 2021



Læsevejledning

Rapporten har fokus på to overordnede temaer.

- 1) Pædagogiske læringsmiljøer med fokus på sproglige læringsmiljøer, udemiljøer og andelen af uddannet personale.
- 2) Børn i sårbare og udsatte positioner med fokus på visitation til specialtilbud og inklusion, fremmøde og sundhed herunder kost og bevægelse.

Rapporten indledes med en kort af sammenfatning af rapportens konklusioner og budskaber for hvert af de to temaer.

Dernæst følger kapitel 1 om de overordnede rammer for kvalitetsopfølgningen på 0-6årsområdet. Kapitlet indeholder foruden de overordnede nationale og lokale rammer også en introduktion til kvalitetsbegrebet suppleret med baggrundsviden om den proces, der er gået forud for rapporten. Endeligt præsenteres også rapportens datagrundlag.

I kapitel 2 stilles skarpt på de pædagogiske læringsmiljøer i Børn og Unges dagtilbud. Inden for de pædagogiske læringsmiljøer fokuseres der i denne rapport særligt på de sproglige læringsmiljøer og de udendørs læringsmiljøer, som vi tilbyder børnene. Derudover vil kapitel 2 også sætte fokus på normeringen i Børn og Unges dagtilbud, kigge på personalesammensætningen og de rekrutteringsmæssige udfordringer som dagtilbuddene står overfor både aktuelt og på sigt.

Kapitel 3 har fokus på børn i sårbare og udsatte positioner og hvordan forskellige perspektiver på udsathed gør sig gældende for børnene. Kapitlet fokuserer også på hvad det indebærer for arbejdet med de pædagogiske læringsmiljøer og for forældresamarbejdet. Derudover vil kapitel 3 omhandle visitation til specialtilbud og arbejdet med inklusion, perspektiver på børnefremmødet i de aarhusianske dagtilbud og til sidst et afsnit om sundhed herunder kost og bevægelse- i relation til børn i udsatte og sårbare positioner.

Hvert kapitel vil være bygget op om en systematik, hvor relevant forskning og ekstern viden bliver præsenteret og relateret til den konkrete praksis i Børn og Unge. Den aktuelle status og praksis i Børn og Unges tilbud vil således blive holdt op imod den relevante forskning. Den pædagogiske praksis og hverdag i Børn og Unges tilbud vil således være rapportens centrale element. Hvert kapitel vil desuden blive afsluttet med en opsamling og konklusion.

Slutteligt vil der være en perspektivering og kobling til det videre lokale arbejde, som følger i forlængelse af denne kvalitetsrapport.



2. Sammenfatning

Pædagogiske læringsmiljøer

Vi ved fra forskningen, at høj kvalitet i dagtilbud skaber en varig effekt hos børnene og de unge. En effekt, der kan spores selv når de forlader folkeskolen 10 år efter de har forladt dagtilbuddet.

Forskningen peger desuden på, at interaktionen mellem voksen og barn er den mest betydningsfulde enkeltfaktor for børnenes intellektuelle udvikling. I Aarhus kan vi se, at 10,6 % af børnene ved 3 år har behov for en sprogindsats ud over den generelle sprogindsats i dagtilbuddet. Det viser sig også, at børn med dansk som andetsprog generelt er væsentlig mere udsatte hvad angår sproglige kompetencer.

Sproget er for børnene en nøgle til læring, trivsel og deltagelsesmuligheder i forskellige arenaer – både inde og ude. Derfor er det også relevant at stille skarpt på de udendørs læringsmiljøer.

Generelt oplever dagtilbuddene et stort potentiale i at bruge udemiljøerne mere aktivt i hverdagen, men der er fortsat et udviklingspotentiale i at arbejde med kvaliteten. Det observeres blandt andet, at børnene tilbydes et mindre udvalg af legetøj, og får stillet færre materialer til rådighed når de er udenfor. Derudover observeres et uforløst potentiale i såvel organiseringen som samspillet mellem det pædagogiske personale og børnene. Eksempelvis er distancen fra det pædagogiske personale til børnene er betydeligt større udenfor end indenfor.

Dette kan hænge sammen med, at børnene oftest er udenfor om eftermiddagen, hvor der generelt er flere børn pr. medarbejder end om formiddagen. Aarhus-data viser, at der i tidsrummet 12.30-13.00 i gennemsnit er over 12 børn pr. medarbejder i børnehaverne, mens det til sammenligning ligger på seks børn pr. medarbejder i tidsrummet 9.00 – 12.00. Dette flugter ikke med intentionerne i dagtilbudsloven, hvor det eksplicit fremgår, at dagen skal tilrettelægges med afsæt i den aktuelle børnegrupes behov, samt at der skal etableres læringsmiljøer af høj kvalitet hele dagen.

Hvad angår normering og antallet af hænder kigger vi ind i en situation med stigende børnetal, en relativ stor andel af det pædagogiske personale, der nærmer sig pensionsalderen, aktuelle rekrutteringsudfordringer og et lovkrav om minimumsnormeringer pr. 1. januar 2024. Med andre ord står vi på den ene side overfor en massiv rekrutteringsmæssig udfordring, både nu og på sigt, og på den anden side står vi overfor en opgave med at løfte kvaliteten i de læringsmiljøer vi har i dag, og derved hjælpe børnene bedst muligt på vej mod at indfri deres fulde potentiale.



Børn i sårbare og udsatte positioner

Forskningen viser, at det er af afgørende betydning for børn i sårbare og udsatte positioner, at være i dagtilbud af høj kvalitet, og at en lav kvalitet i dagtilbuddene, påvirker børn på både kort og lang sigt. Børn i sårbare og udsatte positioner er en differentieret gruppe med meget varierede behov og udfordringer, og udsathed kan være til stede i kortere eller længere tid. Data viser, at antallet af aarhusianske børn, som modtager vidtgående støtteressourcer, er stigende og har været det i en årrække. Et tegn på det stigende pres på det specialpædagogiske område på dagtilbudsområdet er antallet af afviste indstillinger til PPR. Dette giver et billede af, at flere dagtilbud søger midler til ekstra støtte, og at dette samtidigt også presser kapaciteten. Ofte sker afvisningerne fordi børnene vurderes til ikke at høre til målgruppen for central støtte. Dermed skal opgaven løses via de decentraliserede H-midler, som alle dagtilbud modtager mhp. lokale indsatser for mindre indgribende støttebehov.

Gennem kapitlet bliver vigtigheden af den tidligt forebyggende indsats tydelig. Børn fra familier i udsatte positioner, med et højt eller ustabil fremmøde i dagtilbuddet, kan være særlig vanskelige at opfange. Det tydeliggør vigtigheden af en yderst opmærksom pædagogisk tilgang til børnegruppen og et tæt forældresamarbejde, for at kunne forebygge at udsathed ikke bliver langvarig, og sætter spor videre ind i skolelivet.

Forældreindsatsen READ er iværksat med den hensigt at styrke forældres bevidsthed om vigtigheden af sprogstimulering i hjemmet. Dog har kun 9 ud af 37 kommunale dagtilbud benyttet sig af READ. I distrikt Øst og Vest med den største andel af børn med behov for fokuseret og særlig sprogindsats har ingen dagtilbud benyttet sig af tilbuddet.

Sunde mad- og måltidsvaner og fysisk aktivitet er allerede i den tidlige barndom afgørende for børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, og derfor er det sundhedsfremmende samarbejde mellem sundhedspleje, dagtilbud og forældre om mad og måltider derfor et væsentligt led i at udligne den sociale ulighed i sundhed. Der ses dog en stor andel af børn med overvægt i nogle af byens dagtilbud samt en stor variation på tværs af byen og vi har ingen indsatser, der understøtter dagtilbud eller forældre i arbejdet med kost og bevægelse.

Forskning viser, at børn, udelukkende ved at være i en udsat position, kan blive fastholdt i en særlig rolle og ekskluderet fra de øvrige børnefællesskaber og i de tætte relationer med det pædagogiske personale. Det må derfor konkluderes, at de aarhusianske dagtilbud, som dagtilbud i resten af Danmark i øvrigt, har en vigtig forebyggende rolle ift. at sikre en høj kvalitet i de pædagogiske læringsmiljøer. Med et bevidst afsæt i det pædagogiske grundlag og i det kontinuerlige arbejde med læreplanen og en styrket evalueringspraksis, kvalitetssikres det pædagogiske arbejde, så der ikke pågår en ubevidst ekskluderende praksis i de aarhusianske dagtilbud.

Med afsæt i rapporten bliver det tydeligt, at der er behov for at få endnu mere viden om dagtilbuddenes løfteevne, for at sikre at alle børn får lige muligheder og det bedste afsæt de kan igennem deres tid i dagtilbuddet. Et mere dybdegående og nuanceret blik på praksis gennem observationer af læringsmiljøerne, vil kunne bibringe mere af den viden, der er behov for.



De 12 ministerielt fastsatte pædagogiske mål

Dagtilbudsloven

I maj 2018 vedtog Folketinget en ny dagtilbudslov. Formålet var at styrke kvaliteten i de pædagogiske læringsmiljøer. Forud for lovens vedtagelse havde en mastergruppe bestående af forskere, dagtilbudsledere og andre interessenter på området beskrevet en ny retning for hele den pædagogiske indsats på dagtilbudsområdet i Danmark.

I formålsparagraffen i dagtilbudsloven slås det værdimæssige grundlag for den pædagogiske praksis an. Med loven i 2018 får legen og børneperspektivet som noget nyt en fremtrædende plads.

Dagtilbudslovens §7

Dagtilbud skal fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge pædagogiske læringsmiljøer, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et børneperspektiv.

Med dagtilbudsloven er det hensigten at kvaliteten i dagtilbuddene styrkes ved:

- Et fælles pædagogisk grundlag, der revitaliserer læreplanstemaerne med to pædagogiske mål for hvert tema.
- At den pædagogiske praksis kendetegnes af en stærk lokal evalueringskultur.
- At pædagogiske ledere og faglige fyrtårne får tilbudt kompetenceløft.
- Et tæt samarbejde med forældre om børns trivsel, læring, udvikling og dannelse.

FAKTA OM DAGTILBUDS-OMRÅDET i AARHUS**BØRN**

- 21.435 børn i alderen ½ - 5 5 år har bopæl i Aarhus Kommune pr. 1.1.2021
 - 90,0 % af disse børn er indskrevet i et dagtilbud

DAGTILBUD

- 65 almene dagtilbud, herunder 37 kommunale, 27 selvejende og 1 kommunal selvejende (Generationernes Hus)
- 1 specialdagtilbud
- Dagtilbuddene består af afdelinger og omfatter i alt 51 vuggestuer, 38 børnehaver og 214 integrerede institutioner og 4 specialinstitutioner, 19 dagtilbud har en dagplejeafdeling tilknyttet.
- Herudover 8 private institutioner

PERSONALE I DAGTILBUD

- 4.586 fuldtidsstillinger i kommunale dagtilbud*

RESSOURCER I DAGTILBUD

- Samlet budget for dagtilbud (Brutto): 2.571 mio. kr.
- Gennemsnitlig udgift pr. barn: 130.609 kr.

* Børn og Unge er ikke lønførende for alle medarbejdere i selvejende og private dagtilbud, derfor indgår disse ikke i opgørelsen

3. Kvalitet på 0-6 årsområdet

hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn, social og kulturel baggrund.

2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Social udvikling

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Kommunikation og sprog

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Krop, sanser og bevægelse

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Natur, udeliv og science

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

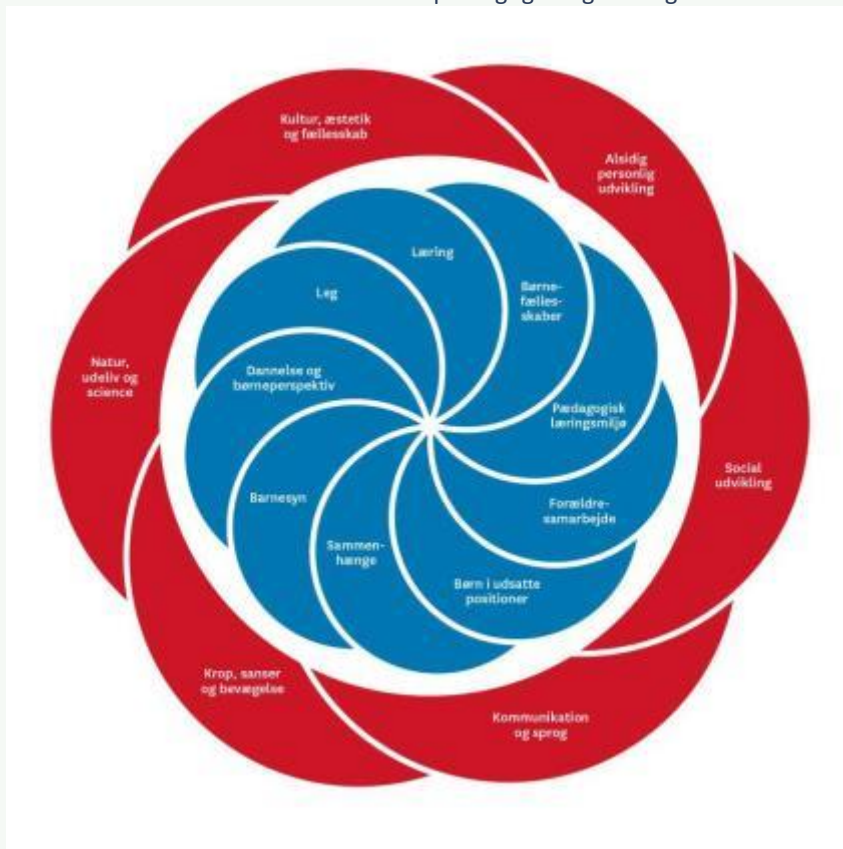


Den pædagogiske læreplan

Mens børne- og ungepolitikken udstikker visionerne for alle Børn og Unges indsatser i et 0-18-årsperspektiv, blev der med vedtagelsen af dagtilbudsloven sat nyt fokus på den pædagogiske praksis i dagtilbuddene. Med den nuværende dagtilbudslov stilles der således krav om, at:

- Alle dagtilbud skal udarbejde en skriftlig læreplan
- Læreplanen skal beskrive, hvordan det pædagogiske læringsmiljø tager højde for hele børnegruppen og børns forskellige forudsætninger, herunder børn i udsatte positioner
- Det skal fremgå af læreplanen, hvordan dagtilbuddet etablerer et pædagogisk læringsmiljø gennem hele dagen

Nedenfor ses en illustration af den såkaldte "læreplansblomst". De røde blade viser de seks læreplanstemaer, mens de blå inderste blade viser elementerne i det fælles pædagogiske grundlag.



Loven foreskriver, at det skal fremgå af dagtilbuddets lokale læreplan, hvordan det enkelte dagtilbud i gennem hele dagen etablerer et pædagogisk læringsmiljø, der med leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter og daglige rutiner giver børnene mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes. Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger. Det skal endvidere også fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring, herunder nysgerrighed, gåpåmod, selvværd og bevægelse, inden for og på tværs af læreplanstemaerne. (Dagtilbudsloven §8 stk. 2 &4)

En styrket evalueringskultur

Som led i realiseringen af den pædagogiske læreplan, stiller dagtilbudsloven krav om etableringen af en stærk evalueringskultur, som skal udvikle og kvalificere de pædagogiske læringsmiljøer. Loven giver dagtilbudslederen ansvaret for dette. Evalueringskulturen skal sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Dagtilbudslederen er ligeledes ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål, og indeholde en vurdering af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Baggrunden for det skærpede fokus i lovgivningen på dagtilbuddenes evalueringskultur findes i forskningen, som viser, at dagtilbud af høj kvalitet generelt har en højere grad af faglig refleksion og selvkritik af vurderingen af kvaliteten i eget dagtilbud. Dagtilbud af lavere kvalitet har generelt en tendens til at finde årsagsforklaringer eksterne faktorer og vurderer ofte sig selv mere positivt end en ekstern evaluering ville gøre (epsse-studiet og master for styrket pædagogiske læreplan).

Tiltag for udvikling af en stærk evalueringskultur i dagtilbuddene

Dagtilbudsledere, pædagogiske ledere og faglige fyrtårne deltager i læringsdage i Stærkere Læringsfællesskaber, som understøtter dagtilbudslovens hensigt om at udvikle af en refleksiv kultur, der med afsæt i pædagogisk dokumentation styrker den professionelle dømmekraft med blik for børnenes udvikling. Læringsdagene er påbegyndt i marts 2019 og afholdes fortsat.

Derudover har dagtilbudsledere og pædagogiske ledere deltaget i to heldags workshoper med fokus på arbejdet med evalueringskultur i direkte relation til realiseringen af den pædagogiske læreplan. om

Børn og Unge har derudover udarbejdet en konkret vejledning til omsætningen af de 12 pædagogiske mål, som har understøttet dagtilbuddene i realiseringen af den pædagogiske læreplan.



Første skridt til realisering af dagtilbudsloven i Aarhus Kommune

I Aarhus Kommune er det løbende arbejde med realiseringen af den pædagogiske læreplan foregået i tæt samarbejde med dagtilbudslederforeningen, BUPL og FOA.

Første skridt har været udarbejdelsen af et Fælles pædagogisk grundlag for alle dagtilbud i Aarhus Kommune. Det fælles pædagogiske grundlag blev udarbejdet af en bredt sammensat studiegruppe og blev underskrevet af Rådmanden for Børn og Unge, formanden for BUPL Århus og sektorformand for FOA Århus i august 2018, og blev formidlet til dagtilbuddene i efteråret 2018.

Det Fælles pædagogiske grundlag har været dagtilbuddenes fælles afsæt for den lokale udarbejdelse af læreplanen. Formålet med det fælles pædagogiske grundlag for de aarhusianske dagtilbud er at tydeliggøre sammenhængen mellem dagtilbudsloven, herunder det pædagogiske grundlag og læreplan og Aarhus Kommunes børne- og ungepolitik, MBU's strategier mv.

Et forskningsprojekt om det fælles pædagogiske grundlag for dagtilbuddene i Aarhus Kommune

VIA UC har igangsat forskningsprojektet: " En undersøgelse af det fælles pædagogiske grundlags pædagogiske og forvaltningsmæssige realiseringsprocesser". Projektet følger, undersøger og understøtter realiseringen af den styrkede pædagogiske læreplan i Aarhus Kommune med fokus på det fælles pædagogiske grundlag. I projektet indgår bl.a. en top-down undersøgelse af processer, initiativer og translationer af det pædagogiske grundlag og en bottom-up undersøgelse af hvordan det pædagogiske grundlag udfolder sig i praksis. Børn og Unge medfinansierer projektet.

Pædagogisk begejstring for nyt lovgrundlag

Den nye dagtilbudslov har vakt bred anerkendelse og glæde blandt faglige organisationer, lederforeninger og medarbejder i dagtilbuddene.

Særligt det pædagogiske grundlag har vundet genklang og har givet faget en følelse af at være vendt tilbage til rødderne.

Her indsættes citat fra Marianne Gilbert ASAP



Skabelon til udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

I Aarhus Kommune har dagtilbuddene en fælle skabelon til den pædagogiske læreplan til at understøtte den store nye lovmæssige opgave om udarbejdelse af en styrket pædagogisk læreplan.

BUPL, FOA og dagtilbudslederforeningen og Børn og Unge har samarbejdet om en skabelon til udarbejdelsen af den af den pædagogiske læreplan. Formålet med skabelonen er at hjælpe dagtilbuddene med at nå rundt om alle de lovmæssige krav, der stilles til den pædagogiske læreplan. Rådmanden har besluttet, at alle dagtilbud i Aarhus Kommune skal anvende skabelonen.

Dagtilbudslederne har efterfølgende givet udtryk for, at skabelonen har været et hjælpsomt redskab til at strukturere arbejdet og processerne i forbindelse med udarbejdelsen af den pædagogiske læreplan. I løbet af efteråret 2021 vil en evaluering af skabelonen blive gennemført med henblik på at forbedre den til det videre arbejde med den løbende realisering af læreplanen.

Stærkere Læringsfællesskaber understøtter realiseringen af den pædagogiske læreplan

I Aarhus Kommune har man valgt at koble kulturforandringen med Stærkere Læringsfællesskaber og realiseringen af den pædagogiske læreplan sammen. Visionerne for Stærkere Læringsfællesskaber og den pædagogiske læreplan er i høj grad enslydende. Både den styrkede pædagogiske læreplan og Stærkere læringsfællesskaber igangsætter en kulturforandring af den pædagogiske praksis. I centrum det pædagogiske læringsmiljø og den pædagogiske praksis er et fælles anliggende. Den professionelle dømmekraft skal styrkes gennem en refleksiv og evaluerende praksis med afsæt i pædagogisk dokumentation om barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Aarhus Kommune modtog i 2018 8.8 mio. kroner til kompetenceudvikling med henblik på at klæde dagtilbuddene på til den nye opgave med den pædagogiske læreplan. Pensum i forbindelse med kompetenceudviklingen var givet fra ministeriet og har haft fokus på det pædagogiske grundlag, læreplanstemaerne og evalueringskultur. Omkring 700 pædagogiske ledere og faglige fyrtårne har været på 11 læringsdage. Kompetenceudviklingen er sammenfaldende med kompetenceudviklingen i regi af Stærkere Læringsfællesskaber.

Status for realisering af den pædagogiske læreplan i Aarhus Kommune

I efteråret 2020 har dagtilbuddene gennemført en evaluering af arbejdet med den pædagogiske læreplan.

Evalueringen har dels bestået af et konkret procesevalueringsværktøj til dagtilbuddene samt en række fokusgruppeinterviews med medarbejdere, faglige fyrtårne, pædagogiske ledere og dagtilbudsledere. Fristen for evalueringen følger deadline for offentliggørelsen af den pædagogiske læreplan og er derfor på nuværende tidspunkt udskudt til 1. juli 2021. Alligevel har 34 ud af 37 kommunale dagtilbud, og 20 ud af 27 selvejende dagtilbud udarbejdet evalueringen i efteråret 2020. Dette skyldes, at fristen for evalueringen tidligere var 1. december 2020, og denne frist først blev udskudt ganske få dage før.

Fokusgruppeinterviewene og indholdet i evalueringerne peger blandt andet på, at der både er stor forskel i bevidstheden om og forståelsen af den pædagogiske læreplan. Dette gælder både mellem ledere og medarbejdere, men også på tværs af byens dagtilbud. Forskellene kan skyldes, hvordan det enkelte dagtilbud har



valgt at lægge sit fokus i forbindelse med realiseringen af læreplanen – og italesættelsen af den pædagogiske læreplan over for medarbejderne. Der er medarbejdere, som ikke kender til det fælles pædagogiske grundlag, men de kender til elementerne, som det består af. Der har også været strukturelle omstændigheder som fusioner af dagtilbud, som har betydet, at processen nogle steder har skulle starte forfra.

Størstedelen af evalueringerne peger på, at der lokalt har været meget energi og fokus på at arbejde med det pædagogiske grundlag, hvor temaerne leg, børneperspektivet og pædagogiske læringsmiljøer af høj kvalitet hele dagen fylder meget. Arbejdet med de pædagogiske læreplanstemaer og de tolv pædagogiske mål er en integreret del af den daglige pædagogiske praksis, men de fleste dagtilbud har ikke arbejdet systematisk med dette i realiseringen af læreplanen endnu.

Både interviews og evalueringer peger på, at arbejdet med evalueringskultur er noget af det, der opleves som en ny stor opgave for dagtilbuddene. Realiseringen af en systematisk refleksiv praksis med afsæt i data og pædagogisk dokumentation er en stor kulturforandring. Dagtilbuddene oplever ikke, at de er færdige med processen, men beskriver, at der hele tiden sker fremskridt. De fremskridt, der peges på, er, at dagtilbuddene i langt højere grad indsamler data f.eks. i form af video, observationer, og børneinterviews. Der peges på, at Stærkere Læringsfællesskaber i høj grad understøtter denne proces med redskaber til reflekterende dialoger.

På den ene side har situationen med corona i høj grad bremset realiseringen af den pædagogiske læreplan, særligt i forhold til arbejdet med de pædagogiske mål og sammenhængen til børnenes udbytte. På den anden side har situationen også medvirket til, at dagtilbuddene har fået øje på, hvordan børnene f.eks. profiterer godt af små grupper og faste voksne. I nogle af evalueringerne peger dagtilbuddene på, at de oplever at særligt børn i sårbare og udsatte positioner nyder godt af organiseringen i små faste grupper.

Effekt af evalueringskultur for pædagogisk praksis og børns trivsel

I Tranbjerg dagtilbud har de indført systematisk refleksionssparring kollegaerne imellem en gang om ugen. Her øver de sig blandt andet i at stille spørgsmål ved hinandens praksis. Dette er en svær øvelse som kræver mod og tillid.

De oplever, at det konkret betyder, at de i højere grad får øje på børnenes perspektiv og kan justere læringsmiljøerne til gavn for helheden. For eksempel har de en periode oplevet, at der var børn, som ikke trivedes om morgenen. Ved en faglig refleksion med afsæt i observationer fra morgenener i institutionen, har de voksne valgt at organisere sig anderledes og dermed skabt større trivsel i hele børnegruppen.

Kvalitet i de pædagogiske læringsmiljøer

Formålet med dagtilbudsloven og den pædagogiske læreplan er at skabe pædagogiske læringsmiljøer af høj kvalitet hele dagen for alle børn. Masteren for den pædagogiske læreplan, som ligger til grund for dagtilbudsloven, anlægger en kvalitetsforståelse, som tager afsæt i dels EVAs beskrivelse dels det engelske EPPSEE-studie.

I arbejdet med udviklingen af pædagogiske læringsmiljøer er der både nationalt og lokalt blandt dagtilbudsledere i Aarhus Kommune en stor opmærksomhed på dels, hvordan man definerer god kvalitet, dels hvordan god kvalitet ser ud i praksis.

Med henblik på at give et fælles afsæt for forståelsen af kvalitet i læsningen af denne rapport, udfoldes kvalitetsbegrebet nedenfor.



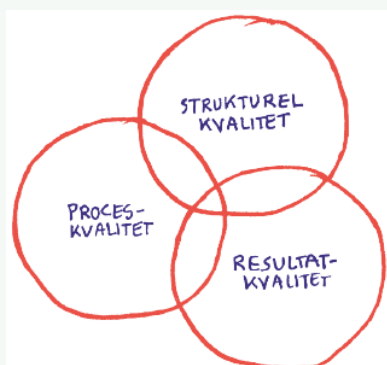


Definition af kvalitetsbegrebet

Med de senere års stigende fokus på betydningen af høj kvalitet i dagtilbud følger et stigende behov for at komme tættere på et fælles sprog om og en fælles forståelse af kvalitetsbegrebet på dagtilbudsområdet. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har i den forbindelse lavet en forskningsafdækning af området, og kommet frem til, at et dækkende kvalitetsbegreb består af tre typer kvalitet: Strukturel kvalitet, Proceskvalitet og Resultatkvalitet¹.

- **Strukturel kvalitet** er de rammer og forhold, som den pædagogiske praksis arbejder inden for, og som er påvirket af økonomi, organisering, ledelse m.m. Det er fx dagtilbuddets fysiske rammer, normering, tilgængelighed og variation i materialer, gruppestørrelser og personale, herunder andelen af uddannet personale.
- **Proceskvalitet** er kvaliteten af det pædagogiske arbejde. Proceskvalitet er udtryk for kvaliteten af interaktionerne mellem børn og voksne, men også udtryk for kvaliteten i den frie leg og de rutineprægede situationer og aktiviteter. Proceskvaliteten er med andre ord kvaliteten af den pædagogik vi udfører i samspil med børnene med henblik på at sikre børnenes læring, udvikling, trivsel og dannelse.
- **Resultatkvalitet** er det udbytte som børnene får ud af at gå i dagtilbud. Både her og nu og på længere sigt. Det drejer sig blandt andet om børnenes sociale, faglige, kognitive og motoriske kompetencer. Udbyttet kan både relatere sig til børnenes læring, udvikling, trivsel og dannelse. Resultatkvaliteten står i høj grad på skuldrene af den strukturelle kvalitet og proceskvaliteten, om end det også er muligt at arbejde målrettet og særskilt med resultatkvaliteten.

Der er ikke tale om tre uafhængige typer af kvalitet, men derimod tre elementer, der er tæt forbundne og i høj grad spiller sammen og påvirker hinanden. EVAs definition af kvalitetsbegrebet er bredt anerkendt og anvendt, men ikke nødvendigvis udtømmende. Forstået på den måde, at der godt kan være indikatorer på kvalitet, som ikke eksplicit er medtaget i EVAs definition. EVAs definition af kvalitetsbegrebet vurderes at være den definition, der på nuværende tidspunkt bygger på det bredeste fundament af forskning på området. Det er ligeledes denne definition af kvalitet som Børn og Unges nye ramme for lokal kvalitetsopfølgning og tilsyn bygger på.



¹ Danmarks Evalueringsinstitut (2017). "Kvalitet i dagtilbud – Pointer fra forskning".

Valg af temaer til kvalitetsrapporten på 0-6 årsområdet

Inddragelsen af de lokale ledere på hele 0-18-årsområdet har været afgørende for udviklingen og udarbejdelsen af denne kvalitetsrapport på 0-6-årsområdet for at få .

Således har de lokale ledere både spillet en central rolle i forhold til valget af temaer til rapporten samt i kvalificeringen af de valgte temaer.

Børn og Unges ledernetværk er i første omgang blevet præsenteret for en datapakke med udvalgte data fra centrale datakilder, og har relateret og perspektiveret til erfaringer og viden fra egen praksis. På den baggrund har netværkene anbefalet et antal temaer, som de finder det relevant at komme i dialog med Byrådet om.

På den baggrund har Rådmanden for Børn og Unge, i dialog med Børn og Unge-udvalget, valgt to temaer, som behandles i dybden i denne kvalitetsrapport til Byrådet. I rapporten er temaerne 1) kvalitet i de pædagogiske læringsmiljøer med fokus på sproglige læringsmiljøer, udemiljøer og sammensætningen af det pædagogiske personale, og 2) børn i sårbare og udsatte positioner med fokus på visitation, fremmøde og kost og bevægelse.

Bydækkende data, analyser og eksempler fra Børn og Unges lokale enheder er grundlaget for såvel valget af temaer som udfoldelsen af disse i den endelige kvalitetsrapport til Byrådet.

Blandt rapportens mange datakilder indgår blandt andet de pædagogiske læreplaner, dagtilbuddenes egen evalueringen af arbejdet med den pædagogiske læreplan samt interviews med ledere og medarbejder i belysningen af de udvalgte temaer. De lokale cases og citater i rapporten er udvalgt med henblik på at give et indblik, hvordan dagtilbuddene arbejder med de temaer, som er udvalgt til rapporten.



02

PÆDAGOGISKE LÆRINGSMILJØER

Kvalitetsopfølgning 0-6 årsområdet 2021



Pædagogiske læringsmiljøer som tema i kvalitetsrapporten

Ifølge dagtilbudsloven §7 som beskrevet i indledningen, skal dagtilbuddene 'fremme børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem trygge pædagogiske læringsmiljøer'. Dagtilbudslovens §7 sammenholdt med formålet med denne kvalitetsrapport, nemlig Byrådets tilsynsførelse med det aarhusianske dagtilbudsområde, gør det oplagt at kigge nærmere på de pædagogiske læringsmiljøer.

Med det yderligere lovkrav, at de pædagogiske læringsmiljøer skal tilrettelægges med høj kvalitet gennem hele dagen, er det derfor særligt relevant at kigge på de sproglige læringsmiljøer, som er gennemgående over hele dagen, men også de udendørs læringsmiljøer, da en væsentlig del af børnenes hverdag finder sted udenfor.

Definition af læringsmiljøbegrebet

Gode dagtilbud med pædagogiske læringsmiljøer af høj kvalitet er afgørende for børns trivsel, udvikling, læring og dannelse. Et pædagogisk læringsmiljø består af alle de muligheder for læring, udvikling, trivsel og dannelse, som dagtilbuddet giver børnene i forbindelse med fx leg, dagligdagens rutiner, børne- og vokseninitierede aktiviteter, og alle de andre situationer af kortere eller længere varighed, som spontant opstår i løbet af dagen. Betegnelsen pædagogisk læringsmiljø dækker altså over den samlede pædagogiske praksis som helhed, herunder også midlertidige fokuserede miljøer, der er tilrettelagt efter børnegruppens interesser eller behov*.

Det pædagogiske læringsmiljø består således af en lang række forskellige elementer, der hver især og i samspil har betydning for børnenes læring, udvikling, trivsel og dannelse. Børne- og Undervisningsministeriet definerer et læringsmiljø således:

"Læringsmiljøet i dagtilbud består af alle de muligheder for udvikling, trivsel og læring, som dagtilbuddet giver børnene. Læringsmiljøet handler blandt andet om, hvordan dagen og aktiviteterne bliver rammesat, organiseret og tilrettelagt." (UVM)

Det læringsmiljø, vi tilbyder børnene, påvirkes af alle aktiviteter, gennem hele dagen. Børn og Unges pædagogiske personale i dagtilbuddene spiller dermed en afgørende rolle i de læringsmiljøer, vi hver dag stiller til rådighed for børnene. Det pædagogiske personale er ikke blot med til at understøtte og etablere læringsmiljøer for børnene – det pædagogiske personale er i sig selv en meget betydningsfuld del af læringsmiljøet.

Dermed spiller ledelse og organisering af dagligdagen også en væsentlig rolle for de læringsmiljøer vi hver dag tilbyder børnene. Kvaliteten af læringsmiljøerne er definerende for de muligheder og begrænsninger der skabes, og dermed også det potentiale der er for alle børns trivsel, læring, udvikling og dannelse – både nu og på sigt. Den pædagogiske leder og dagtilbudslederen vil til enhver tid være ansvarlig for kvaliteten af de læringsmiljøer der etableres for børnene.

*Af hensyn til læsevenligheden vil der gennem rapporten være passager, hvor der alene anvendes begrebet 'læringsmiljøer' og ikke 'pædagogiske læringsmiljøer'. Dette ændrer ikke på, at der til enhver tid i denne rapport menes 'pædagogiske læringsmiljøer'.



Vigtigheden af kvalitet i læringsmiljøerne

Et godt læringsmiljø er afgørende for børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse. I det til dato dyreste og mest omfangsrige forskningsprojekt på dagtilbudsområdet – EPPSE-projektet – er konklusionen klar; høj kvalitet i dagtilbud skaber en varig effekt hos børnene og de unge. En effekt, der kan spores selv når de forlader folkeskolen 10 år efter de har forladt dagtilbuddet. Børnene bliver mere robuste, besidder flere sociale kompetencer og har bedre forudsætninger for at læse og lære, blandt andet som følge af en bedre koncentrationsevne².

EPPSE-projektet

I EPPSE-projektet (Effective Pre-school, Primary and Secondary –Education Project) har forskerne fra University of London fulgt 3.000 børn fra treårsalderen op gennem skolesystemet. Forskningsprojektet begyndte i 1997, fordi den engelske regering var bekymret for standarden i dagtilbud og skoler. Projektet blev afsluttet i 2014.

Yderligere forskningsmæssige resultater viser, at kvaliteten af de læringsmiljøer vi stiller til rådighed for børnene, har afgørende betydning for børnenes senere uddannelsesmæssige resultater, indkomst, arbejdsmarkedstilknudning mv. Specifikt kvaliteten af interaktionen mellem voksen og barn vurderes at være den mest betydningsfulde enkeltfaktor for børnenes intellektuelle udvikling. Dette vil der derfor blive kigget nærmere på i afsnittet omkring sproglige læringsmiljøer senere i dette kapitel. Dagtilbuddenes langvarige effekt i forhold til uddannelse skyldes ikke alene udviklingen i børnenes kompetencer, nysgerrighed og motivation, men også børnenes udvikling af et mere positivt syn på sig selv og egne fremtidsmuligheder. Det ses således, at børnehavebørnene ved overgangen til skole havde en større tiltro til deres egne evner til at lære nyt³.

I *'Master for en styrket pædagogisk læreplan'*, som er afsættet for den nye dagtilbudslov samt den styrkede pædagogiske læreplan, hviler læringsmiljøer af høj kvalitet på en række strukturelle og processuelle faktorer, som tilsammen udgør grundlaget for et godt læringsmiljø. De strukturelle faktorer er fx personalets pædagogiske kvalifikationer, herunder kendskab til den pædagogiske læreplans indhold, en pædagogisk faglig ledelse, tilstrækkelig normering, børnegruppens størrelse samt de fysiske rammer og materialer. En pædagogisk faglig ledelse, der støtter op om det pædagogiske arbejde, fx ved at facilitere systematisk pædagogisk refleksion, er ligeledes en vigtig strukturel faktor. De processuelle faktorer hænger sammen med de strukturelle faktorer og handler fx om det nære, empatiske samspil mellem børn og mellem det pædagogiske personale og de enkelte børn og børnegruppen og tilrettelæggelse af dagen.

² Sylvia, K. et. al. (2014). *"Students' educational and developmental outcomes at age 16 - Effective Pre-school, Primary and Secondary Education (EPPSE 3-16) Project"*.

³ Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (2014): *"Daginstitutionens betydning for børns udvikling – en forskningsoversigt"*.



Et godt læringsmiljø stiller altså krav til både den strukturelle kvalitet og proceskvaliteten. Et vist niveau af strukturel kvalitet er en forudsætning og en nødvendighed for et godt læringsmiljø – til gengæld er det ikke tilstrækkeligt. Et godt læringsmiljø skabes ikke alene af gode fysiske rammer, hænder nok og andre strukturelle forhold. Et godt læringsmiljø er også afhængig af kvaliteten af det pædagogiske arbejde, der udføres indenfor de givne rammer. Ved etablering af et pædagogisk læringsmiljø er det med andre ord en forudsætning, at det pædagogiske personale og ledelsen løbende har blik for, hvordan praksis kan rammesættes, organiseres og tilrettelægges, så børnene får de bedste betingelser for at lære og udvikle sig.

Virkeligheden stemmer sjældent overens med den ideelle verden, og derfor vil der ofte opstå en følelse af, at de rammer og vilkår, hvor under der skal bedrives pædagogik, langt fra er optimale. Med andre ord en følelse af utilstrækkelig strukturel kvalitet. Til trods for, at den strukturelle kvalitet ofte kan blive bedre, må det aldrig forhindre det pædagogiske personale i altid at stræbe efter den bedst mulige proceskvalitet under de givne rammer. Målet vil altid være den bedst mulige kvalitet inden for de rammer og vilkår, der er tilgængelige. Dette stiller krav til både pædagogisk personale, organisering af hverdagen mv., men er i høj grad også en ledelsesopgave, der stiller krav om ledelse.



ITERS/ECERS Pilotprojekt

I EPPSE-projektet har forskerne anvendt ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale) som redskab til at måle kvaliteten i dagtilbuddenes læringsmiljøer. ECERS er et observationsredskab, som er udviklet med fokus på, hvad der fra børnenes perspektiv kendetegner et pædagogisk læringsmiljø af høj kvalitet. Børnenes trivsel og deres muligheder for at udvikle sig og lære i dagtilbuddet, er den grundlæggende rettesnor i opbygningen og indholdet af ECERS.

ECERS-materialet er oprindeligt udviklet i USA, og er det observationsredskab, der har været underlagt den mest systematiske kvalitetskontrol. Der er med andre ord tale om et redskab, der er gennemtestet og som genererer valide og objektive data med afsæt i et børneperspektiv. ECERS-materialet anvendes i dag i over 20 lande samt i flere danske kommuner. Det er ligeledes ECERS-redskabet som Danmarks Evalueringsinstitut har anvendt i den nationale kortlægning af kvaliteten i de danske børnehaver fra 2020. Der har i forbindelse med EVAs kortlægning af kvaliteten i de danske børnehaver været en kritik, særligt fra de faglige organisationer, gående på, at en anvendelse af ECERS som observationsredskab kan betragtes som et koncept. Der italesættes en bekymring for, at der ved anvendelsen af ECERS-redskabet vil opstå en 'teaching to the test' kultur, hvor dagtilbuddene tilrettelægger pædagogikken efter hvad ECERS definerer som høj kvalitet, frem for, hvad der reelt er brug for, for at højne og udvikle kvaliteten til gavn for børnene. På den måde er der en frygt for, at anvendelsen af ECERS kan føre til, at den pædagogiske dømmekraft sættes ud af spil. Derudover kritiseres enkelte elementer i redskabet for at ikke at være relevante, eksempelvis at der er et minimumsantal af bøger, der skal være tilgængelige for at der kan være tale om "god kvalitet", eller tilsvarende med en bestemt slags klodser.

I Børn og Unge har vi i 2020/21 gennemført et pilotprojekt med observationer i tre dagtilbud. ECERS-materialet er målrettet børnehaver, mens materialet målrettet vuggestuer kaldes for ITERS. Der er i pilotprojektet gennemført i alt 79 observationer fordelt på hhv. 37 observationer i vuggestuer, 38 observationer i børnehaver, samt fire observationer i dagplejen*.

Formålet med pilotprojektet er på den ene side dels at give et objektivt blik på kvaliteten i de aarhusianske dagtilbud, og samtidig gøre det på en måde, hvor det bidrager med nærværende og meningsfulde data til hver enkelt afdeling med henblik på at løfte kvaliteten mest muligt til gavn for børnene. På den anden side har pilotprojektet til formål at afprøve ITERS/ECERS-redskabet i en Aarhus-kontekst, og derved undersøge om, og hvordan det kan understøtte etableringen af en evalueringskultur samt realiseringen af læreplanen og Stærkere Læringsfællesskaber.



*Grundet restriktioner i forbindelse med COVID-19 afventer 6 vuggestueobservationer og 6 børnehaveobservationer fortsat gennemførelse.



Med udviklingen af Stærkere Læringsfællesskaber og dermed et tydeligt ønske om et datainformeret beslutningsgrundlag, er det ligeledes tanken, ITERS og ECERS med deres generering af lokale data om personalets hverdagspraksis tilføjer værdi og bidrager til en mere kvalificeret udøvelse af kerneopgaven.

”At ITERS/ECERS anlægger et børneperspektiv og beror på konkrete observationer af lokal praksis gør, at redskabet giver både mig, men også det pædagogiske personale et blik på, ’hvordan er det at være barn her?’. Dét blik er meget værd, og det giver mig som dagtilbudsleder noget data på, hvor jeg fremover skal være særlig opmærksom på, at der sker en positiv udvikling.”

(Citat dagtilbudsleder)

Hvad viser observationerne så? Observationerne viser, at der generelt er en rigtig høj kvalitet, særligt i det sproglige arbejde og arbejdet med interaktioner. I lyset af, at interaktion er den mest betydende enkeltfaktor for børnenes udvikling, er det særdeles positivt, at det netop er her, at kvaliteten er højest. Observationerne viser ligeledes, at kvaliteten i læringsmiljøerne generelt lider under den lave grad af tilgængelige læringsaktiviteter. Det er således et fokusområde at øge mængden og tilgængeligheden af læringsaktiviteter. I lyset af den aktuelle situation med COVID-19, er det således et fokusområde, der både kræver pædagogiske overvejelser, men også overvejelser omkring organisering, rengøring mv.

Det er imidlertid interessant, at Børn og Unges dagtilbud i evaluering af arbejdet med realiseringen af læreplanen vurderer, at de har gode, indbydende og tydelig læringsrum – både ude og inde. Der er således en forskel mellem det observerede og dagtilbuddenes selvevaluering. Dagtilbuddene påpeger dog selv i evalueringerne, at de med fordel kunne have et større udbud af materialer indenfor læreplanstemaet ’Kultur, æstetik og fællesskab’. ITERS/ECERS-observationerne giver på den måde anledning til et genbesøg eller en drøftelse af, hvorvidt dette blot gør sig gældende for læreplanstemaet ’Kultur, æstetik og fællesskab’, eller mere generelt.





Sammenholdes resultaterne af pilotprojektet med resultaterne af den landsdækkende undersøgelse, tegner der sig et billede af, at kvaliteten i Børn og Unges tilbud i store træk svarer til det niveau, der observeres på landsplan. Det er i den forbindelse værd at bemærke, at der i Børn og Unges pilotprojekt er gennemført 79 observationer, mens der i den landsdækkende undersøgelse er gennemført 165 observationer. Antallet af observationer i pilotprojektet svarer med andre ord til knap 50 % af den landsdækkende undersøgelse, hvorfor pilotprojektet

”I kraft af SLF er vi vant til at give og modtage feedback til hinanden. Når der så kommer en ekstern observatør, bliver vi ikke nær så nervøse – vi stoler på vores faglighed.”

(Citat pædagog)

vurderes at være ganske robust.

Sammenholdes ITERS/ECERS-materialet med den styrkede pædagogiske læreplan, ses der væsentlige overlap. I den nye dagtilbudslov samt i det pædagogiske grundlag, understreget det, at det pædagogiske læringsmiljø altid skal tilrettelægges, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger. ITERS/ECERS beskæftiger sig specifikt med læringsmiljøet og har særligt fokus på, hvad børnene kan opleve og lære i dagtilbuddet, herunder hvorvidt dagtilbuddet er organiseret på en måde, så børnene gennem leg, interaktion og dialog gives varierede læringsmuligheder, der tilgodeser alle børn.

I den styrkede pædagogiske læreplan skrives børnene frem som aktive medskabere, hvor det vægtes at læring foregår både i leg, aktivitet og rutiner. Til sammenligning har ITERS/ECERS-materialet fokus på relationen, dialogen og læringen i både leg, voksenstyrede aktiviteter og rutiner, samt fokus på, at læringsmiljøet er tilpasset den aktuelle børnegruppe.

Desuden defineres læring både i den styrkede pædagogiske læreplan og ITERS/ECERS-materialet som en proces, der foregår gennem leg, nysgerrighed og udforskning, og det understreges i begge materialer, at kommunikation, udveksling og interaktioner både børnene i mellem og barn til voksen er af yderste vigtighed.

ITERS/ECERS-materialet måler imidlertid ikke på kvaliteten af forældresamarbejdet eller dagtilbuddets inddragelse af, og samarbejde med andre aktører i lokalsamfundet. Det skyldes, at ITERS/ECERS-materialet udelukkende indeholder forhold, der er observerbare i børnenes hverdag i dagtilbuddet. Inden for de observerede forhold vurderes det imidlertid, at de indsamlede data giver et solidt og datainformeret grundlag for evaluering af og dialog om den pædagogiske praksis.

”Stærkere Læringsfællesskaber spiller rigtig godt sammen med ECERS. Stærkere Læringsfællesskaber giver en række brugbare redskaber, der har gjort os skarpere på at arbejde datainformeret, mens ECERS giver os et rigtig godt afsæt for at gøre netop det – altså arbejde datainformeret. ECERS er nemt at bruge ind i læringscirklen.”

(Citat pædagogisk leder og pædagog)





I lyset af finanslovsaftalen indeholdende et lovbundet eksternt tilsyn på dagtilbudsområdet, er det væsentligt at have for øje, hvorvidt erfaringerne fra pilotprojektet med ITERS/ECERS kan bidrage til den kommende opgave vedrørende eksternt tilsyn. Konkretiseringen af finanslovsaftalen er pt under udarbejdelse og forventes færdigbehandlet i andet halvår 2021.

Med indførelsen af eksternt tilsyn på dagtilbudsområdet er det vigtigt at balancere tilsynsdagsordenen med den datainformerede tilgang og den professionelle dømmekraft som allerede i dag er til stede i Børn og Unge. Det er således afgørende, at der bliver tale om et tilsyn, der kvalificerer det datainformerede beslutningsgrundlag, og ikke et tilsyn for tilsynets skyld.

Med udsigten til et eksternt tilsyn, der forhåbentlig genererer pædagogisk anvendelige data, er det samtidig essentielt at have øje for, at den pædagogiske praksis ikke bliver databaseret eller datastyret, men netop, som det er hensigten med Stærkere Læringsfællesskaber, datainformeret. Med andre ord, at de ledelsesmæssige beslutninger træffes på et oplyst grundlag med afsæt i det brede databegreb og den professionelle dømmekraft. I forhold til ITERS/ECERS-redskabet er det i den sammenhæng relevant, at der på baggrund af observationerne gives differentieret feedback, forstået på den måde, at der gives forslag til kvalitetsforbedringer uanset hvor på skalaen fra et til syv, den pågældende afdeling befinder sig.

”Hvis ECERS siger jeg skal have 20 bøger, men jeg har 18 kvalitetsbøger, så bruger jeg min professionelle dømmekraft og vurderer, at 18 gode bøger er bedre end 20 gennemsnitlige bøger. Men det er en løftestang for, at vi kan tage en pædagogisk snak om, hvordan vores praksis er om bøgerne i det her tilfælde. Det kunne også være redegynngen, hvor vi har styr på tingene, men lige giver praksis et hurtigt genbesøg i forhold til, hvordan vi håndterer det, når der er mange børn på legepladsen”

(Citat pædagogisk leder)

Intet redskab og ingen metode er dog perfekt – alle redskaber og metoder vil have både fordele og ulemper. Der vil således også altid være noget af vores pædagogiske personale, og nogle af vores pædagogiske ledere og dagtilbudsledere, som vil foretrække ét redskab frem for et andet. Et eksempel på dette kan ses i følgende citat fra en pædagog, der hilser det eksterne tilsyn velkommen, og gerne med brugen af ITERS/ECERS som redskabet:

”Det føles som et klap på skulderen og en anerkendelse af det arbejde vi laver. Da jeg havde læst rapporten, gik jeg derfra med oprejst pande og var stolt af mit arbejde.”

(Citat pædagog)



2.1. Sproglige læringsmiljøer

Sproget er en vigtig nøgle til at forstå og udtrykke sig. Sproget er for børnene en nøgle til læring, trivsel og deltagelsesmuligheder i forskellige arenaer. Med henblik på børnenes sproglige udvikling er det således afgørende, at der i dagtilbuddet skabes sproglige læringsmiljøer af høj kvalitet.

I de sproglige læringsmiljøer er det særligt oplagt at arbejde med læreplanstematet 'Kommunikation og sprog'. De to pædagogiske mål for 'Kommunikation og sprog' stiller krav til læringsmiljøet og dets understøttelse af alle børns sproglige udvikling såvel som læringsmiljøets understøttelse af børnenes muligheder for at sprogliggøre tanker og ideer, som forudsætning for børnenes deltagelsesmuligheder.

De to pædagogiske mål for 'Kommunikation og sprog':

- 1) Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
- 2) Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Foruden udviklings- og deltagelsesmulighederne her og nu, er det også veldokumenteret, at et veludviklet sprog og ordforråd har stor betydning for børnenes senere læse- og skrivetilegnelse i skolen og dermed også på sigt uddannelsesmuligheder.

Et godt og nuanceret sprog kommer imidlertid ikke af sig selv. Den sproglige udvikling er betinget af, hvad barnet bliver præsenteret for i sine omgivelser – herunder i høj grad de sproglige læringsmiljøer i dagtilbuddet. Et sprogligt læringsmiljø af høj kvalitet vil udvikle både barnets talesprog og (før)skriftlige kompetencer. Høj kvalitet i de sproglige læringsmiljøer vil samtidig bidrage til at udligne sociale forskelle og reducere chanceulighed mellem børn ved at give dem ligeværdige sproglige forudsætninger⁴.

Et sprogligt læringsmiljø af høj kvalitet er således afgørende for børnene og en væsentlig del af kerneopgaven, men samtidig også en kompleks størrelse. Et sprogligt læringsmiljø består blandt andet af en række strukturelle såvel som processuelle elementer, eksempelvis:

- Relevante materialer, som er synlige og tilgængelige for barnet
- Rum og indretning, akustiske forhold (støj og lydniveau)
- Personalets faglige kompetencer i forhold til sprog og aktive brug af relevante metoder, herunder understøttende sproglige strategier i samtaler med børnene.
- 'Samtalekulturen' (fx praksis omkring afbrydelser, samtaler med alle børn)
- Organiseringsformer (opdeling i mindre grupper og fordeling børn-voksen)

Elementerne har hver for sig og tilsammen indvirkning på børns muligheder for at høre nye ord og begreber, lytte, øve sig og udforske sammen med voksne og børn og herigennem tilegne sig sprog.

⁴ Marcussen-Brown m.fl. (2018) *Fysiske sporgmiljøer. En forskningsforandret guidebog*. Dafolo.



Sprogarbejdet i Børn og Unges dagtilbud

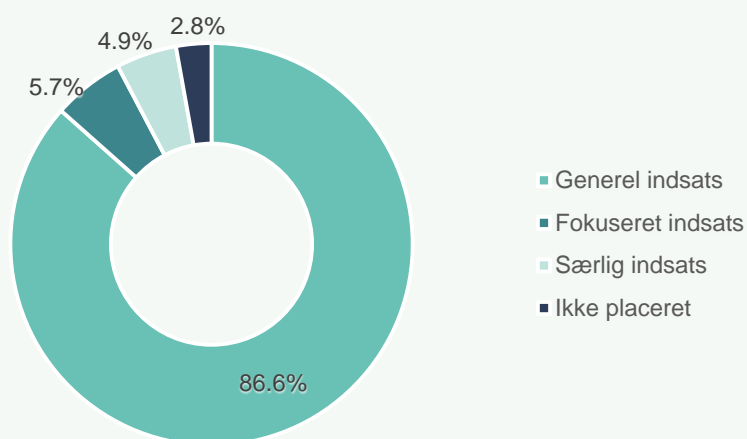
Det er indledningsvist værd at bemærke, at dette afsnit omhandler det generelle sprogarbejde, og ikke er særligt fokuseret på eksempelvis børn med dansk som andetsprog. Dette skyldes blandt andet, at der er en større analyse under udarbejdelse, netop målrettet denne børnegruppe.

I Aarhus er det obligatorisk praksis at sprogvurdere alle 3-årige i dagtilbud. Dette modsvarer og skærper den lovmæssige forpligtelse i Dagtilbudsloven om sprogvurdering og sprogstimulering af børn, som viser behov. At sprogvurderingen er obligatorisk i Aarhus skyldes, at erfaringer fra tidligere sprogvurderingspraksis, viste, at nogle børns sprogstøttebehov ikke blev opdaget hvis en sprogvurdering først blev gennemført, når det pædagogiske personale havde en formodning om sprogstøttebehov.

Data fra sprogvurderingerne giver mulighed for en datainformeret tilrettelæggelse og justering af det sproglige læringsmiljø lokalt, så det matcher børnenes behov og dermed øger udbyttet. Derudover er sprogvurderingsdata et udgangspunkt for forældresamarbejdet omkring barnets sprog.

Børn og Unges lokale data fra sprogvurderingerne ved 3 år har igennem en årrække vist, at der er børn, som har behov for både fokuserede og særlige sprogstøtteindsatser. I forhold til børnenes talesproglige færdigheder blev 10,6 % af børnene ved 3 år i 2020 vurderet til at have behov for en sprogindsats ud over den generelle sprogindsats i dagtilbuddet.

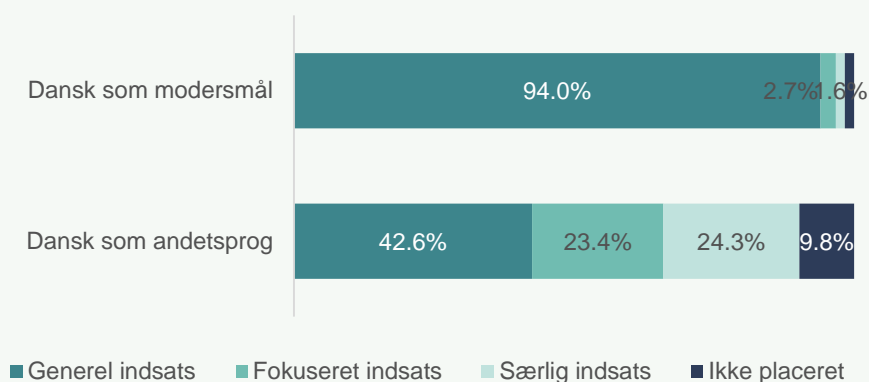
Sprogvurdering ved 3 år 2020
- fordeling på indsatskategorier





Ser vi nærmere på børnenes modersmål, tegner der sig et tydeligt mønster, hvor markant flere børn med dansk som andetsprog vurderes at have behov for en ekstra sprogindsats i dagtilbuddet. I 2020 blev 47,7 % af børn med dansk som andetsprog således vurderet at have behov for en fokuseret eller særlig sprogindsats – sammenlignet med 4,3 % af børn med dansk som modersmål.

Sprogvurdering ved 3 år 2020 - fordelt på modersmål



Formålet med sprogvurderingerne ved 3-årsalderen er tidligst muligt at sætte ind med relevante indsatser for derigennem at hjælpe børnene i deres sproglige udvikling. Ud over sprogvurderingen ved 3 år gennemføres der en obligatorisk sprogvurdering, når børnene starter i skole i 0. klasse. De to sprogvurderinger gør det muligt at måle børnenes sproglige progression fra dagtilbud til skole. Ser vi på de 168 børn, som tilbage i 2017 eller 2018 blev vurderet til at have behov for en fokuseret eller særlig sprogindsats ved 3 år, og som er blevet sprogvurderet igen i 0. klasse i 2020, kan vi se, at 62 % af disse børn oplevede en positiv sproglig progression fra dagtilbud til skole – svarende til, at de har flyttet sig fra en fokuseret indsats til en generel indsats, eller fra en særlig indsats til en fokuseret indsats.

Ser vi på det samlede billede, viser data dog, at gruppen af børn, der har behov for en fokuseret eller særlig sprogindsats, er blevet større ved sprogvurderingen i 0. klasse sammenlignet med sprogvurderingen ved 3 år. Det betyder, at der er en gruppe af børn, der ved skolestart har et sprogstøttebehov, som ikke var til stede eller ikke blev spottet ved sprogvurderingen ved 3 år. Mens det altså er lykkedes at flytte hovedparten af de mest udfordrede børn i en positiv retning, er der således sket en tilsvarende bevægelse den modsatte vej for en anden gruppe børn.

Strategi for Sprog og Literacy

Aarhus Kommune har siden 2018 haft en byrådsbesluttet strategi for sprog og literacy. Strategien har til formål, at alle børn og unge udvikler læselyst samt sprog- og literacykompetencer. Dette som grundlag for personlig udvikling, livslang læring og dannelse og deltagelse i fællesskaber. Vejen hertil går blandt andet via forebyggelse, opsporing, faglig udvikling, tværfaglige samarbejder og tidlig forebyggende indsats.



Heldigvis er en sprogvurdering af børnene som bekendt ikke en forudsætning for at kunne arbejde med børnenes sproglige udvikling. Ovenstående data indikerer tydeligt, at vi kan gøre det bedre, men viser måske i højere grad, at vi er nødt til at gøre det endnu bedre i det løbende sprogarbejde og i etableringen af sproglige læringsmiljøer af høj kvalitet. Det er nemlig hér vi for alvor kan gøre en forskel for det enkelte barn.

Der findes 'sprogpædagoger' og sprogvejledere med særlig faglig viden om sprogtilegnelse og tilrettelæggelse af sprogindsatser i alle Børn og Unges dagtilbud.

Resultaterne ovenfor taler direkte ind i behovet for og intentionen med den nye dagtilbudslov, nemlig fokus på høj kvalitet i læringsmiljøerne, også de sproglige, hver dag, hele dagen og med henblik på alle børn.

Med dette afsæt er det nærliggende at kigge nærmere på, hvordan vores sprogmiljøer ser ud, og hvilke håndtag vi evt. kan gribe til for at øge kvaliteten af børnenes udbytte. EVAs nationale kvalitetsundersøgelse fra 2020 har blandt andet undersøgt kvaliteten af de sproglige læringsmiljøer inden for temaet 'sprog og literacy'. EVAs undersøgelse viser, at 68 % af børnehaverne scorer mellem to og fire på en skala fra et til syv (hvilket defineres som "tilstrækkelig kvalitet"), mens kun 24% opnår "god kvalitet", som defineres ved en score på mellem fire og seks. Ingen opnår imidlertid "fremragende kvalitet", defineret som en score over seks⁵.

Som tidligere nævnt er det samme redskab, der i Børn og Unge er anvendt i forbindelse med pilotprojektet omkring ITERS/ECERS-observationer. Det er således relevant at sammenholde resultaterne i den nationale undersøgelse med de lokale resultater fra Aarhus. Pilotprojektet viser, at Børn og Unges børnehaver i gennemsnit scorer 3,6 hvad angår de sproglige læringsmiljøer, hvilket svarer til "tilstrækkelig kvalitet". I vuggestuerne opnås "god kvalitet" med en score på 4,9 (Se evt. figur xx side xx). Både vuggestuernes og børnehavernes scorer opgøres på samme skala fra et til syv.

I pilotprojektet observeres der generelt god kvalitet i arbejdet med børnenes ordforråd og det at opmuntre børnene til at bruge sproget. Samtidig observeres det, at kvaliteten kan hæves ved et øget fokus på interaktionerne med de alleryngste børn. Det gælder den generelle mængde af interaktion med de alleryngste, men også opfølgningen på børnenes non-verbale signaler. Observationerne påpeger ligeledes, at kvaliteten kan løftes yderligere ved at styrke brugen af bøger sammen med børnene, samt at opmuntre børnene til selv at bruge bøger. Ønskes børnene mere fortrolige med skrift, kan der eksempelvis fokuseres på øget brug af skriftsprog i børnehøjde samt i forbindelse med børnenes egne produktioner.

⁵ EVA: *Læringsmiljø i kommunale børnehaver. National Undersøgelse, 2020.*

Som tidligere beskrevet er interaktionerne også en meget væsentlig del af det sproglige læringsmiljø. Her viser pilotprojektet, at specifikt interaktionerne mellem det pædagogiske personale og børnene er af "fremragende kvalitet" i både vuggestuerne og i børnehaverne. Vuggestuerne scorer i gennemsnit 6,3 ud af syv, mens børnehaverne scorer 6,1. Men hvad vil det sige at have "fremragende kvalitet" i interaktionerne? En tilbagemeldingsrapport beskriver følgende læringsmiljø i en afdeling med "fremragende kvalitet":

Der er altid positive interaktioner mellem børn og personale og atmosfæren i grupperne er generelt afslappet og behagelig. Personalet optræder respektfuldt overfor børnene og er støttende og trygge, når der er problemer eller frustrationer. Det observeres at børnene aktivt involveres i at løse deres konflikter og udfordringer. Personalet er sensitive overfor børns nonverbale tegn og responderer hensigtsmæssigt.
(Uddrag fra tilbagemeldingsrapport i ITERS/ECERS Pilotprojekt)

Både vuggestuer og børnehaver opnår desuden "god kvalitet" (scorer på 5,3) i forhold til deres understøttelse af børnenes interaktioner med hinanden, børn og børn imellem.

Foruden pilotprojektet omkring ECERS og ITERS, foreligger der ligeledes data på de sproglige læringsmiljøer fra aktionslæringsforløbet 'Børns Tidlige Sprog', der er gennemført i 16 dagtilbud. Her observeres proceskvaliteten, altså kvaliteten i det pædagogiske arbejde, i de sproglige læringsmiljøer gennem videooptagelse og efterfølgende analyser. Alle medarbejdere bliver undervist i den nyeste viden inden for sprogarbejdet, og efterfølgende arbejdes der med praksisnære øvebaner. 3-6 måneder efter afslutningen af forløbet foretages endnu en omgang videooptagelser med tilsvarende analyser. Her viser data en signifikant forbedring af det sproglige arbejde blandt det pædagogiske personale. Børns Tidlige Sprog er således et eksempel på, hvordan kvaliteten af det pædagogiske arbejde kan styrkes med en målrettet indsats.



I perioden 2016-20 har Børn og Unge udviklet flere indsatser med styrket fokus på sprog og literacy, som en del af Børn og Unges investeringer i tidlige, forebyggende indsatser (læs mere om de tidlige indsatser på side xx). To af disse er:

Børns tidlige sprog er et praksisnært kompetenceudviklingsforløb, der fokuserer på at styrke kvaliteten i sprogmiljøerne. Mere end 1600 medarbejdere har i perioden 2016-2020 været igennem dette aktionslæringsforløb, hvor der blandt andet anvendes videooptagelser af egen praksis og undervisning i den nyeste viden inden for sprogarbejdet. Målet er, at personalet gennem fælles faglig viden og praksisnært arbejde med øvebaner bliver bedre til at bruge understøttende strategier i interaktionen med børnene. I forbindelse med evaluering af indsatsen er der gennemført før- og eftermålinger af kvaliteten i sprogmiljøerne, og resultaterne viser, at der er sket en signifikant forbedring.

READ dagtilbud understøtter dagtilbuddets vejledning af forældre i forhold til børns sprog og ihærdighed. READ giver forældre viden om deres betydning for barnets sproglige udvikling og konkret vejledning i, hvordan de kan læse med barnet og samtale om bøger. READ lånes fra Center for Læring som bydækkende tilbud. Forældre, som i 2017 havde modtaget READ dagtilbud tilkendegav i høj grad tilfredshed med materialet (85 %) og angav, at de i højere grad læste på de anbefalede måder med børnene. I 2019 og 2020 har ca. 25 afdelinger årligt anvendt READ børnehave, (tasker til i alt 500-600 børn), heraf primært afdelinger fra distrikt Syd/Sydvest. En 0-2 års udgave af READ blev søsat i februar 2020 og sendt ud i alle afdelinger med børn i målgruppen. Ibrugtagning har været udfordret af COVID-19.

Oplevelse af READ Dagtilbud

"Forældrene har været overraskede, men positive, og oplever at det er "en fed service, at vi får de her bøger", når tasken sendes med hjem. Det er en god anledning til at få snakket om, hvordan man kan læse sammen hjemme. Børnene oplever genkendelighed når de samme bøger læses på stuen."

Oplevelse af Børns Tidlige Sprog

"Alle er opmærksomme på hvordan de agerer sprogligt set ift. til børnene – tidligere var det mest sprogpædagogen". "Det har givet medhjælperne en mulighed for at komme mere på banen i sprogarbejdet". "Der er kommet et fællesskab og en fælles bevidsthed om, at det er okay at diskutere de her ting."

Effekt af READ Dagtilbud

Forskningsresultater viser, at READ generelt styrker børnenes læringspotentiale som følge af større tro på egne evner og muligheder. En tilsvarende indsats i de første skoleår viser desuden, at der findes en langtidseffekt gældende to år efter indsatsen.

Effekt af Børns Tidlige Sprog

Hos vuggestue- og børnehavepersonale fandtes der statistisk signifikante effekter af indsatsen på alle tre sproglige dimensioner. Det betyder, at medarbejderne brugte markant flere af de understøttende sprogstrategier med børnene efter kompetenceudviklingsforløbet, end de gjorde før.



Alle børn skal have lige adgangsmuligheder til god kvalitet

Bag de pæne scorer og de flotte udviklinger beskrevet på de forrige sider, gemmer sig også en relativ stor spredning i niveauet af kvalitet. Dette ses både i ITERS/ECERS-pilotprojektet og resultaterne fra Børns Tidlige Sprog. Der observeres således relativt store kvalitetsforskelle inden for samme dagtilbud, men også på tværs af stuer og medarbejdere indenfor samme afdeling ses stor variation i niveauet af kvalitet. De kvalitetsmæssige forskelle relaterer sig både til personalets arbejde med sproglige strategier, men også til adgangen til materialer samt den fysiske indretning af læringsmiljøet. Der er således eksempler på, at der på én stue observeres "tilstrækkelig kvalitet", mens der på nabostuen observeres "fremragende kvalitet". Fra et børneperspektiv kan det opfattes mere eller mindre tilfældigt, hvorvidt du bliver tilbudt det ene eller det andet niveau af kvalitet, og dermed det ene eller det andet sæt udviklingsmuligheder.

Til trods for variation på tværs af dagtilbud, afdelinger og stuer er der dog et generelt billede der går igen, nemlig at kvaliteten vurderes højere i vuggestuerne end i børnehaverne. Uagtet om der er tale om vuggestue eller børnehave har det imidlertid betydning for børnenes udbytte, at det pædagogiske personale anvender evidensbaserede metoder på en systematisk måde - og at metoderne udføres i en tilstrækkelig høj kvalitet og i tilstrækkeligt omfang.

Evaluering af arbejdet med den pædagogiske læreplan

Dagtilbuddenes egen evaluering af arbejdet med realiseringen af den pædagogiske læreplan viser, at dagtilbuddene vurderer, at de er gode til at tænke sprogarbejdet ind i alle læringsmiljøer samt at møde børnene inden for deres nærmeste udviklingszone. På den anden side vurderer dagtilbuddene, at de bliver udfordret, hvis der er mange børn med dårlige forudsætninger for at blive sprogstimuleret i hjemmet.

Tilrettelæggelsen af det sproglige læringsmiljø bør derfor også samtænkes med dagtilbuddets evaluerings-kultur. Også hvad angår sprogarbejdet skal det pædagogiske personale og den lokale ledelse løbende forholde sig reflektivt til sammenhængen mellem det eksisterende læringsmiljø og børnenes udbytte – alle børnenes udbytte. Disse refleksioner og drøftelser er afgørende og skal naturligvis tage afsæt i pædagogisk dokumentation som foreskrevet i dagtilbudsloven. Pædagogisk dokumentation kunne i denne sammenhæng eksempelvis være sprogvurderinger og observationer af praksis med afsæt i et børneperspektiv.

Dette er ikke alene grundstenen i Stærkere Læringsfællesskaber, det er også lovfæstet i dagtilbudsloven, der som tidligere nævnt stiller krav om "løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse".

Som dette afsnit indledes med, er sproget en grundlæggende forudsætning for rigtig megen udvikling i et barns liv. Sproget skal ses som en nøgle, der åbner op for utallige deltagelsesmuligheder.

I det generelle pædagogiske arbejde, og på tværs af alle seks læreplanstemaer, er sproget således et væsentligt element for barnets evne til at mestre. Dette gælder både inde som ude. Af samme årsag er det også relevant at kigge nærmere på, hvilke læringsmiljøer vi tilbyder børnene udenfor, samt hvilke udviklings- og deltagelsesmuligheder vi stiller til rådighed i disse udemiljøer.



2.2. Udemiljøer

Udemiljøerne er en væsentlig del af de trygge og stimulerende læringsmiljøer, som understøtter alle børns læring, udvikling, trivsel og dannelse. Udemiljøerne er defineret ved dagtilbuddenes udearealer, legepladsen, nærområder og steder i naturen, som dagtilbuddene anvender og besøger med et pædagogisk formål sammen med børnene. Udemiljøerne tilbyder luft, lys og plads til børnene, men varierer fra dagtilbud til dagtilbud og afdeling til afdeling. Nogle har store udeområder eller legepladser med kuperet terræn, naturmaterialer og forskellig beplantning, mens andre har mindre legepladser med klassiske legeredskaber.

De **strukturelle parametre i udemiljøerne** omhandler det fysiske læringsmiljø, udformningen og indretningen af legepladsen, beplantning, valg af legeredskaber, materialer og legetøj til børnene. Det omhandler også medarbejdernes viden om og inspiration til arbejdet i udemiljøerne. Sidst men ikke mindst påvirkes kvaliteten i udemiljøerne af bemanningen og deltagelsen i både planlagte- og spontane aktiviteter som leg og måltider.

De **processuelle parametre i udemiljøerne** handler om det pædagogiske arbejde i udemiljøerne. Det omfatter både legen, aktiviteterne, hverdagsituationer som måltider og andet, der afvikles ude, og mest vigtigt samspillet og relationerne mellem børn og voksne.

Rammen omkring den pædagogiske praksis i udemiljøerne er fastlagt i dagtilbudsloven med afsæt i det fælles pædagogiske grundlag og de 6 læreplanstemaer. Det følger således af dagtilbudsloven, at der også i udemiljøerne skal være fokus på sammenhængen mellem læringsmiljøet og børnenes udbytte – ligesom det er tilfældet med de indendørs læringsmiljøer.

I udemiljøerne giver det særligt mening at arbejde med læreplanstemaet 'Natur, udeliv og science'. De to pædagogiske mål for læreplanstemaet 'Natur, udeliv og science' retter sig mod børnenes lyst til at være, lege, opleve og lære ude, samt mod at styrke deres erfaringer, udforskning og nysgerrighed, når de observerer og undersøger naturen sammen med de andre børn og voksne. Udemiljøerne kan give børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen på en for dem konkret og meningsfuld måde, når de følger årets gang og undersøger dyre- og planteliv i nærmiljøet, og det kan være med til at give børnene en begyndende naturdannelse og forståelse for betydning af en bæredygtig udvikling.

De to pædagogiske mål for 'Natur, udeliv og Science':

- 1) Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
- 2) Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.



Vigtigheden af kvalitet i de udendørs læringsmiljøer

Forskning viser, at dagtilbuddenes udemiljøer udgør et potentiale, der kan understøtte børnenes læring, udvikling, trivsel og dannelse. Høj kvalitet i udemiljøerne handler om mere end de tilgængelige udearealer. Det handler om at etablere et pædagogisk læringsmiljø, der tager afsæt i den aktuelle børnegruppens behov, og som er organiseret herefter. Pædagogikken i udemiljøerne er dermed en dynamisk størrelse, der løbende skal justeres med henblik på, at børnegruppen opnår det ønskede udbytte.

Ifølge danske og internationale undersøgelser har det positiv betydning for børnene når den pædagogiske praksis organiseres i og omkring udemiljøerne. Udemiljøerne har positiv betydning for børnenes fysiske og mentale sundhed, deres sanser, motorik, opmærksomhed, kreativitet, lege mellem drenge og piger, samt for børnenes interesse for naturen og omverdenen de færdes i⁶. Der er med andre ord forskningsmæssigt belæg for at tilrettelægge en stor del af de pædagogiske aktiviteter sammen med børnene udendørs.

Høj kvalitet i de udendørs læringsmiljøer opstår når vi skaber mulighed for børns leg, bevægelse, fordybelse og udfoldelse ved at invitere til forskellige former for aktivitet. Et varieret udemiljø med grønne områder, kuperet terræn og rigt plante- og dyreliv understøtter børnenes erfaringer med og kendskab til naturen⁷. Det er desuden veldokumenteret, at børn leger flere risikofyldte lege udendørs sammenlignet med indendørs. Risikofyldte lege handler om at klatre, balancere og mærke kroppens begrænsninger i en tryk pædagogisk ramme. Risikofyldte lege er en vigtig kilde til både kropslig, sanselig og følelsesmæssig udvikling⁸.

Børneperspektivet i udemiljøerne

Ifølge en dansk undersøgelse fortæller børn, at deres særligt gode legesteder for størstedelens vedkommende er udendørs i dagtilbuddene. For rigtig mange af børnenes vedkommende er det steder, som de voksne ikke ville have udpeget. I undersøgelsen peges der på, at det kan hænge sammen med børnenes behov for at lege ureguleret.

Et norsk studie konkluderer yderligere, at de fleste børn fortrækker at lege udenfor fremfor indenfor pga. indendørsarealets begrænsninger med hensyn til kropslig udfoldelse og stemmebrug.



Forskning: Børn i udsatte positioner kommer mindst i naturen. Der er derfor grund til at prioritere brugen af udemiljøerne mere med den gruppe børn.

En pædagogisk leder uddyber:

"Udemiljøerne og pædagogikken udenfor understøtter børn i udsatte positioner ved, at der er mere plads til, at de kan trække sig og vende tilbage til børnefællesskabet, når de har brug for det"
(Citat pædagogisk leder)

⁶ Ejbye Ernst et al, 2019

⁷ Ejbye Ernst et al, 2019

⁸ EVA, 2021



Udemiljøerne i Børn og Unges dagtilbud

Der har gennem de senere år været et stigende fokus på udemiljøerne og kvaliteten af det pædagogiske arbejde, der udføres netop her. Dette gør sig også gældende i Aarhus. I arbejdet med udemiljøerne er der, modsat sprogarbejdet, ikke nogen centrale data, der kvantitativt siger noget om kvaliteten af de udendørs læringsmiljøer eller hvilke udfordringer vi som organisation står over for. Som organisation har vi trods dette stadig en viden om, hvordan kvaliteten af de udendørs læringsmiljøer ser ud, men vi har ikke bydækkende data, som lokale indsatsler eller status kan holdes op imod, som det gør sig gældende for sprog, eller senere vedr. børn i sårbare og udsatte positioner.

Af hensyn til børnenes udbytte er det væsentligt, at det pædagogiske personale i samarbejde med ledelsen reflekterer over, og drøfter, hvad der skal til for at opnå den bedst mulige kvalitet i udemiljøerne. Gode udearealer er nemlig ikke i sig selv garanti for høj kvalitet i udemiljøerne.

”Når pædagogikken tilrettelægges udenfor, er det vigtigt at være opmærksom på, at det kræver lige så meget fokus på rammesætning, indretning og organisering som indenfor. Ude skal de voksne tænke mere over at komme tættere på børnene, så de kan understøtte dem i det, de har brug for”.

(Citat pædagogisk leder)

I forbindelse med COVID-19, har hverdagen ændret sig i de fleste dagtilbud. Dette gælder også i forhold til udemiljøerne, hvor dagtilbuddene generelt opfordres til at være mere ude, med henblik på at undgå smittespredning. Dagtilbuddene tilrettelægger derfor i højere grad end tidligere deres praksis i udemiljøerne. Disse ydre omstændigheder har tvunget de udendørs læringsmiljøer på dagsordenen, hvilket har medført en øget

Erfaringsopsamling fra COVID-19 i Børn og Unge

Udemiljøerne er et af temaerne, der er blevet spurgt ind til i den interne videns- og erfaringsopsamling, som blev udarbejdet af Børn og Unge i sommeren 2020 omkring COVID-19. I erfaringsopsamlingen er der blandt adspurgte ledere generelt enighed om, at børnene profiterer af at være mere udenfor, og ifølge de adspurgte er mindsettet hos det pædagogiske personale ændret i forhold til de muligheder som udemiljøerne kan tilføre den pædagogiske praksis. Der foregår flere aktiviteter ude end tidligere, og opdelingen af udemiljøet i mindre zoner har øget opmærksomheden på børnenes udbytte af, at der indrettes mindre og mere overskuelige rum udenfor. På baggrund af erfaringsopsamlingen vurderes det, at ledere og medarbejdere generelt har en øget opmærksomhed på det potentiale, den pædagogiske hverdag i udemiljøerne kan bidrage med til fordel for børnene.

opmærksomhed på og interesse i at arbejde med kvaliteten af udemiljøet.



Selvom dagtilbuddene oplever et stort potentiale i at bruge udemiljøerne mere aktivt i hverdagen, er der et udviklingspotentiale i at arbejde med kvaliteten. Data fra læringsmiljøobservationerne i ITERS/ECERS-pilotprojektet viser, at kvaliteten falder i udemiljøerne. Der er både observeret strukturelle og processuelle forhold, som har et udviklingspotentiale.

Det kan således observeres, at børnene tilbydes et mindre udvalg af legetøj, og får stillet færre materialer til rådighed når de er udenfor. Dette i en hverdag med COVID-19, hvor børnene overvejende er udenfor. Noget legetøj flyttes inde fra og ud, men en del er også pakket væk, så det ikke er tilgængeligt for børnene. Det er af betydning for proceskvaliteten i udemiljøerne, at der både stilles varierede materialer til rådighed, men også varierende områder med forskellige intenderede pædagogiske formål. Både materialerne og områderne skal inspirere og understøtte børnenes deltagelse i rolleleg, konstruktionsleg, stille leg og dramatisk leg⁹.

Dette forbedringspotentiale må forventes at være til stede uanset COVID-19 eller ej. Lige såvel som det udendørs læringsmiljø har betydning for børnene, har det indendørs læringsmiljø også – og ingen af delene kan stå alene. De indendørs læringsmiljøer kan én ting, og de udendørs læringsmiljøer kan nogle andre ting, men det er vigtigt vi tilstræber den bedst mulige kvalitet begge steder. I en situation, hvor ydre omstændigheder har begrænset brugen af de indendørs læringsmiljøer, vil en stræben efter den bedst mulige kvalitet betyde, at vi sikrer en høj kvalitet i udemiljøerne og supplerer denne med mest mulig af den indendørs kvalitet – og derudover gør brug af det indendørs læringsmiljø når det er nødvendigt af hensyn til børnenes læring, udvikling, trivsel og dannelse.

Foruden tilgængeligheden og udvalget af legetøj og andre materialer, observeres også et uforløst potentiale i såvel organiseringen som samspillet mellem det pædagogiske personale og børnene. Det observeres således, at distancen fra det pædagogiske personale til børnene er betydeligt større i udemiljøerne end indenfor. Dette er sammenfaldende med en række nordiske studier, der peger på, at potentialet i samspillet mellem børn og voksne i udemiljøerne ikke udnyttes, da de voksne er mere tilbagetrukne og observerende end deltagende med børnene i leg, samspil og aktiviteter¹⁰. Dette har betydning for kvaliteten af udemiljøerne, da vi ved, at den fysiske distance til børnene har indvirkning på hyppigheden af dialoger med børnene samt involvering i og støtte af børnenes leg.

”I udemiljøerne er der mere plads end indenfor samt en anden pædagogisk tilgang. Det styrker børnenes motorik, fantasi og kreativitet at være ude. Et godt udemiljø er varieret, har kuperet terræn, har dyre- og planteliv og kan udfordre børnene motorisk. Man kan ikke betragte en grøn flad fodboldbane som et godt udemiljø for børn i dagtilbud. Hvis det pædagogiske arbejde i udemiljøer skal gøre en forskel, skal der arbejdes med det i de stærkere læringsfællesskaber, for hvis pædagogerne tager stilling til, hvad de vil i udemiljøerne, så indretter de pædagogikken, så børnene profiterer af den.”

(Citat pædagogisk leder)

⁹ Harms, Clifford & Cryer, 2015

¹⁰ Hagen 2015



Central understøttelse af dagtilbuddenes arbejde med udendørs læringsmiljøer

Det vurderes, at dagtilbuddene generelt har en stor interesse i at blive inspireret til at arbejde med kvaliteten i

Tilbud om temakasser, der kan kvalificere praksis i udemiljøerne: I foråret og efteråret 2020 er dagtilbuddene blevet tilbudt og har takket ja til i alt 75 temakasser, der understøtter arbejdet i udemiljøerne, særligt med fokus på læreplanstemaet 'Natur, udeliv og science'. Temakasserne består af inspiration til udeaktiviteter samt inspirationsmateriale til samtaler med børnene omkring naturen og dyrene i naturen. Der er desuden 'opskrifter' på, hvordan man finder smådyr, spørgsmål til den nysgerrig og lærende samtale med barnet, samt relevante materialer som eksempelvis observationsglas mv.

Temapakker med bøger til brug i udemiljøerne: 16 dagtilbud, der har deltaget i 'Børns tidlige sprog', har i efteråret 2020 modtaget temapakker med bøger, som kan styrke kvaliteten i sprogarbejdet i udemiljøerne.

Dagtilbud får inspiration af Natursamarbejdet: Natursamarbejdet tilbyder dagtilbud pædagogiske forløb og aktiviteter med afsæt i stedets dyrehold, den omkringliggende natur, bæredygtighed og miljø. Dagtilbud kan besøge Natursamarbejdet på egen hånd eller booke en formidler til et forløb på stedet eller i deres egen afdeling.

Grønne spirer: I efteråret 2020 er dagtilbuddene blevet tilbudt 1 års gratis medlemskab af Grønne spirer, der er Friluftsrådets grønne mærkningsordning for dagtilbud. 48 afdelinger i kommunale og selvejende dagtilbud har tilmeldt sig ordningen, hvor de kan få inspiration til pædagogisk praksis i udemiljøerne. Før tilbuddet var der 10 medlemmer af Grønne spirer i Aarhus. Fremadrettet fungerer de lokale Grønne spirer som et netværk blandt dagtilbuddene i Aarhus.

Temamøder i alle distrikter med fokus på udendørs læringsmiljøer i en coronatid: I forbindelse med den ændrede praksis ved COVID-19 og deraf erfaringer fra dagtilbuddene, blev det i efteråret 2020 besluttet at afholde temamøder i alle distrikter med inspiration og videndeling på tværs af dagtilbud. Temamøderne blev afholdt for ledere og ressourcpersoner i dagtilbud i januar og februar 2021 med positive tilbagemeldinger fra dagtilbuddene.

Følgende udtalelse er fra en pædagogisk leder, som efter mødet har beskrevet, hvordan hun vil arbejde videre med inspirationen fra mødet:

"Jeg har købt stort ind til vores legeplads, der har været meget forsømt de seneste år, og i den forbindelse vil jeg sammen med mit faglige fyrtårn holde et personalemøde, hvor vi netop skal have gjort os nogle kvalificerede overvejelser om, hvordan vi vil tilrettelægge de fysiske og pædagogiske læringsrum på den nye legeplads. Vi har købt legehuse, legemiljøer, gynger osv. Nu skal vi så arbejde med medarbejderne omkring næste skridt, så vi ikke bare fylder legepladsen med en masse legeredskaber 'uden omtanke'." (Citat pædagogisk leder)

udemiljøerne, på baggrund af deres modtagelse af og deltagelse i centrale indsatser og tilbud:



2.3. Normering og andel uddannet personale

Med en viden om læringsmiljøets betydning for børnenes udvikling, og den kendsgerning, at det pædagogiske personale udgør en væsentlig del af det læringsmiljø vi tilbyder børnene, er det derfor også relevant at kigge nærmere på normeringen og andelen af uddannet personale omkring børnene.

Som tidligere beskrevet er normeringer en del af den strukturelle kvalitet, sammen med blandt andet de fysiske rammer, ledelse, organisering, økonomi mv.

Med finanslovsaftalen fra december 2020 sigtes der mod lovbundne minimumsnormering pr. 1. januar 2024. Minimumsnormeringerne skal sikre, at der i gennemsnit ikke er mere end tre børn pr. pædagogisk personale i vuggestuerne, og ikke mere end seks børn pr. pædagogisk personale i børnehaverne. Formålet med indførelsen af minimumsnormeringer er at højne kvaliteten til gavn for alle børn. I italesættelsen af formålet er det særligt børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse, der er i fokus.

Med andre ord investeres der i den strukturelle kvalitet, i form af minimumsnormeringer, med henblik på at løfte resultat kvaliteten, i form af børnenes udbytte.

Dykker vi ned i forskningen på dagtilbudsområdet, er der ikke enighed blandt forskerne om, hvorvidt minimumsnormeringer i sig selv højner kvaliteten¹¹. Forskningen tyder på, at det i højere grad er den pædagogik, der udøves i samspil med børnene, og de læringsmiljøer de tilbydes, der er afgørende for børnenes udbytte. Forskningen peger altså i retning af, at det i højere grad er proceskvaliteten, der er afgørende for resultat kvaliteten. Når det er sagt, påpeger og anerkender forskningen også, at forudsætningerne for en god pædagogik og gode læringsmiljøer meget sandsynligt kan forbedres som følge af en bedre normering.

Der er med andre ord indikationer på, at en bedre normering kan have positiv betydning for børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse, men at det forudsætter, at den bedre normering kommer til udtryk i form af en højere kvalitet i det pædagogiske arbejde og de pædagogiske læringsmiljøer i dagtilbuddet¹².

Det er derfor relevant at kigge nærmere på normeringerne på dagtilbudsområdet i Børn og Unge.

¹¹ Danmarks Evalueringsinstitut (2017). "Kvalitet i dagtilbud – Pointer fra forskning".

¹² Lekhal, R. et. al. (2016). "Det ved vi om – Betydningen af kvalitet i dagtilbud." Frederikshavn: Dafolo.



Normering

Normeringsbegrebet er her et udtryk for antallet af børn pr. pædagogisk personale i dagtilbud.

I Børn og Unges 'Analyse af dagtilbuddenes økonomi' fra 2019 opereres der med to normeringsbegreber; 'Brutto-normering' og 'Netto-normering'.

Ved 'Brutto-normering' forstås forholdet mellem antal fuldtidsomregnede børn og antal fuldtidsomregnede ansatte, mens der ved 'Netto-normering' er justeret for fravær, vikardækning, børnenes fremmøde, de ansattes børnekontakt samt institutionernes åbningstid. 'Brutto-normeringerne' ligger tættest op ad Danmarks Statistiks opgørelsesmetode (som ligger til grund for de lovbundne minimumsnormeringer pr. 1. januar 2024), mens 'Netto-normeringerne' kommer tættere på, hvor mange børn pr. voksen, der reelt er fremmødt og på arbejde i dagtilbuddet.

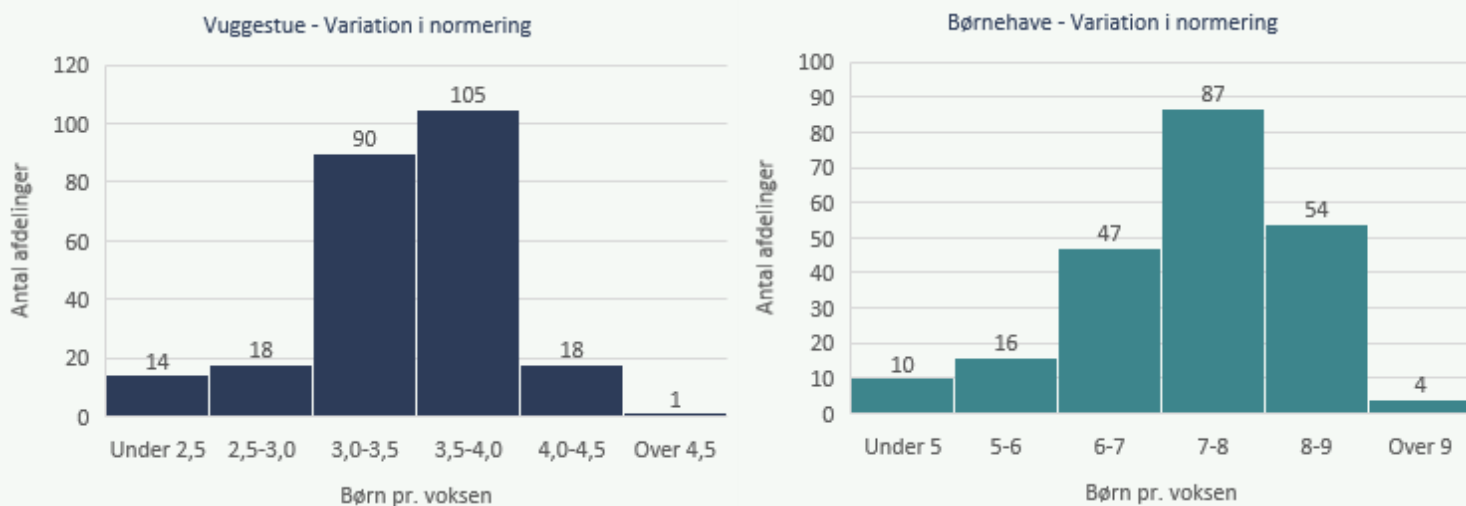
Analyserne viste følgende normeringer i dagtilbuddene:

	'Brutto-normering'	'Netto-normering'
Vuggestue	3,41	3,58
Børnehave	7,23	7,40

Som nævnt tidligere er de lovbundne minimumsnormeringer pr. 1. januar 2024 maksimalt tre børn pr. pædagogisk personale i vuggestuerne, og maksimalt seks børn pr. pædagogisk personale i børnehaverne.

Analyserne viste desuden en stor variation i normeringerne på tværs af dagtilbudsafdelinger. Af figur xx nedenfor fremgår variationen i 'Brutto-normeringer':

Figur xx: Variation i normering på tværs af



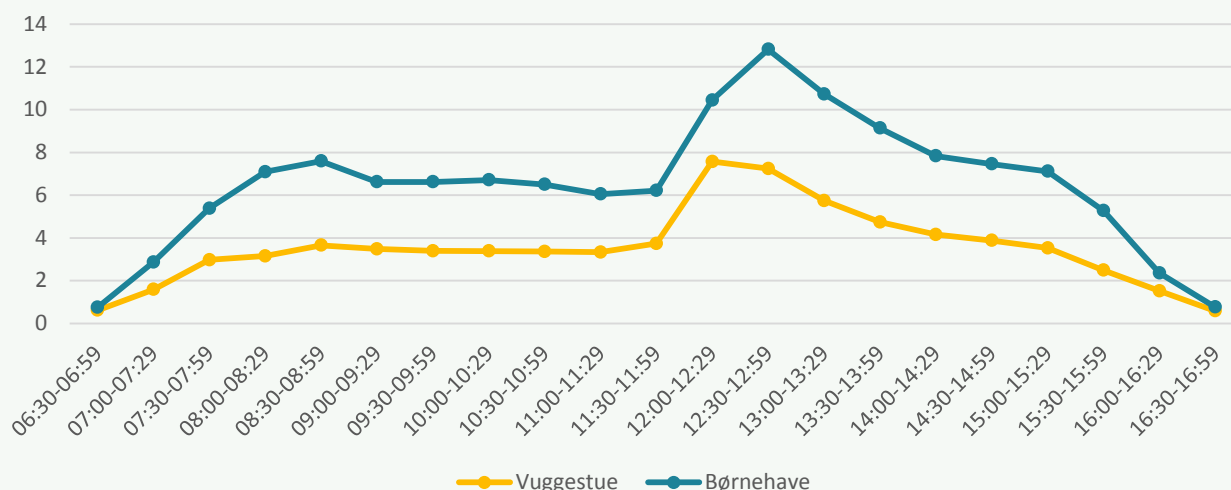
børnehaver til højre.

dagtilbudsafdelinger. Vuggestuer til venstre og



Til trods for lokale variationer er det dog gennemgående, at der er flest børn pr. voksen i tidsrummet fra 12.00 til 13.30. Børn og Unges normeringsundersøgelse fra efteråret 2019 viser således følgende bevægelser hen over dagen i antallet af fremmødte børn pr. voksen med børnetid:

Figur xx: Normering (antal børn pr. voksen med børnetid) hen over dagen



Som det fremgår, er der relativt få børn pr. voksen i den første time om morgenen og i den sidste time om eftermiddagen, mens der omvendt er relativt mange børn pr. voksen midt på dagen i tidsrummet fra 12.00 til 13.30. Der er ligeledes en tendens til, at normeringen om formiddagen er en anelse bedre end om eftermiddagen.

Vedrørende det relativt store udsving hen over middag uddyber de pædagogiske ledere, at det skyldes en række praktiske forhold og opgaver, og at disse er placeret hen over middag ud fra en prioritering af, hvornår ressourcerne er bedst brugt, og omvendt bedst kan undværes. De fleste vuggestuebørn sover hen over middag, og derfor kan dagtilbudsafdelingerne klare sig med færre voksne til at holde tilsyn med de børn, der sover, samt være sammen med det mindre antal børn, der er vågne i dette tidsrum.

Det ses ligeledes, at der generelt er en bedre normering om formiddagen end om eftermiddag. Det skyldes formodentlig en praksis og en tænkning, hvor de pædagogisk tilrettelagte aktiviteter primært er placeret om formiddagen, mens eftermiddagen i højere grad er afsat til fri leg og tid på legepladsen. Denne praksis er sandsynligvis et resultat af den tidligere dagtilbudslov og den tidligere læreplan, men bliver udfordret af den nye dagtilbudslov, der som tidligere nævnt stiller krav om, at der skal være fokus på læringsmiljøerne hele dagen.



Ovenstående figur viser desuden, at normeringen er bedst i ydertimerne. Trods en god normering kan en udfordring i ydertimerne være, at det pædagogiske personale oftest er alene med alle de fremmødte eller tilbageværende børn. Det skaber eksempelvis udfordringer i en situation, hvor Johannes skal skiftes, samtidig med Sigrid gerne vil lege købmandsbutik med Anna, der egentlig allerhelst vil ud på rutsjebanen. Fra børnenes perspektiv kan ydertimerne også være en udfordring trods den på papiret gode normering. Det skyldes, at ydertimerne ofte anvendes til at stole-op og lukke ned, samt andre praktiske rutiner og gøremål, hvor tiden reelt ikke bruges til pædagogiske aktiviteter med børnene. Dette kalder således på et genbesøg af organiseringen og rutinerne i ydertimerne, fordelagtigt med udgangspunkt i, hvilke børn, der er til stede i disse tidsrum. Er der et mønster i, hvilke børn, der møder først, og er det altid de samme to børn, der bliver hentet til sidst? Og hvad kalder det i givet fald på?

Noget af det, det eksempelvis kunne kalde på er, at der stilles skarpt på planlægningen af personalets arbejdstid. I den forbindelse blev der i februar 2021 indgået en arbejdstidsaftale mellem Børn og Unge, BUPL Århus og FOA Århus, med henblik at sikre en mere hensigtsmæssig og systematisk arbejdstidsplanlægning.

Som beskrevet tidligere har normeringen og antallet af hænder betydning for, hvilken pædagogik der kan udføres, og hvilke læringsmiljøer der kan etableres. Men som citatet her påpeger, er det også afgørende hvilke hænder, der

”Det er ikke alene afgørende, hvor mange hænder vi har, men også om vi har de rigtige kompetencer og kvalifikationer til at sikre høj kvalitet i vores læringsmiljøer.”

(Citat dagtilbudsleder)

er tale om:

Derfor vil vi nu fokusere på andelen af uddannet personale i dagtilbuddene, og den viden vi har om, hvordan det pædagogiske personales uddannelse har afgørende betydning for kvaliteten af det pædagogiske arbejde, og dermed børnenes udbytte.



Andel uddannet personale

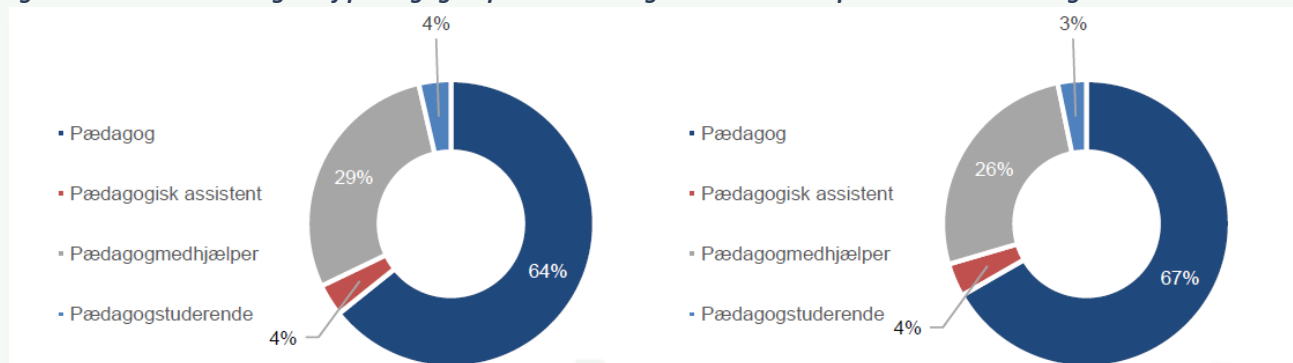
Som nævnt er kvaliteten af de tilstedeværende hænder særdeles vigtig for den samlede kvalitet i dagtilbuddet. Det i rapporten tidligere omtalte EPPSE-studie finder, at andelen af uddannet personale er en af de faktorer, der har allerstørst betydning for kvaliteten. Studiet finder, at en høj andel af uddannet pædagogisk personale har en positiv effekt på både proceskvaliteten samt børnenes sproglige såvel som sociale kompetencer – og særligt for børn i udsatte positioner.

Hvad er det så det uddannede pædagogiske personale kan bedre end det uuddannede personale? EPPSE-studiet finder her, at forskellen ligger i samspillet mellem barnet og den voksne. Når børn og voksne arbejder sammen kognitivt, fx ved at undersøge et ords betydning eller genfortælle en hændelse, opstår det, man kalder *sustained shared thinking*, eller på dansk vedvarende fælles tænkning¹³. Vedvarende fælles tænkning har stor betydning for proceskvaliteten, og forskning viser, at det blandt andet er hér, at det uddannede personale excellerer/skiller sig ud fra det uuddannede personale. Det uddannede pædagogiske personale er, alt andet lige, bedre til at skabe situationer med vedvarende fælles tænkning. Desuden er det uddannede pædagogiske personale bedre til at opmuntre børnene til aktiviteter, der understøtter udviklingen af sociale og kognitive kompetencer. Hertil kommer, at det uddannede pædagogiske personale har en positiv, afsmittende effekt på de uddannedes samvær med børnene¹⁴. Netop denne viden bringes også i spil i tilbagemeldingerne fra ECERS-observationerne, hvor flere afdelinger anbefales i højere grad at anvende det uddannede personale til grundigere oplæring af eksempelvis pædagogmedhjælperne.

Det er netop i denne sammenhæng, det er værd at være opmærksom på betydningen af normeringerne som tidligere beskrevet. Bedre normeringer vil, alt andet lige, være medvirkende til at øge personalets mulighed for at skabe situationer med vedvarende fælles tænkning. Dette er således endnu et eksempel på, hvordan den strukturelle kvalitet er tæt forbundet med, og til en vis grad en forudsætning for, proceskvaliteten.

Fokuserer vi på Børn og Unges dagtilbud viser analyser, at andelen af pædagoger blandt det pædagogiske personale udgør hhv. 64 % i vuggestue og 67 % i børnehave. Dette fremgår af figur xx nedenfor.

Figur xx: Sammensætningen af pædagogisk personale i dagtilbud – baseret på 'Brutto'-normeringer.



¹³ Sylva, K. et al. (2010). *Early Childhood Matters. Evidence from the Effective Pre-school and Primary Education Project*. Routledge Taylor & Francis Group.

¹⁴ Danmarks Evalueringsinstitut (2017). *"Kvalitet i dagtilbud – Pointer fra forskning"*.

Yderligere analyser viser dog, at den reelle pædagogandel falder til hhv. 52 % i vuggestuerne og 55 % i børnehaverne når der tages højde for fravær, vikardækning, åbningstid og reel børnetid ('Netto-normeringer'). Faldet i pædagogandel opvejes stort set 1:1 med en tilsvarende stigning i andelen af pædagogmedhjælpere. Dette kan eksempelvis tyde på, eller skyldes, at pædagogfravær vikardækkes med pædagogmedhjælpere.

Foruden pædagoger skal pædagogiske assistenter ligeledes medregnes som uddannet personale. Med udgangspunkt i 'Brutto-normeringerne' udgør andelen af uddannet pædagogisk personale i dagtilbuddene således 68 % i vuggestuerne og 71 % i børnehaverne. Disse tal skal ses i relation til den nationale målsætning om 85 % uddannet pædagogisk personale i dagtilbuddene.

Med sigte på at øge andelen af pædagogisk uddannet personale i dagtilbuddene er der ikke blot én vej at gå. Som det fremgår af tallene, udgør de pædagogiske assistenter en meget begrænset andel af det samlede pædagogiske personale. Modsat udgør pædagogmedhjælperne en betydelig andel. Det vil således være oplagt over tid at kigge på et skifte fra pædagogmedhjælpere til pædagogiske assistenter eller til pædagoger. Én måde at gøre det på er at skabe en mere tydelig karrierevej med mulighed for kompetenceudvikling til pædagogmedhjælperne, eksempelvis gennem den pædagogiske assistentuddannelse eller meritpædagog-uddannelsen. Meritpædagoguddannelsen er en uddannelse, der giver kvalifikationer svarende til en fuld pædagoguddannelse, og kan søges af fx medhjælpere eller pædagogiske assistenter over 25 år med mindst 2 års pædagogisk erhvervs erfaring.

Børn og Unge har i samarbejde med VIA UC oprettet et meritpædagoghold bestående af blandt andet pædagogmedhjælpere fra Børn og Unges dagtilbud. Uddannelsen er blevet tilrettelagt, så den inkluderer ugentlige oplæg ved Børn og Unges egne konsulenter, ledere og medarbejdere om Børn og Unge-relaterede emner, strategier og indsatser koblet med den relevante teori. Medarbejdere i Børn og Unge beholder sin normale løn under hele uddannelsen, samtidigt med at der bliver ansat rotationsvikarer.

Det første hold (ca. 30 studerende) begyndte i september 2020. I september 2021 starter yderligere to hold op. Der eksisterer også en merituddannelse til Pædagogisk Assistent, hvor der ligeledes arbejdes på at oprette to årlige hold, hvis der er tilstrækkelig efterspørgsel.

Med en national målsætning om at løfte andelen af uddannet personale, parallelt med lovbundne minimumsnormeringer, opstår der tilsammen en massiv efterspørgsel efter kvalificeret, veluddannet pædagogisk personale. I den forbindelse er det en væsentlig udfordring, at det efterspurgte personale ganske enkelt ikke er til rådighed når vi kigger et par år frem. Efterspørgslen efter, og behovet for, uddannet personale er større end udbuddet, hvilket medfører betydelige rekrutteringsmæssige udfordringer.



Rekrutteringsmæssige udfordringer

Analyser viser, at der i Børn og Unge i 2024, som følge af stigende børnetal og kravet om minimumsnormeringer, vil være behov for yderligere 429 fuldtidsmedarbejdere på vuggestueområdet og yderligere 368 fuldtidsmedarbejdere på børnehaveområdet. Tilsammen knap 800 fuldtidsmedarbejdere. Derudover viser aldersfordelingen, at andelen af pædagoger over 60 år er steget fra 5,4 % i 2015 til 8,1 % i 2020. Dette betyder alt andet lige, at vi i de kommende år må forvente, at flere pædagoger går på pension sammenlignet med de seneste år. Dette øger blot rekrutteringsbehovet yderligere.

Dertil kommer et yderligere antal medarbejdere som følge af budgetforliget 2021, hvor alderen for overgang fra vuggestue til børnehave hæves fra 2 år og 11 måneder til 3 år.

Der er således tale om en massiv udfordring, der ikke bliver mindre i lyset af, at der allerede i dag opleves store

”Vi oplever, at der til vores opslåede pædagogstillinger er meget få kvalificerede ansøgere – og at de få kvalificerede der er, fortsat kun rammer udkanten af skiven.” Citat dagtilbudsleder

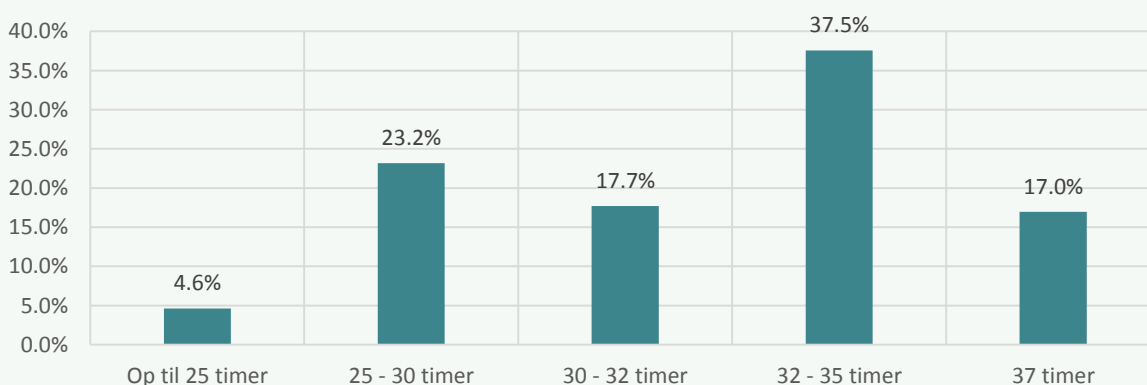
”Efter flere genopslag af pædagogstillinger har vi været nødt til at kigge en anden vej. Vi har ansat pædagogiske assistenter i stedet for, og har heldigvis haft rigtig gode erfaringer med det. Det er min overbevisning, at en af årsagerne til de gode erfaringer er, at vi i ledelsen og MED-udvalget har lavet klare beskrivelser og forventningsafstemninger til de forskellige stillingsbetegnelser (pædagog, pædagogisk assistent, pædagogmedhjælper mv.).” Citat dagtilbudsleder

udfordringer i forbindelse med rekruttering af nye medarbejdere, særligt pædagoger.

Med rekrutteringsmæssige udfordringer er det relevant at kigge indad og undersøge, hvilke andre muligheder, der måtte være for både at øge andelen af uddannet personale, og samtidig øge antallet af medarbejdere. Ét sted at rette blikket kunne være mod de medarbejdere vi allerede i dag har ansat.

Analyser blandt de mere end 2.500 pædagoger, der allerede er ansat i Børn og Unges dagtilbud, viser, at der her vil være et potentiale for at øge både andelen af uddannet personale, men også den samlede personaleresource. Analyserne viser blandt andet, at 55,5 % af de ansatte pædagoger er ansat på under 32 timer om ugen. Under de rigtige betingelser vil der således her være et betydeligt potentiale.

Figur xx: Pædagoger i dagtilbud fordelt efter, hvor mange timer de er ansat



Med denne viden er det også værd at bemærke, at behovet for de mere end 800 stillinger, er opgjort i fuldtidsstillinger. Med en ansættelse på et lavere timetal, er der således brug for endnu flere medarbejdere end de

beregnete godt 800. Beregninger viser, at der med den nuværende ansættelsesgrad er behov for over 1.000 nye medarbejdere.

Opsummering på kapitlet

I en situation med stigende børnetal, en relativ stor andel af det pædagogiske personale, der nærmer sig pensionsalderen, aktuelle rekrutteringsudfordringer og et lovkrav om minimumsnormeringer pr. 1. januar 2024 er således tale om en kæmpe udfordring og en betydelig opgave, der skal løftes over de kommende år.

Overordnet for dette kapitel om læringsmiljøer må det således konkluderes, at vi for børnenes skyld har brug for flere hænder, samtidig med vi skal bruge de hænder vi har til rådighed bedst muligt. På den ene side står vi altså overfor en massiv rekrutteringsmæssig udfordring, både nu og på sigt, for at skaffe hænder nok til at fastholde og forbedre kvaliteten i vores læringsmiljøer. Og på den anden side har vi en opgave med at løfte kvaliteten i de læringsmiljøer vi har i dag, og derved hjælpe børnene bedst muligt på vej mod at indfri deres fulde potentiale. For at lykkes med det må vi også som organisation stille skarpt på de uforløste potentialer, der ligger på vores banehalvdel.

Der er eksempelvis noget, der tyder på, at vi kan gøre det bedre i forhold til organiseringen og planlægningen af dagen. Vi kan med afsæt i det præsenterede data se, at noget tyder på, at det pædagogiske personale ikke i tilstrækkeligt omfang er til stede når børnene er til stede. Med en betydelig stigning i antallet af børn pr. medarbejder omkring middagstid er der således noget der tyder på, at der er færre medarbejdere på arbejde efter frokost. Data viser således, at der i børnehaven i tidsrummet 12.30-13.00 i gennemsnit er over 12 børn pr. medarbejder, mens det til sammenligning ligger på seks børn pr. medarbejder i tidsrummet 9.00 – 12.00. Dette flugter således ikke med intentionerne i dagtilbudsloven, hvor det eksplicit fremgår, at dagen skal tilrettelægges med afsæt i den aktuelle børnegruppens behov, og at det pædagogiske personale i samarbejde med ledelsen har ansvaret for at etablere de bedst mulige læringsmiljøer hele dagen.

En anden interessant iagttagelse er, at det oftest er efter frokost, når normeringen er dårligst, at børnene sendes ud på legepladsen. Denne tese bakkes op af forsker og ph.d. i pædagogisk psykologi, Lone Svinth:

“Forskningen viser, at pædagogisk personale ikke engagerer sig helt så meget i børns leg ude som inde. Det skyldes bl.a., at man typisk går på legepladsen om eftermiddagen, hvor der er færre på arbejde. Men det skyldes også, at legepladsen stadig betragtes som børnenes frirum”. At legepladsen betragtes som børnenes frirum betyder blandt andet, at børnene herude har rig mulighed for både fri leg og risikofyldt leg.

Børnene skal naturligvis have mulighed for både fri leg såvel som risikofyldt leg, men det er ikke ensbetydende med at pædagogerne ikke bør være tæt på – måske i virkeligheden tvært imod. Det er i hvert fald budskabet i dette forældrecitat:

”Jeg kan se på mit barn, at hun trives og udfolder sig med sin krop, når hun er udenfor i børnehaven. Hun har røde kinder, leger med hele kroppen og er ligesom mere fri end indenfor. Samtidig har vi som forældre brug for, at der er den nødvendige sikkerhed når vores datter er på legepladsen, men vi har generelt stor tillid til, at der er dygtige voksne, der sikrer, at hun og de andre børn ikke kommer galt afsted, når de leger vilde lege udenfor”.

Citat fra til pige på 5 år

Dette understøtter blot pointen om at legepladsen og udemiljøerne generelt er et afgørende læringsmiljø, hvor børnene også er afhængige af at have kvalificerede omkring sig.

I forhold til pilotprojektet omkring observationer af læringsmiljøerne med afsæt i ECERS-redskabet, har et kritikpunkt også været, at observationerne kun

Data fra ITERS/ECERS-pilotprojektet er i denne kvalitetsrapport løbende anvendt til at belyse kvaliteten. Det er i den forbindelse væsentligt at bemærke, at der er tale om et enkeltstående pilotprojekt, hvorfor der i udgangspunktet ikke vil være tilsvarende data fremover.



finder sted tre timer fra 9.00 til 12.00. Observationerne gennemføres bevidst på det tidspunkt, hvor der er flest børn og flest voksne til stede. Børn og Unges egne data viser, at normeringen er allerbedst netop mellem 9 og 12, og det kombineret med vores viden om sammenhængen mellem normering og kvalitet kan med rette rejse spørgsmålet: 'forventer vi, at kvaliteten er højere på et andet tidspunkt af dagen end der, hvor ECERS-observationerne har fundet sted?'

Med afsæt i data vurderes dette ikke særligt sandsynligt. Observationerne er et øjebliksbillede og ikke den endegyldige sandhed, men det er samtidig vigtigt at tage resultaterne til efterretning. Det er trods alt et blik på, hvordan det er at være barn i vores dagtilbud – i mellem 9 og 12.

Det er derfor afgørende, at vi møder hensigten i dagtilbudsloven og sætter fokus på, at den pædagogiske hverdag tilrettelægges med afsæt i den aktuelle børnegrupes behov, med henblik på at etablere de bedst mulige læringsmiljøer for børnene, hele dagen. Ansvar for at leve op til dagtilbudsloven er en ledelsesopgave.



03

BØRN I SÅRBARE OG UDSATTE POSITIONER

Kvalitetsopfølgning 0-6 årsområdet 2021



Resumé

Forskningen viser, at det er af afgørende betydning for børn i sårbare og udsatte positioner, at være i dagtilbud af høj kvalitet, og at en lav kvalitet i dagtilbuddene, påvirker børn på både kort og lang sigt. Børn i sårbare og udsatte positioner er en differentieret gruppe med meget varierede behov og udfordringer, og udsathed kan være til stede i kortere eller længere tid. Data viser, at antallet af aarhusianske børn, som modtager vidtgående støtteressourcer, er stigende og har været det i en årrække. Et tegn på det stigende pres på det specialpædagogiske område på dagtilbudsområdet er antallet af afviste indstillinger til PPR. Dette giver et billede af, at flere dagtilbud søger midler til ekstra støtte, og at dette samtidigt også presser kapaciteten. Ofte sker afvisningerne fordi børnene vurderes til ikke at høre til målgruppen for central støtte. Dermed skal opgaven løses via de decentraliserede H-midler, som alle dagtilbud modtager mhp. lokale indsatser for mindre indgribende støttebehov.

Gennem kapitlet bliver vigtigheden af den tidligt forebyggende indsats tydelig. Børn fra familier i udsatte positioner, med et højt eller ustabil fremmøde i dagtilbuddet, kan være særlig vanskelige at opfange. Det tydeliggør vigtigheden af en yderst opmærksom pædagogisk tilgang til børnegruppen og et tæt forældresamarbejde, for at kunne forebygge at udsathed ikke bliver langvarig, og sætter spor videre ind i skolelivet.

Sunde mad- og måltidsvaner og fysisk aktivitet er allerede i den tidlige barndom afgørende for børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, og derfor er det sundhedsfremmende samarbejde mellem sundhedspleje, dagtilbud og forældre om mad og måltider derfor et væsentligt led i at udligne den sociale ulighed i sundhed.

Forskning viser, at børn, udelukkende ved at være i en udsat position, kan blive fastholdt i en særlig rolle og ekskluderet fra de øvrige børnefællesskaber og i de tætte relationer med det pædagogiske personale. Det må derfor konkluderes, at de aarhusianske dagtilbud, som dagtilbud i resten af Danmark i øvrigt, har en vigtig forebyggende rolle ift. at sikre en høj kvalitet i de pædagogiske læringsmiljøer. Med et bevidst afsæt i det pædagogiske grundlag og i det kontinuerlige arbejde med læreplanen og en styrket evalueringsspraksis, kvalitetssikres det pædagogiske arbejde, så der ikke pågår en ubevidst ekskluderende praksis i de aarhusianske dagtilbud.

Med afsæt i rapporten bliver det tydeligt, at der er behov for at få endnu mere viden om dagtilbuddenes løfteevne, for at sikre at alle børn får lige muligheder og det bedste afsæt de kan igennem deres tid i dagtilbuddet. Et mere dybdegående og nuanceret blik på praksis gennem observationer af læringsmiljøerne, vil kunne bibringe mere af den viden, der er behov for.

Kvalitet i læringsmiljøer til gavn for børn i sårbare og udsatte positioner

Dagtilbuddene har som følge af den nye dagtilbudslov, fået en mere eksplicit opgave ift. at arbejde med inkluderende læringsmiljøer, der tager afsæt i den aktuelle børnegruppe, og som medtænker en særlig opmærksomhed på børn i sårbare og udsatte positioner. Dette stiller høje krav til de pædagogiske læringsmiljøer og dagtilbuddenes løfteevne (UC Syd og Inklusionsakademiet). I Aarhus kan man i disse år se en stigning i indstillinger til PPR, hvilket medfører pres på kapaciteten og børn på venteliste til specialtilbud. Samtidig kan der i nogle dagtilbud være en oplevelse af ikke at være nok personale til at kunne løfte den pædagogiske kerneopgave for børn i sårbare og udsatte positioner som ønsket.

I dagtilbudslovens §8, stk. 5 står at *”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø tager højde for børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes”*.

I Aarhus viser dagtilbuddenes foreløbige arbejde med læreplanen, at dagtilbuddene har forholdt sig til arbejdet med børn i udsatte positioner. Det er dog ikke muligt at give et fyldestgørende billede af hvordan, da grundlaget som det er nu, ikke medvirker til at komme tæt nok på den pædagogiske praksis. For at kunne leve op til formålsbeskrivelsen, vil man være nødt til at lave observationer på læringsmiljøerne, hvilket ville kunne bidrage med værdifuld viden om de pædagogiske læringsmiljøer i de aarhusianske dagtilbud.



I ITERS/ECERS-Pilotprojektet indgår observationer fra to dagtilbud, svarende til ca. 20 afdelinger. Resultaterne fortæller blandt andet, at der observeres god kvalitet i relationerne mellem voksne og børn, hvilket blandt andet kan ses på, at personalet overvejende er sensitive og anerkendende over for børnene og deres behov, særligt på det socioemotionelle område.

Alle afdelinger formår at skabe rammer med en tryk og behagelig stemning og der observeres mest varme og positive interaktioner. Børn trøstes ved behov og personalet er respektfulde overfor børnene og guider dem, også når børnenes adfærd er mindre hensigtsmæssig. Der ses en tendens til, at det særligt er børnegrupper fremfor enkelte børn, der oplever kontakt og samtale med de voksne. Kontakten iagttages i størst grad i de vokseninitierede aktiviteter og i mindre grad i den frie leg, hvor kontakten primært tages, hvis der opstår problemer for børnene. Personalet er generelt opmærksomme på at undgå, at børn går alene rundt, uden at blive tilbudt at komme med i en leg.

”Der kan rettes større opmærksomhed på, at de lege, som børn måske ofte tilsyneladende ”kan klare selv”, har et læringspotentialer, der kan udvikles ved at personalet, uden at afbryde legen, deltager for at udvide og berige (Harms et al, 2015, s. 81). Ideen i dette er både at tilføje læring, men også at personalet er pejlemærker for børns opmærksomhed og gennem deres deltagelse kan være med til at vise børn, der har svært ved at lege, hvordan man gør” (ITERS/ECERS-Pilotprojekt, 2020).

Ovenstående indikerer, at man gennem læringsmiljøobservationer kan få meget detaljerede billeder på de miljøer børnene opholder sig i dagligt, og dagtilbuddenes løfteevne.



Dagtilbuddenes løfteevne

Et nyt notat fra Tænketanken DEA viser, at der blandt de danske daginstitutioner er en betydelig forskel på institutionernes løfteevne, hvor nogle institutioner formår at løfte børnene, mens andre ikke gør (Tænketanken DEA, 2021)¹⁵.

Den socioøkonomiske reference beskriver barnets statistisk forventede resultat eller trivsel, estimeret på baggrund af barnets karakteristika, de øvrige børn i dagtilbuddet, samt hvilken skole, barnet går på, og hvilket år barnet er født. Samlet inkluderes variablene, forebyggende foranstaltning, lav fødselsvægt, enebarn, bor med begge forældre, bor alene med mor, køn, forældres samlede indkomst, en forælder på kontanthjælp, forældrenes højeste uddannelsesniveau, fødselsmåned, etnicitet og mors alder (Tænketanken DEA, 2021).

Særligt inden for gruppen af daginstitutioner med en høj andel børn fra udsatte positioner (over 20 % børn med lav socioøkonomisk reference), er der en betydelig spredning i daginstitutionernes løfteevne i forhold til børnenes resultater i de nationale test i dansk og matematik og deres trivsel i indskoling. I Aarhus Kommune formåede samtlige institutioner med en høj andel børn i udsatte positioner (ca. 15 % af det samlede antal undersøgte institutioner i perioden 2010-2014) at løfte børnene signifikant, men der var alligevel en markant forskel i, hvor meget de enkelte institutioner løftede børnene.

På trods af en signifikant løfteevne i de undersøgte aarhusianske institutioner, tyder forskning på, at det kan være særlig udfordrende at skabe kvalitet i en hverdagspraksis i dagtilbud med mange børn og familier i udsatte positioner (Ringsmose, C. 2020). Løfteevnen fortæller noget om hvordan det enkelte barn klarer sig fagligt på den korte bane ift. barnets socioøkonomiske reference, men giver ikke svar på *hvordan* dagtilbuddene løfter kvaliteten.

Til trods for flere indsatser i dagtilbud på landsplan, viser forskning, at der fortsat er 15-20% børn, der i relation til deres udviklingsbetingelser er særligt udfordrede (Ringsmose, C., 2020). Desværre er kvaliteten af de pædagogiske læringsmiljøer ikke høj nok i alle danske dagtilbud, og som nævnt ses altså også en markant forskel og stor spredning på de aarhusianske institutioners løfteevne, hvilket kan have negative konsekvenser for børn i udsatte positioner (Petersen, K. E. 2019, Ringsmose, C. 2020).

Forskning i dagtilbuddets betydning for børn i udsatte positioner af forsker ved DPU, Kirsten Elisa Petersen viser, at de børn der går i lavkvalitetsdagtilbud, er underlagt en dobbelt belastning, i og med at de både har ringere muligheder for udvikling i hjemmet samt i dagtilbuddet. Pædagogiske læringsmiljøer der ikke understøtter børns deltagelsesmuligheder, kan have ekskluderende effekt på børns oplevelse af tilhørsforhold, og indirekte fremstille barnets vanskeligheder fremfor styrker, hvilket kan få langsigtede konsekvenser for børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse (UC Syd og Inklusionsakademiet).

¹⁵ Løfteevnen måles ved at se på hvordan børn fra forskellige dagtilbud klarer sig i nationale tests i indskoling og i trivselsmålingen i 0. klasse sammenlignet med forventede resultater baseret på deres socioøkonomisk reference.



Faktaboks: Nationale puljer til området med børn og unge i udsatte positioner

- **Minimumsnormeringer**

Regeringen har den 5. december 2020 indgået aftale med Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Alternativet blandt andet om lovbundne minimumsnormeringer på kommuneniveau fra 2024 og et løft af normeringer i årene frem til da. Den investering i børn, som aftalen repræsenterer, svarer til, at der kommer mere end 3.900 ekstra pædagogisk personale i daginstitutionerne i 2024.

I Aarhus indfases minimumsnormeringer fra 2021 og forventes fuldt indfaset i 2024.

- **1000- dages- program- En bedre start på livet.** Som et led i 1000-dages programmet blev der i finanslovsaftalen for 2019 afsat 42,7 mio. kroner i 2019 og 239 mio. kroner årligt i årene 2020-2022 til flere pædagoger og pædagogiske assistenter til institutioner med mange 0-2-årige sårbare og udsatte børn udmøntet gennem en ansøgningspulje. Aarhus Kommune modtager et tilskud på 102.001.629 kr. fordelt på 48 institutioner svarende til ca. 32 mio. kr. om året.

Tildelingspuljens formål er at medvirke til at styrke trivsel, udviklings- og læringsmuligheder for 0-2-årige fra sårbare og udsatte familier gennem kompetenceløft af såvel pædagoger og pædagogiske assistenter i dagtilbud samt dagplejere, der arbejder med 0-2-årige børn fra sårbare og udsatte familier.

- **Aftalen om stærke dagtilbud.** Aarhus Kommune har, som led i Stærke Dagtilbud, modtaget tilskud fra Puljen til flere pædagoger til institutioner med mange børn i udsatte positioner. Ansøgningspuljens formål er at mindske betydningen af negativ social arv ved at understøtte læring, trivsel og udvikling for børn i udsatte positioner gennem flere uddannede pædagoger, som kan arbejde systematisk og vidensbaseret med pædagogiske læringsmiljøer i daginstitutioner med mange børn i udsatte positioner.

AAK har modtaget tilskud på 30.6 mio. til i alt 17 afdelinger fordelt ud fra antallet af indskrevne børn i målgruppen svarende til ca. 10 mio. kr. årligt.

- **Aftalen om parallelsamfund.** To lovforslag, som udmønter delaftaler mod parallelsamfund, der skal sikre en bedre start på livet for børn i udsatte boligområder:
 - **Bedre fordeling af børn i daginstitutioner:** Kommunerne skal sikre bedre fordeling af børn i daginstitutioner, sådan at der højst må nyoptages 30 pct. børn fra udsatte boligområder i alle daginstitutioner. Med den hensigt at der skal være bedre mulighed for at udvikle det enkelte barns danske sprog, trivsel og generelle læringsparathed. Aarhus Kommune har fået 5 års dispensation fra dette, bl.a. på grund af Vestbyaftalen og de igangværende sproglige initiativer.
 - **Obligatorisk læringstilbud:** Etårige der bor i et udsat boligområde, og ikke er indskrevet i et dagtilbud, skal have et obligatorisk læringstilbud på 25 timer om ugen. Det obligatoriske læringstilbud skal understøtte udviklingen af barnets danske sprog, barnets læringsparathed og introducere barnet til danske traditioner og højtider samt demokratiske normer og værdier. Erfaring med obligatorisk læringstilbud, baseret på i alt to børn, viser at børnene kommer 25 timer ugentligt i dagtilbuddet. I alt var der i 2019 indmeldt to børn og i 2020 var der seks børn indmeldt.



Faktaboks: Vestbyaftale, juni 2018. Lokale indsatser pba. Aftalen om parallelsamfund i perioden 2020-2029

- **Ekstra sundhedsplejebesøg**, når børnene er fire måneder og et udvidet besøg ved ni måneder, hvor der er fokus på sprogudvikling og relationsdannelse mellem barn og forældre. Formålet er, at forældrene får større viden om, hvordan de stimulerer deres barn.
- **Forældreforløb**, hvor alle forældre i dagtilbuddene i Gellerup, Toveshøj og Bispehaven tilbydes et forløb, hvor de får styrket deres kompetencer i forhold til at være forældre. Det er afgørende, at forløbene relaterer sig til familiernes hverdag og giver redskaber til at håndtere håndgribelige situationer i hverdagen, herunder samarbejdet mellem forældre og konfliktløsning.
- **Hjemmebesøg**, hvor medarbejdere i dagtilbud, skole og SFO besøger familierne i hjemmet, er et af flere virkemidler i et stærkt forældresamarbejde. Målet med hjemmebesøg er at bidrage til at øge kendskabet til hinanden, styrke relationen og sætte fokus på gensidig forventningsafstemning omkring barnets dagtilbuds- og skolegang.



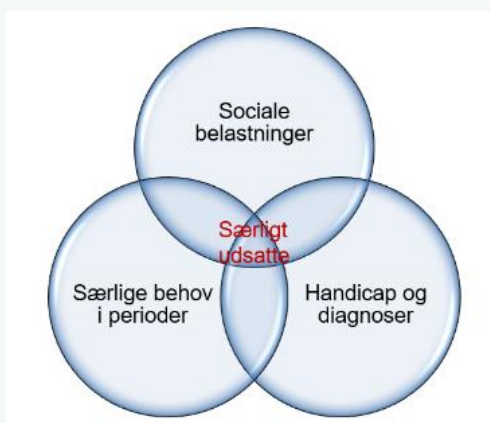
Definition af børn i sårbare og udsatte positioner

”Udsathed er ikke et karaktertræk ved et barn. En udsat position er altid relationel og opstår i relationen mellem barn, børnefællesskabet og det pædagogiske miljø. Ligesom deltagelsesmuligheder gør det” (EVA TEMA, Børn i udsatte positioner, 2021).

Gruppen af børn i sårbare og udsatte positioner er bredt sammensat og meget forskelligartet. Gruppen består både af børn som modtager særlige indsatser f.eks. via PPR, socialforvaltningen eller sundhedsplejen og børn som i kortere perioder eller længerevarende perioder har det vanskeligt. Den sidstnævnte gruppe skal gerne opfanges i dagtilbuddet for at sikre at ingen børn ”går under radaren”.

Man taler om sårbare og udsatte i følgende tilfælde:

- børn med handicaps eller diagnosticerede psykiatriske lidelser
- børn med behov for specialpædagogisk støtte i en kortere eller længerevarende periode
- børn som ikke udvikler sig helt som sine jævnaldrende (eller i samme tempo)
- børn som på grund af livsomstændigheder i familien eller i barnets eget liv, eks. sygdom eller dødsfald blandt nære familiemedlemmer, pludselig befinder sig i en sårbar eller udsat position.



Dagtilbuddets betydning for børn i udsatte positioner

I småbørnsforskningen er der bred enighed om, at dagtilbud af høj kvalitet har afgørende betydning for alle børn og særligt for børn i udsatte og sårbare positioner. Særligt kvaliteten af de relationer og interaktioner der er til stede mellem børn og voksne i løbet af dagen, er en af de mest betydningsfulde faktorer i dagtilbud (EVA, 2018 og 2020; Christoffersen et al, 2014). Forskning viser, at pædagogiske læringsmiljøer af høj kvalitet, hvor der tages afsæt i et børneperspektiv og en inkluderende praksis, mindsker behovet for at iværksætte særligt tilrettelagte indsatser på børneniveau.



Samarbejdet med forældrene

Forskning peger på, at et velfungerende forældresamarbejde kan give børnene en bedre kognitiv og social udvikling, hvilket i særlig grad gælder børn i socialt udsatte positioner, og som det fremgår af dagtilbudsloven, har det pædagogiske personale en central rolle i at insistere på et styrket forældresamarbejde. Samarbejdet skal tage afsæt forældrenes forskellige forudsætninger og behov, særligt for forældre til børn i sårbare og udsatte positioner.

Dagtilbudsloven fra 2018 belyser dagtilbuddenes ansvar for at skabe et differentieret samarbejde med forældrene, der tager højde for forhold både i det generelle og i det individuelle forældresamarbejde. Via den pædagogiske læreplan skal dagtilbuddene konkret forholde sig til, hvordan de vil samarbejde med forældrene. Dagtilbuddene i Aarhus har i forbindelse med sidste kvalitetsopfølgning på dagtilbudsområdet, 2017, været optagede af hvordan de kan skærpe forældresamarbejdet og bl.a. arbejde med det differentierede forældresamarbejde, der i nogle tilfælde vil kræve en målrettet forældrevejledning, og andre gange ville skulle styrkes gennem det generelle forældresamarbejde.

En rapport fra EVA, 2017, viser at 75% af forældre i Danmark med kort uddannelse og forældre med minoritetsbaggrund efterlyser vejledning om læring og skoleparathed fra dagtilbuddet. Dette ses blandt andet beskrevet af flere aarhusianske dagtilbud i deres læreplaner. Her beskrives deres hensigt og arbejde med at skabe et konstruktivt og anerkendende forældresamarbejde, og at samarbejdet vægtes særlig højt, i og med forældrene er indgangen til at kunne arbejde helhedsorienteret omkring børnene. Der beskrives i flere læreplaner et styrket fokus på at bygge bro mellem barnets hjemmemiljø og læringsmiljøet i dagtilbuddet, samt en vejledende og guidende tilgang til forældrene. Der er yderligere en opmærksomhed på at en tryk relation mellem dagtilbud og forældre, har en positiv indvirkning på børnenes fremmøde i dagtilbuddet.

Om styrket forældresamarbejde ift. at understøtte fremmøde i dagtilbuddene

I Brabrand dagtilbud er de meget optagede af at styrke deres samarbejde med forældrene.

Den pædagogiske leder i en af afdelingerne fortæller: *"Min oplevelse er, at jo bedre forældresamarbejdet er, jo nemmere har vi ved at nå de udsatte børn og sikre at de møder op".* Der prioriteres at gå langt for at opnå et tillidsfuldt samarbejde med forældrene. *"Vi har snakket om hvordan vi tager imod børnene, når de kommer for sent. Vi arbejder med gode læringsmiljøer hele dagen, så kommer børnene først kl. 10 og bliver hentet kl. 16 så skal de også have en god dag. Vi er bare glade for at børnene kommer. Vi snakker meget med forældrene om hvorfor fremmøde er vigtigt for deres børn og vi taler med familien om, hvad de kan gøre for at komme afsted om morgenen"* (pædagogisk leder i Brabrand dagtilbud)

OECD's nationale dagtilbudsanalyse fra 2018, viser at det pædagogiske personale i danske dagtilbud- herunder også i dagplejen, efterspørger faglig kompetenceudvikling inden for de samme emner, særligt emner som "arbejdet med børn med særlige behov" og "arbejde med flersprogede børn". Analysen viser også, at det meste pædagogiske personale i danske dagtilbud (84-90 %) mener, at eventuelle særlige vilkår for børn i udsatte positioner indtænkes i dagtilbuddets læringsmiljø. Dog er det kun 16-20 % af personalet i institutionerne, som i høj grad føler, at de kan understøtte udviklingen hos børn fra udsatte hjem.



Praksischock for nyuddannede, Brabrand dagtilbud

Det er ikke bare enkelt at skabe et tillidsfuldt forældresamarbejde, og nyuddannede pædagoger kan opleve at komme til kort, når de pludselig står i en hverdag med mange børn i udsatte positioner.

”Hvis vi får nyuddannede pædagoger, kan det være en stor mundfuld for dem. Mange får et praksischock når de pludselig står i det. Kompetencerne kommer med erfaring og her har vi en god blanding af medarbejdere der har været her længe, hvor de nye pædagoger kan få sparring. Alle har været i situationer hvor de ikke ved hvad de skal gøre, særligt i forældresamarbejdet. Det kan være vanskeligt, mangelfuldt og frustrerende, men utrolig vigtigt, og det er meget noget man lærer hen ad vejen (pædagogisk leder i Brabrand dagtilbud)

I den netop igangværende analyse af dansk som andetsprogsområdet i Aarhus, ses i en række interviews med pædagogiske ledere og medarbejdere i dagtilbud, at der trods succeshistorier med forældresamarbejdet, fortsat opleves udfordringer i samarbejdet. Nogle af de temaer der italesættes som udfordrende, er i de tilfælde hvor samtalekulturen i dagtilbud og hjem er meget forskellig fra hinanden, at der kan opleves barrierer ift. at tale med forældrene om barnets udfordringer, og at der i nogle familier kan være et forbehold overfor det system som dagtilbuddet repræsenterer.

Et forskningsprojekt fra DPU, ”Daginstitutioner i udsatte boligområder” fra 2015 understreger samme tendens, og påpeger, at der i dagtilbud i udsatte boligområder, er et behov for en særlig pædagogfaglig profil for at kunne løfte børn og familier i udsatte positioner. Det fremhæves bl.a. at det pædagogiske personale med fordel både skal repræsentere en bred pædagogisk- og socialpædagogisk faglighed, for at kunne imødekomme børn og familiers behov for støtte. Herunder styrket viden om forældresamarbejde og specifik viden om børn og familier i udsatte og sårbare positioner.

Inkluderende fællesskaber og børnenes perspektiv

Dagtilbudsloven indskærper, at alle børn skal have lige deltagelsesmuligheder i dagtilbuddets hverdag. Er det vanskeligt for nogle børn at indgå i sociale sammenhænge, har børnene krav på at blive hjulpet ind i fællesskabet. I lovens §8 stk. 2 står: *”I dagtilbuddenes hverdag skal der være plads til, at det enkelte barn både kan vise initiativ og kan være aktivt deltagende, samtidig med at fællesskabet skaber rum til alle, nye relationer og mulighed for at afprøve forskellige positioner mv. Det er det pædagogiske personales og ledelsens opgave at skabe balance mellem individ og fællesskab i dagtilbuddet”.*

Dagtilbuddene skal altså med afsæt i børnenes perspektiver, arbejde med at organisere læringsmiljøer, der muliggør at børn kan etablere venskaber på tværs af alder, køn og kultur. Det forudsætter et ressourcensyn på børns forskelligheder, og det er igennem fællesskaberne, at børn får positive erfaringer med børn der er anderledes end dem selv (Gulløv, E., 2008).

Forskning i børns trivsel viser, at noget af det vigtigste for børn i dagtilbud er, at være en del af et fællesskab med andre børn (Koch, A. B., 2013). Der ses desværre en tendens til, at børn i udsatte positioner behandles anderledes end andre børn, og at de voksnes tilgang til et barn der befinder sig i en udsat position, har indflydelse på barnets relationer til de andre børn i børnegruppen (Ellegaard, 2004; Warming, 2000; Palludan, 2005).



Om organisering af læringsmiljøerne for at sikre kvalitet i ydertimerne

Skjoldhøj Dagtilbud

I Skjoldhøj dagtilbud er de optagede af, hvordan de kan organisere læringsmiljøerne, så de sikrer høj kvalitet i løbet af hele dagen, også i ydertimerne. De har drøftet, hvordan de kan arbejde med deres organisering i løbet af dagen. Eks. hvad der sker ved at børn først møder kl. 11? og kunne det give mening at holde samling kl. 16, hvis der stadig er mange børn sidst på eftermiddagen? I ydertimerne har de særlig fokus på, at der er tilgængeligt legetøj og materialer, så børnene selv har mulighed for at gå i gang med aktiviteter. Den nye læreplan er en af grundene til det styrkede fokus.

Dagtilbudslederen fortæller: *”Jeg er grundlæggende helt vild med den styrkede læreplan. Det er fedt, at det bliver understreget, at vi skal læringsmiljøet hele dagen for alle børn, men det er kulturelt bestemt, om vi tør kigge efter det og turde handle. Det er vigtigt, at man har en kultur, hvor man gør noget ved tingene, hvis børn har det svært - også selv om man ikke kan gennemskue, hvor man ender. Tvivl skal komme alle børn til gode og har vi en tvivl, om et barn trives, ex. hvis et barn ændrer adfærd, så handler vi. Vi indkalder altid forældrene, og så undersøger vi sammen med dem forholdene omkring barnet”.*

I dagtilbuddet er de særlige opmærksomme på at insistere på samarbejdet om børn i udsatte positioner: *”Vedholdenhed er ekstremt vigtig, for vi samarbejder tit med mange instanser. Det er svært at gennemskue, og der er mange skiftende samarbejdspartnere. Så vedholdenhed ift. at insistere på, at vi skal noget med den her familie, er meget vigtig. Ellers kan den ene måned tage den anden, så det er vigtigt at vi altid følger op. Også på de små detaljer”* (Dagtilbudsleder i Skjoldhøj dagtilbud).

Forskning fremhæver det pædagogiske personales afgørende betydning ift. at opspore de børn, der er på kanten af fællesskaberne og nødvendigheden af at ændre praksis, når det er nødvendigt. Man kan dermed sige, at læringsmiljøet indirekte kommer til at påvirke graden af børns udsathed. Det sætter store krav til, at den pædagogiske praksis tilrettelægges, så børn i sårbare og udsatte positioner har samme mulighed for at få del af det pædagogiske læringsmiljøer, som alle andre børn. Denne opmærksomhed er også skrevet ind i lovgivningen, der netop siger, at dagtilbuddene skal justere deres læreplan og praksis, så den altid imødekommer den aktuelle børnegruppe og børnenes behov.

Evaluerings af dagtilbuddenes arbejde med den styrkede pædagogiske læreplan (EVA, 2020), viser dog at dagtilbuddene på landsplan kan blive endnu bedre til at arbejde med hvordan det enkelte barn understøttes i at deltage i børnefællesskaber. Aarhus kommunes dagtilbud peger selv på, at de pba. arbejdet med realiseringen af den styrkede læreplan, er blevet bedre til at indrette læringsmiljøerne med afsæt i børnenes behov, inddrage børnenes familiestruktur og hverdag som afsæt for samtaler om forskellighed, men at de også kan blive bedre til at følge op på, om børnene får det ønskede udbytte.



Udviklingen i omfanget af børn i sårbare og udsatte positioner

Generelt oplever Aarhus Kommune en stigning i antallet af børn og unge, som har behov for en ekstra indsats eller ekstra støtte i en længere eller kortere periode. Det kommer til udtryk ved en stigning i antallet af indstillinger til PPR, antallet af børn og unge i specialklasser og antallet af børn og unge som henvises til Børne- og Ungdomspsykiatrisk afdeling (BUA). Den tendens er landsdækkende og derfor ikke en særskilt udfordring i Aarhus Kommune. Det er dog svært at konkludere på, om stigningen i antallet af børn og unge med specialpædagogiske behov er en entydigt negativ tendens. Det kunne muligvis også være udtryk for, at det øgede fokus på en tidlig, forebyggende indsats betyder, at flere børn og unge i begyndende mistrivsel opdages og får den nødvendige hjælp, eller en kombination af begge dele.

Inkluderende børnefællesskaber

I evalueringen af de aarhusianske dagtilbuds proces med at udarbejde læreplanen, evaluerer dagtilbuddene bl.a. i hvilke situationer det er lykkedes dem at skabe velfungerende børnefællesskaber, hvor alle børn er med. Her viser det sig blandt andet, at flere dagplejere, vuggestuer og børnehaver, som følge af covid19, oplever en pædagogisk gevinst på baggrund af deres øgede bevidsthed om- og ændrede praksis i forhold til bl.a. gruppesammensætninger og gruppestørrelser. Det profiterer mange børn af.

”Børnene hjælpes til at indgå i meningsfulde relationer, da ingen børn skal stå uden for et fællesskab. Corona perioden er med til at understøtte dette, da vi lige nu er meget opdelt i faste grupper med faste voksne”.

Og et citat fra dagplejen: *”Vi har ti dagplejere med 4 børn i forskellige aldre. Det kræver et bredt syn på de daglige læringsmiljøer, når alle gruppens børn skal udvikle sig gennem hele dagen. Dagplejerne er i eget hjem med en lille gruppe børn, hvilket giver dem en unik mulighed for at følge børnenes perspektiv gennem hele dagen”.*

Tidlige og mere forebyggende indsatser

De seneste års forskning har vist, at tidlige investeringer, kvaliteten i dagtilbud samt relationen mellem forældre og barn har stor betydning for børns videre trivsel, læring og udvikling - såvel i folkeskolen som senere i livet (Væver et al. 2016, Lind 2003, Væver 2015, Trivette et al. 2010, Heckmann J.J. 2008, Taggart 2015). Samtidig kan tidligere, mere forebyggende indsatser medvirke til at mindske betydningen af den sociale arv.

Økonomen James Heckman har i sin forskning peget på, hvor vigtigt det er at investere i de yngste børn. Forskningen viser med stor tydelighed, at der er afgørende forskel på børns livsmuligheder, og at forskellen allerede kan ses tidligt i børns liv. Heckmans forskning viser, at en tidlig intervention kan forebygge børns chanceulighed på sigt.

Der har de sidste år været en stigende anerkendelse af dagtilbudsområdets betydning for børns trivsel og udvikling både på kort og lang sigt. Blandt andet er følgende nationale tiltag iværksat for at løfte småbørnsområdet.

Vi ved fra forskningen (Egmont Rapporten 2016) at særligt barnets første 1000 dage har afgørende betydning for barnets udvikling og trivsel – både her og nu og fremadrettet. Det handler både om forholdene i familien og i dagtilbuddet. At have ekstra fokus på at skabe de bedst mulige rammer for barnets trivsel i begge disse arenaer er derfor en helt central opgave for Børn og Unge.



Lokale indsatser

Konkret blev der i Børn og Unge i 2016 afsat 53,8 mio. kr. til investeringsprojekter, som hver for sig og tilsammen skal bidrage til hhv. styrkede forudsætninger hos børnene og de unge og et styrket forældresamarbejde. Evalueringen af de byrådsbeslutede tidlige indsatsprojekter "Udmøntning af effektiviseringer i Børn og Unge 2016-2018", viste tilsammen at styrke Børn og Unges fire faglige strategier om tidlig indsats, helhedssyn, forældresamskabelse og en vidensbaseret tilgang.

OVERSIGT OVER DE TIDLIGE INDSATSER	
Kompetenceudvikling	Forældrevejledning
<ul style="list-style-type: none"> • Robusthed og vedholdenhed 0-18 år (Ikke permanentgjort, 75 medarbejdere under uddannelse) • Krop og bevægelse 0-6 år (Ikke permanentgjort) • Børns tidlige sprog (Er finansieret via varige midler til sprog og læseinitiativer) 	<ul style="list-style-type: none"> • Familiegrupper i dagtilbud (ikke permanentgjort, enkelte lokale forankringer) • Trivselsmøder 0-2 år (permanentgjort) • Socialfaglige medarbejdere i lokaldistrikterne (Ikke permanentgjort) • READ dagtilbud og skole (Er finansieret via varige midler til sprog og læseinitiativer) • Forældrevejledning i udskolingen (ikke permanentgjort, færdigudviklet materiale til rekvirering på skoler)

Erfaringer fra de tidlige indsatser kan på flere måder ses som væsentlige at bringe i spil i den videre understøttelse af dagtilbuddenes arbejde med realiseringen af den styrkede pædagogiske læreplan og den lokale forankring. Kompetenceudviklingsforløbene sigter på at styrke det pædagogiske læringsmiljø og giver konkrete modeller til mulig omsætning i praksis, herunder erfaringer med aktionslæring og kollegial sparring og feedback. Det samme gælder forældrevejledningsindsatsernes, som giver konkrete metoder til et styrket forældresamarbejde, alt sammen for børnenes bedste.

De tidlige indsatser har haft en positiv betydning for det faglige personales viden og handlekompetencer og professionelle dømmekraft, at de deltagende forældre havde en oplevelse af at blive hørt og aktivt inddraget i arbejdet med at understøtte deres barns trivsel og udvikling. Arbejdet med indsatserne har bidraget til et ændret mindset i forhold til tidligt forebyggende arbejde med den yngste målgruppe.



Tidlig og rettidig indsats

I Stavtrup dagtilbud har fokus på den tidlige indsats skærpet deres tilgang til forældresamarbejdet. Det har medført en øget bevidsthed om, hvordan de ønsker at samarbejde med forældrene.

”Hvis vi oplever små tegn på, at et barn ikke trives eller ændrer adfærd, f.eks. begynder at bide eller bliver stille og indadvendt, så tager vi fat i forældrene med det samme til en snak om, hvad vi oplever og hvordan forældrene oplever barnets trivsel i hjemmet. Vi har en forpligtelse til at se på, hvad der er på spil. Det kan være at mormor er blevet alvorligt syg, bedstevennen er flyttet til en ny børnehave eller, at barnet mangler sprog at udtrykke sig med. Vi folder hele paraplyen ud og ser bredt på hele barnet. Vi indkredser de forskellige mulige forklaringer til nogle få, som vi aftaler at arbejde videre med. Både hjemme og i dagtilbuddet. Seks uger senere mødes igen, og ofte er der sket en positiv ændring” (Pædagogisk leder i Stavtrup dagtilbud)

Forventningen er en mere positiv udvikling hos de tilbud, der har deltaget i indsatserne sammenlignet med de tilbud, der ikke har. Dog med det forbehold, at det kan tage flere år, inden effekterne for alvor viser sig hos børnene.

Generelle og specifikke forebyggelsesindsatser understøtter børn i udsatte positioner

Børn og Unges arbejde med børn i sårbare og udsatte positioner, retter sig primært mod den generelle og specifikke indsats. Den generelle indsats understøtter alle børn og vil typisk bestå i at fremme trivsel og sundhed generelt, så kommunens børn forbliver sunde og trives, for dermed at hindre at sundhedsmæssige og sociale problemer overhovedet opstår. I Aarhus er der ex. på tværs af byen, iværksat tiltag for at løfte kvaliteten af de generelle sproglige læringsmiljøer, da et godt sprog er afgørende for barnets sociale liv og deltagelsesmuligheder. Såvel forskning som kommunens egne sprogdata fra 3-års vurderinger har gennem en årrække vist behov for både fokuserede og særlige sprogstøtteindsatser i dagtilbuddene.

Den specifikke indsats retter sig mod potentielle risikogrupper. Indsatsen består i at minimere mistrivselssymptomer og graden af udsathed med det formål at gøre børn der potentielt er i en udsat position mere selvhjulpne.

I arbejdet med at sikre de mest optimale udviklingsbetingelser for alle børn, og herunder børn i udsatte og sårbare positioner, er der et særligt fokus på vestbyen. Med afsæt i lovgivning om parallelsamfund, skal indsatser med et særligt fokus på sprogområdet, være med til at sikre, at børn i udsatte positioner og børn med dansk som andetsprog udvikler tilstrækkeligt sprog.

Udviklingspotentiale ift. brugen af READ-materialerne

I evalueringen af READ dagtilbud, der er en af de tidlige indsatser, viser det sig, at der kun var ni kommunale dagtilbud, ud af i alt 39 dagtilbud, der i 2019 og 2020 har benyttet sig af READ-materialerne til forældre. Tolv forskellige dagtilbud havde over de to år lånt READ-materialerne. Seks af dagtilbuddene benyttede sig af lån i begge kalenderår.

I distrikt Øst og Vest hvor dagtilbuddene har den højeste andel af børn, som er vurderet til at have behov for en fokuseret eller særlig sprogingdsats ved tre år, har ingen dagtilbud benyttet sig af indsatsen. Det tyder dermed på, at materialet bruges *mindst* de steder, hvor der er *størst* behov. Her er altså et udviklingspotentiale ift. at finde metoder hvorpå indsatsen kan udbredes til dagtilbud med familier der har det største behov.



	Indsats, udbredelse og målgruppe			Mål / resultatmål
Lovmæssige tiltag og supplerende faglige indsats i dagtilbud	OBL Obligatorisk lærings-tilbud for børn i udsatte bolig-områder som ikke er i dagtilbud.	Vestby	Forældre og børn 1-3 år	Børn lærer dansk og får indsigt i demokratiske normer, værdier og danske traditioner. Forældre får styrkede kompetencer i at understøtte barnets sprog og deltagelse i læringstilbuddet. En god start i dagtilbud.
	§ 11 sprogstimulering for børn med sprogstøttebehov.	By	Alle børn 3-6 år	Sproglig progression for alle børn på baggrund af målrettet sprogindsats.
	Investering i Børns Fremtid	Vestby	DSA-børn 0-6 år	Færre børn med sprogstøttebehov ved skolestart (skolebegynderscreening)
	Faglige resourcepersoner: Sprogvejledere	By	Personale	Sprogindsats informeret af opdateret og evidensbaseret sprogfaglig viden.
	"Børns tidlige sprog" kompetenceudvikling.	By	Personale	Sproglige læringsmiljøer af høj kvalitet: Personale har styrkede kompetencer i understøttende sprogstrategier og i at tilrettelægge fysisk sprogmiljø.
Opsporing-sindsats	Sprogvurdering af alle 3-årige.	By	Alle børn 3-6 år	Identificere alle børn med behov for sprogstøtte med henblik på tidlig, rettidig indsats.
	Før-Sprog 0-2 år – redskab til tidlig opsporing	By	Alle børn 0-2 år	Tidligere opsporing af flere børn med tegn på sproglige vanskeligheder med henblik på rettidig målrettet indsats.
Forældrerettede initiativer	Ekstra sundhedspleje- besøg	Vestby	Forældre børn 0-1 år	Styrket hjemmelæringsmiljø gennem større viden hos forældre om, hvordan de skaber et sprogligt og motorisk stimulerende miljø i hjemmet
	Forældreforløb.	Vestby	Forældre dagtilbud 0-6 år	Styrket viden og kompetencer hos forældre ift. forælderrollen og redskaber til understøttelse af børns trivsel, læring og udvikling – fx sprogligt, kognitivt og motorisk.
	Hjemmebesøg.	Vestby	Forældre dagtilbud 0-6	Styrket relation mellem hjem og dagtilbud via bedre kendskab til hinanden og gensidig forventnings-afstemning omkring barnets hverdag i dagtilbuddet.
	READ børnehave / vuggestue.	By	Forældre dagtilbud 0-6 år	Styrket hjemmelæringsmiljø gennem større viden hos forældre om deres betydning for barnets sproglige udvikling + forældre læser med deres barn og samtaler om bøger.
Tilførsel af ekstra ressourcer	Ressourcer til sprogindsats for børn 3-6 år. DSA-indsats.	By	Dagtilbud DSA-børn 3-6 år	Sproglig progression for alle børn gennem målrettet tilrettelagt sprogindsats iht. behov. Færre børn med sprogstøttebehov ved skolestart (skolebegynder-screening).
	Ressourcer til styrket DSA sprogindsats 0-2 års området	By	Dagtilbud DSA-børn 0-2 år	Sproglig progression for alle børn. Målrettet sprogindsats ift. behov. Færre børn med sprogstøttebehov ved 3 år og ved skolestart.



3.1. Visitation til specialtilbud og inklusion

Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR) understøtter og bidrager til, at alle børn og unge trives og udvikler sig i de miljøer de færdes i til dagligt- uanset om dette sker i de almene tilbud eller i et specialtilbud. På dagtilbudsområdet er de fleste 0-6-årige børn med særlige behov indskrevet i almene dagtilbud, hvor den daglige praksis tilrettelægges, så børnene på bedst mulige måde inkluderes i dagtilbuddets fællesskaber under hensyntagen til deres særlige behov.

Arbejdet med tidlig indsat herunder Trivselsmøder, har medvirket til et styrket fokus på det lille barns mistrivsel og en styrket systematisk proces med bl.a. større inddragelse af forældrenes perspektiv. Det styrkede fokus, kan forhåbentlig bidrage til, at flere børn med særlige behov opdages tidligere, så det bliver muligt at give barnet den støtte, det har behov for i tide. Der er en optagethed af, at alle børn skal trives i de tilbud de er i, og på trivselsmødet afklares om det er i et specialtilbud eller i et almen tilbud, at barnet vil trives bedst.

Som forælder kan det være en sårbar proces, når dagtilbuddet påbegynder samarbejdet med PPR om barnet. Trivselsmødernes skærpede systematik, giver automatisk forældrene en større stemme end tidligere, og kan i højere grad end før nuancere, hvordan barnets sårbarhed og udsathed kommer til udtryk.

I evaluering af Trivselsmøderne er forældrene spurgt til, hvordan de oplever at være blevet inddraget i processen, der ligger før eller op til en indstilling eller visitation til specialtilbud. Af de adspurgte forældre svarer 84%, at de i meget høj grad eller i høj grad føler sig hørt og aktivt inddraget i arbejdet med at understøtte deres barns trivsel og udvikling, hvilket ligger i forlængelse af Børn og Unges ambition om en større samskabelse med forældre. 53% af forældrene føler sig også i meget høj grad eller i høj grad, at de fik råd og vejledning til, hvad de kan gøre for at støtte deres barns trivsel og udvikling.

Trivselsmødet er et tværfagligt mødeforum med fagpersoner inden for psykologi, pædagogik og sundhed som omhandler det 0-6årige barns trivsel eller udvikling. På trivselsmødet deltager barnets forældre, kontaktpædagog eller dagplejer, en psykolog/pædagogisk psykologisk fagkonsulent fra Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR), en tale-høre konsulent fra PPR og eventuelt din sundhedsplejerske.

Trivselsmøde er udviklet som en del af de tidlige indsatser og har medvirket til en øget systematik i indstillingsprocessen og har styrket forældresamarbejdet.



Børn i særlige dagtilbud

Aarhus Kommune har tre særlige dagtilbud som tilbyder pasning til børn med betydeligt og varigt fysisk eller psykisk nedsat funktionsevne. Disse særlige dagtilbud er Specialbørnehaven Skovbrynet, Børnehaven Lystruplund og Børnehaven Thorshavnsgade. Udover de særlige dagtilbud findes der også almindelige dagtilbud, der har særlig viden om børn med handicap.

Antallet af børn i særlige dagtilbud har ligget relativt stabilt siden 2015, med ca. 75 børn i tilbuddene. Dog har der i samme tidsperiode været et stort pres på kapaciteten af §32-pladserne og som reaktion herpå blev der i maj 2020 oprettet endnu en afdeling under Specialbørnehaven Skovbrynet, kaldet Skovhøj med yderligere 17 pladser. Det forventes at kapaciteten udvides yderligere ved oprettelsen af en ny dagtilbudsafdeling i forbindelse med Stensagerskolen, når denne rykker til Tovshøjskolens areal og bygninger. I januar 2021 står der aktuelt 34 børn på emneliste til specialtilbud. Det forventes, at alle disse børn skal tilbydes en plads i et specialtilbud.

De særlige dagtilbud er reguleret gennem Servicelovens §32, og visitationen til disse tilbud sker via PPR, og er derfor ikke omfattet af dagtilbudsloven og den pædagogiske læreplan. Hvis et barn skal visiteres til et særligt dagtilbud, kræver det at barnets behandlingsbehov skal overstige det, som et almindeligt dagtilbud kan tilbyde. Der er derudover en række forudsætninger, som skal være på plads, før en visitation til et særligt tilbud kan foregå.

1. Først og fremmest skal barnet skal være velundersøgt. Det betyder at barnet har været drøftet på et Trivselsmøde med deltagelse af både dagtilbud, PPR-psykolog og barnets forældre. Barnet skal herefter indstilles til PPR, som udarbejder en Pædagogisk Psykologisk Vurdering (PPV). Måske inddrages Børne- og Ungdomspsykiatrisk Afdeling efterfølgende for at lave en udredning af barnet, eller barnet udredes på en somatisk afdeling.
2. Derudover kan der også laves pædagogiske observationer af barnet i dagtilbuddet.
3. Til slut laves en samlet vurdering af barnet. Vurderes det, at barnet skal visiteres til et specialdagtilbud, udarbejder barnets aktuelle dagtilbud eller, hvis barnet endnu ikke er i pasning, laver barnets rådgiver en indstilling til PPR.



Forebyggende arbejde for børn, som udviser en begyndende mistrivsel

I Mårslet-Solbjerg dagtilbud har de gennem en årrække haft fokus på at forbedre deres tidlige, forebyggende arbejde for at de børn, som udviser en begyndende mistrivsel.

Dagtilbudsleder Birgitte Rasmussen beskriver dagtilbuddets arbejdsgang, når en pædagog har en begyndende bekymring for om at barn trives eller udvikler sig som det skal:

"Først og fremmest øger personalet i dagtilbudsafdelingen opmærksomheden på barnet i en periode. Vi er optagede af, hvordan vi kan "indsamle mere data" om barnet, så at sige. Sideløbende med denne afdækning og opmærksomhed begynder vi dialogen med forældrene.

Herefter følger en vifte af muligheder, alt afhængig af, hvad vi synes problemstillingen kalder på. Det kan eks. afholde Trivselsmøde, være at inddrage Tværfaglig Enhed, de pædagogiske fagkonsulenter fra PPR, vores egne ressourcepædagoger, eller en ansat i dagtilbuddet som har en motorikuddannelse.

Dagtilbuddet har valgt selv at ansætte to ressourcepædagoger. Det giver en stor fleksibilitet, at jeg som dagtilbudsleder kan sætte noget i værk her og nu og selv prioritere, hvilke børn eller dagtilbudsafdelinger, der har mest behov. Ressourcepædagogerne kan kigge med nye øjne på barnet og kan hjælpe med til at afklare, om problemerne opstår i barnets omgivelser, eller om det er nødvendigt at gå videre med en mere individrettet indsats gennem et Trivselsmøde med PPR og barnets forældre.

I dagtilbuddet har vi desuden indført halvårsmøder med vores samarbejdspartnere i PPR. Her drøfter vi hvad går godt, hvad der skal plejes og hvad der skal udvikles på i vores samarbejde. Derudover får vi mulighed for at have en løbende dialog om, hvornår det er rigtigt at indstille et barn til PPR. På den måde får vi udnyttet de forskellige fagligheder og ressourcer bedst muligt".

Børn med vidtgående støtteressourcer

Dagtilbuddene kan søge PPR om ekstra ressourcer, kaldet vidtgående støtteressourcer til enkelte børn, som eks. kan bruges til at ansætte ekstra personale, som kan hjælpe barnet til at indgå i sociale sammenhænge eller som kan lave strukturerede aktiviteter, som understøtter barnets sprog, motorik, sociale kompetencer eller noget helt fjerde. Antallet af børn, som modtager vidtgående støtteressourcer, er stigende og har været det i en årrække. I 2018 var antallet 177, i 2019 var det 207 og i 2020 var antallet igen steget til 221 børn.

Denne stigning skyldes ikke udelukkende befolkningstilvæksten i Aarhus Kommune, som medfører at der er kommet flere børn i dagtilbuddene generelt, idet andelen af børn der tildes vidtgående støttemidler fra 2018 til 2020 blevet ca. 12 pct. større. Børn med behov for vidtgående støtteressourcer fordeler sig relativt ligeligt i de fem distrikter (og i dagtilbuddene).



Et andet tegn på det stigende pres på det specialpædagogiske område på dagtilbudsområdet er antallet af afviste indstillinger til PPR. Her ser vi, at mens det totale antal bevillinger til vidtgående støtteressourcer er steget fra 227,7 i 2015 til 276,3 i 2020, er antallet af afviste ny-visiteringer også steget fra 80 i 2015 til 93 i 2019. I 2020 er tallet af afviste ny-visiteringer igen faldet til 66, men dette kan skyldes den usædvanlige situation som 2020-året generelt har været. Dette giver et billede af, at flere og flere dagtilbud søger midler til ekstra støtte, og at dette samtidigt også presser kapaciteten. Ofte sker afvisningerne fordi børnene vurderes til ikke at høre til målgruppen for central støtte. Dermed skal opgaven løses via de decentraliserede H-midler, som alle dagtilbud modtager mhp. lokale indsatser for mindre indgribende støttebehov.

Antal børn der efter dagtilbud indskrives direkte i specialtilbud

En anden måde at illustrere det stigende behov for specialpædagogisk støtte til børn i Aarhus Kommune, er ved at kigge på antallet af børn, som indskrives direkte i en specialklasse eller specialskole. Disse børn begynder aldrig i en almenklasse, men går direkte fra børnehaven over i et specialpædagogisk undervisningstilbud.

Som det er nævnt tidligere, er dette ikke nødvendigvis en uønsket udvikling. Alle børn og unge i Aarhus Kommune skal gå i det (undervisnings)tilbud, som skaber de bedste rammer for jeres læring, trivsel og udvikling – og for en gruppe af elever er det netop en specialklasse.

Men når vi samtidig ved at trivsel i specialklasserne er lavere, fraværet højere og chancerne for at eleverne kommer videre i en ungdomsuddannelse er mindre, så er der gode argumenter for at arbejde på, at flere børn kan gå i deres lokale folkeskole tæt på det lokale fællesskab.

Byrådet afsatte derfor ved budgetforligene for 2020 og 2021 midler til, at skolerne skulle arbejde mere med mellemformer. Mellemformer er tiltag, som fusionerer metoder fra det specialpædagogiske ind i almenpædagogikken og som bidrager til at flere elever kan lære, trives og udvikle sig i fællesskabet på den lokale skole. De første 10 skoler begynder med deres lokale projekter i august 2021.

Andel børn indskrevet direkte i specialklasse i 0.klasse (alle skoler inkl. Specialskoler inkluderet)	
Skoleår	Andel indskrevne elever
16/17	2,1%
17/18	2,2%
18/19	2,9%
19/20	2,4%
20/21	3,1%



Overgangsarbejde mellem dagtilbud/skole

Åby skole og Gl. Åby dagtilbud har gennem flere år haft fokus på at skabe gode overgange fra dagtilbuddet til skolen. I samarbejde med PPR gennemførte medarbejdere fra både dagtilbud og skole for et par år tilbage et skræddersyet kompetenceudviklingsforløb, som netop havde som mål at understøtte den gode overgang. Kompetenceudviklingsforløbet havde overskriften *Skolestart for alle* og fokuserede på at skabe en fælles forståelse af de børn, som har særlige behov og at skabe et fælles sprog om skoleparathed på tværs af fagligheder.

Skoleparathed er ikke bare noget børnene skal være – skolen skal også være parat til de børn der kommer. Blandt andet gennem kompetenceudviklingsforløbet fik skole og dagtilbud en større indsigt i hinandens perspektiver og verdener. Og begge parter fremhæver netop kendskabet til hinanden som afgørende for den gode overgang mellem dagtilbud og skole:

Et godt kendskab på tværs betyder at:

- Det er langt nemmere at etablere en god og tryk overgang for børnene, når de voksne taler det samme sprog – eks. i forståelsen af hvad skoleparathed reelt betyder.
- Den løbende koordination op til og efter skolestart lettes, fordi personalet kender hinanden og ikke skal bruge kræfter på at skabe relationerne først.
- Man kan være nysgerrige ind i hinandens verdener og dermed "spille hinanden gode".



Praksisfortællinger fra Aarhus

Nest møder dagtilbud

I henhold til dagtilbudsloven har dagtilbuddet ansvar for at etablere læringsmiljøer, der igennem hele dagen giver alle børn mulighed for at lære og udvikle sig. *Nest møder dagtilbud* er et bud på, hvordan man kan arbejde med en fællesskabsunderstøttende pædagogisk tilgang, hvor den stærke vi-kultur udgør fundamentet. Et fundament, hvor der er fokus på de pædagogiske værdier, samarbejdet mellem de professionelle, på børnenes behov, fællesskabets betydning og på det gode læringsmiljø.

I *Nest møder dagtilbud* stilles der skarpt på, at alle børn uanset socioøkonomiske forhold, fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse eller af andre grunde er i risiko for at stå udenfor fællesskabet, har brug for det samme. Dog har vi en viden om, at børn ankommer til dagtilbuddet med vidt forskellige forudsætninger.

I *Nest møder dagtilbud* er der fokus på etablering af et fælles pædagogisk fundament i institutionen ud fra grundværdierne i Nest:

- Børn er mere ens end forskellige og derfor bør de lære og udvikle sig sammen,
- Børn gør hvad de kan og lykkes de ikke med deres forehavende, er det de professionelle som må gøre noget andet

BOKS: Viden fra sundhedsplejen om sårbare/udsatte børn og familier

Sårbare gravide

I 2020 var der 602 sårbare gravide i målgruppen, som alle fik tilbudt en indsats med bl.a. ekstra besøg af sundhedsplejersken under graviditeten og ekstra kontakt med specialuddannede sundhedsplejersker. I 2019 var der 457 sårbare gravide. De sårbare gravide kan, via f.eks. vejledning og gruppetilbud, hjælpes tidligere i deres problemstillinger og gøres mere trygge og robuste i forælderrollen.

Ekstra behovsbesøg

Behovsbesøg er en del af den forebyggende og sundhedsfremmende indsats. De fleste behovsbesøg ligger i barnets første måneder. Der er store bredde i behovsbesøgene, der kan omhandle vejledning om amning, søvn, gulsot, samspil mellem forældre og barn og regulering. De tidlige behovsbesøg medvirker til, at der i mindre grad er behov for behovsbesøg, når børnene bliver ældre. Behovsbesøgene er dermed med til at opspore og forebygge mistrivsel.

I 2020 fik 7260 0-årige børn standardhjemmebesøg fra sundhedsplejen. Ud af disse har 34,5 % (2506 børn) fået et ekstra behovsbesøg (gul), og 1 % (77 børn) har fået et ekstra besøg ved helt særlige behov.

I 2019 fik 7754 0-årige børn standardhjemmebesøg fra sundhedsplejen. Ud af disse fik 36 % (2759) et ekstra behovsbesøg, og 2 % (158 børn) fik et ekstra besøg ved helt særlige behov.

Sundhedsplejens erfaringer med behovsbesøgene er at de har en god effekt på familiernes trivsel. Det erfarer at sundhedsplejen opsporer tidligt og dermed formår at iværksætte en tidlig indsats i familierne. Det betyder at der er flere familier der går fra den gule indsats tilbage til den grønne indsats som er målrettet alle familier. Det vurderes fra både Sundhedsplejen, familierne og de tværfaglige samarbejdspartnere, at der med indsatsen sker en øget forældrekompetence og at sundhedsplejens helhedsorienterede tilgang til børn og familier, gør det muligt at målrette indsatsernes til den enkelte families behov.



Eksempler på virksomme Nest metoder i dagtilbuddet:

- Fokus på positiv adfærdsstøtte, italesættelse af det der lykkes for barnet
- Brug af ens visuelle støttesystemer for alle børn i hele institutionen,
- Tage udgangspunkt i børns styrker og interesser i planlægningen af aktiviteter
- Samarbejde med fokus på tydelig rolle- og opgavefordeling blandt de professionelle
- Fælles sprog blandt de professionelle – hvordan taler vi om børn, hvordan taler vi til børn, hvordan taler vi med børn.

Eksempel fra pædagogisk indsats

I et *Nest møder dagtilbud*-kompetenceforløb havde pædagogerne på en stue som mål, at en dreng med store opmærksomhedsudfordringer skulle være fuldt deltagende i stuens samling på lige fod med sine jævnaldrende. De arbejdede målrettet, og trin for trin øgede de kravene til hans deltagelse.

Ved PPR's første besøg på stuen sad drengen med en pædagog i udkanten af fællesskabet. Han var meget urolig og viste ikke den store interesse for det fælles. Efter få minutters deltagelse, ønskede han at forlade samlingen. Den voksne roste systematisk dagligt det, der lykkedes for drengen til samlingen.

Efter en måned kom PPR igen på besøg på stuen. Her styrede den pågældende dreng samlingen sammen med en pædagog. En tavle med piktogrammer visualiserede for hele gruppen, hvad der skulle ske. Drengens opgave var at flytte pilen, som viste på tavlen, hvor langt de var nået, samt at udpege de børn som skulle have kødbenet i legen: "Lille hund hvem har stjålet dit kødben". Drengen deltog i samlingen i 25 minutter, hvor han var fokuseret og opmærksom. Efterfølgende hjalp han den voksne med at rydde op, han fik stor ros og anerkendelse for sin indsats. Han var tydeligvis stolt og glad.

I 0-6 års institutioner, som har deltaget i Nest kompetenceudviklingsforløb ses Nest af mange som en ny vej til at arbejde med inkluderende fællesskaber, idet fundamentet og metoder i Nest rummer mulighed for diversitet for både børn og voksne samtidig med at der tilbydes en tydelig ramme for det pædagogiske arbejde.

3.2. Fremmøde i dagtilbud

Vi ved fra forskning at børns fremmøde i dagtilbud af høj kvalitet, gør en forskel for børn i udsatte positioner. For på bedst mulige vis at kunne understøtte deres forskellige behov, eller træffe afgørelse om videre foranstaltninger og visitation, forudsætter det at børnene har et stabilt fremmøde i dagtilbuddet. For eksempel i forhold til børn med dansk som andetsprog, der har et sprogstøttebehov, er der behov for en høj grad af sprogstimulering på dansk, og her er dagtilbuddets sproglige læringsmiljøer en afgørende faktor, der kan kompensere for, at barnet ikke oplever dansksproglig stimulering i hjemmet. Har barnet meget fravær fra dagtilbuddet, får barnet færre dansksproglige input, hvilket påvirker den optimale sprogdudvikling.

Børnefremmøde i Aarhus kommunes dagtilbud

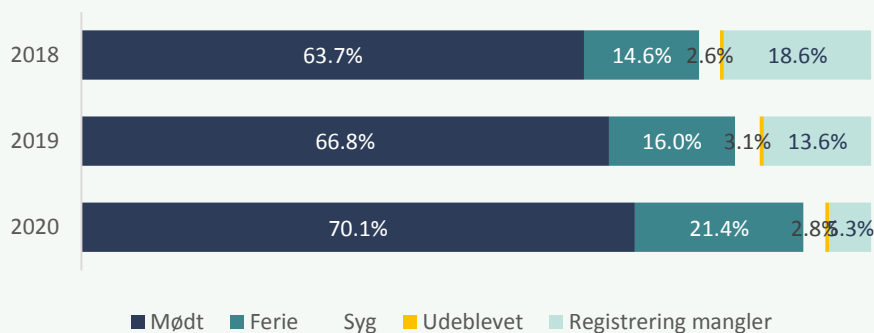
Komme-gå systemet blev indført i 2016, hvor alle dagtilbud skal registrere børnenes fremmøde digitalt. Det er lovpligtigt at føre opsyn med hvilke børn der er til stede, bl.a. med henblik på evakuering. Det er dagtilbuddets pligt at registrere fremmøde, hvis det ikke i forvejen er registreret af forældrene. Kortlægning af børns fremmøde kan anvendes, når man som ledelse arbejder med at skabe overblik over, hvordan læringsmiljøer kan organiseres



hen over en dag, så det tager højde for alle børn. Fremmøderegistrering kan give et overblik over hvilke tidspunkter børnene reelt er i dagtilbuddet, hvilket bl.a. kan anvendes i planlægning af aktiviteter samt personalenormering hen over dagen, så ressourcerne bruges bedst muligt. Hvis der for eksempel sker pludselige ændringer i fremmødet for et barn, uden personalet er orienteret om eventuelle ændringer i familiens livsforhold, kan det være relevant at se nærmere på.

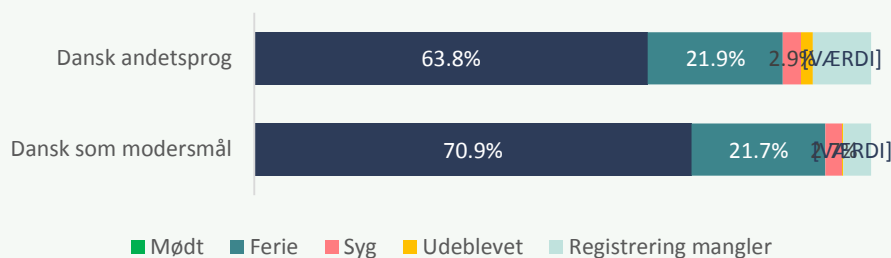
Ser vi på fremmødet i hele 2020, var 64,4 % af børnene mødt frem i forhold til det samlede antal hverdage, som de enkelte børn var indskrevet. Dette tal er dog påvirket af nedlukningen af dagtilbuddene pga. corona fra 16. marts til 15. april. Ser vi bort fra nedlukningen, var fremmødeprocenten i stedet 69,6 %. Ser vi på udviklingen over tid, tegner der sig *umiddelbart* et billede af et stigende fremmøde fra 63,7 % i 2018 til 66,8 % i 2019 og til 70,1 % i 2020 (her ses bort fra både nedlukningsperioden samt den forskellige placering af påsken i de enkelte år). Ser vi nærmere på tallene viser det sig dog, at der snarere er tale om, at forældre og personale i stigende grad er blevet bedre til at bruge komme-gå systemet. Således faldt andelen af manglende registreringer fra 18,6 % i 2018 til 13,6 % i 2019 og til 5,3 % i 2020, som illustreret i figur X. Den ekstraordinære coronasituation kan have medvirket positivt til den forbedrede registreringspraksis i 2020.

Figur X. Fremmødeprocent i dagtilbud 2018-2020 (ekskl. nedlukningsperiode og påskeuge)



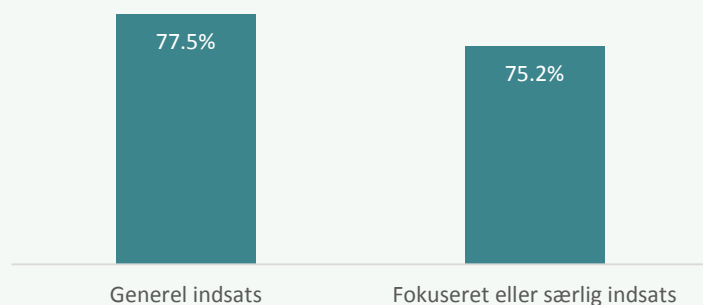
Ser vi på fremmødet fordelt på børnenes modersmål, ser det ud til, at børn med dansk som andetsprog har et lavere fremmøde (63,8 %) end børn med dansk som modersmål (70,9 %). Da der samtidig en større andel manglende registreringer blandt gruppen af børn med dansk som andetsprog, tyder det imidlertid på, at forskellen ikke er helt så markant, som tallene umiddelbart kunne indikere (se figur X). Der ses et lignende mønster, når vi ser på de tidligere år. Ser vi på fremmødet i de dagtilbudsafdelinger, som ligger i udsatte boligområder, var fremmødet i 2020 i gennemsnit lidt lavere end for kommunen som helhed.

Figur X. Fremmødeprocent i dagtilbud 2020 (ekskl. nedlukningsperiode) – opdelt på børnenes modersmål



Et højt fremmøde i dagtilbud er særligt vigtigt for de børn, som ved sprogvurderingen ved 3 år blev vurderet til at have behov for en fokuseret eller særlig sprogindsats i dagtilbuddet. En analyse tyder dog på, denne gruppes fremmøde faktisk er lidt lavere sammenlignet med de børn, som blev vurderet til en generel sprogindsats.

Figur X. Fremmødeprocent (2. halvår 2019) fordelt på indsatsgrupper ved sprogvurderingen ved 3 år (2018/19)



Alder ved opstart i dagtilbud og sammenhæng til sprogscreeningsresultater før skolestart

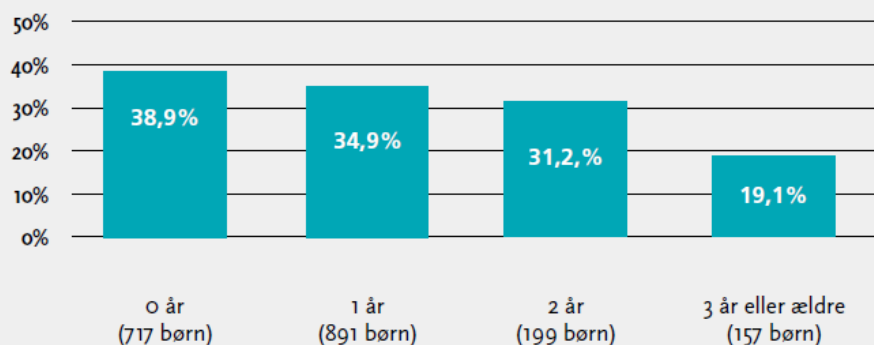
Fremmøde i dagtilbud er vigtigt for børn med dansk som andetsprog, da denne gruppe af børn først begynder at lære dansk i mødet med det omkringliggende samfund. Et møde, der for langt de fleste børn er forbundet med opstart i dagtilbud. For nogle børn finder det først sted, når de er omkring 3 år. Det betyder at, at de allerede fra start er bagud i deres tilegnelse af dansk.

En analyse af sprogscreeningsresultater før skolestart fra årene fra 2013-2017 viser en klar sammenhæng mellem børnenes alder ved indskrivning i dagtilbud og deres resultater ved sprogscreeningen. Som vist i figuren nedenfor ligger andelen uden sprogstøttebehov ved skolestart på 38,9% for de børn, der er startet i dagtilbud, inden de fyldte 1 år, mens den for børn der var 3 år eller ældre ved indskrivning, ligger på 19,1%. Det indikerer, at dagpleje- og vuggestueafdelinger formår at løfte børnenes sproglige niveau i den periode børnene går i dagtilbuddet, hvilket ikke kan ses hos den gruppe af børn der starter i børnehave ved tre år.



2.4 FIGUR

Andel børn med dansk som andetsprog med alderssvarende dansk ved skolestart - opdelt på alder ved første indmeldelse i dagtilbud



Alder ved første indmeldelse i dagtilbud

Sprogscreeningsresultater for perioden 2013-2017. Analysen omfatter børn født i Danmark, som har haft bopæl i Aarhus Kommune frem til screeningstidspunktet (N = 1.964).

Jf. dagtilbudslovens §11 og §12 er der krav til at alle børn, der ved en sprogvurdering har vist sig at have behov for støtte til udvikling af deres danske sprog, skal modtage sprogstimulering. Etårige der bor i et udsat boligområde, og ikke er indskrevet i et dagtilbud, skal have et obligatorisk læringstilbud på 25 timer om ugen eller til de indskrives i dagtilbud. I Aarhus kommune omhandler det Bispehaven, Gellerup eller Toveshøj, hvor der i 2019 var indmeldt to børn og i 2020 indmeldt seks børn i Obligatorisk læringstilbud.

Krav til fremmøde i dagtilbud for børn med sprogstøttebehov

Alle børn, der ved en sprogvurdering har vist sig at have behov for støtte til udvikling af deres danske sprog, skal i henhold til dagtilbudslovens §11 og §12 modtage sprogstimulering. Hvis der er tale om børn med dansk som andetsprog, som ikke er indskrevet i dagtilbud, skal der som minimum gives sprogstøtte 15 timer om ugen. Er en eller begge forældre eller samlever ikke i beskæftigelse, skal der gives sprogstimulering i 30 timer om ugen. Familier der ikke opfylder betingelsen fratages børnefamilieydelsen for det pågældende kvartal barnet ikke møder op til sprogstimulering. Siden 2015 har der for to børn, ikke indmeldt i institution, været frataget børneydelsen fem gange pga. manglende deltagelse i sprogstimulering. Der har for syv børn, indmeldt i institution, været standset børneydelse i henholdsvis 1, 2 og 3 gange pga. manglende deltagelse i sprogstimulering

Sproggruppen Troldeholdet

Det er lovpligtigt for forældre, at lade deres barn modtage sprogstimulering, hvis en sprogvurdering viser at barnet har behov for det. Sprogstimulering kan finde sted i Sproggruppen Troldeholdet, hvis barnet ikke er indmeldt i dagtilbud, eller forældrene kan selv sørge for sprogstimulering af barnet.

Handleanvisende pædagogisk tilgang til forældrene

I en afdeling i Tovshøj dagtilbud har de en fælles forståelse i personalegruppen for deres tilgang til forældrene. Forældre er forskellige og derfor går de til forældrene på forskellige måder – altid med empati og varme. Nogle forældre har brug for at se hvad det pædagogiske personale mener, andre har brug for at mærke på egen krop og selv gøre tingene sammen med en pædagog, for at forstå hvad pædagogen mener.

”Det vigtigste er, at personalet har opbygget gode relationer til forældrene, og møder forældrene der hvor de er. Hvis forældrene ikke forstår hvad du siger, må du vise det på en respektfuld måde og nogle gange også gøre det sammen med forældrene, så de mærker det på deres egen krop. Vise- og gøre pædagogik er noget man som pædagog skal turde. Vi oplever flere forældre sige; ja det skal jeg nok, i deres iver for at gøre det bedste og samarbejde. De vil ikke sige, at de egentlig ikke helt forstår hvad det er vi siger. Derfor viser vi forældrene, hvad det er vi mener og vi vejleder dem også gerne i praksis”

”Som Idrætsinstitution er vi meget kropslige og vi er opmærksomme på at smilet, øjenkontakt, hånden på skulderen når vi siger godmorgen, er med til at skabe tryghed for forældre. Særligt når noget er svært er det vigtigt at forældrene er trygge og har en god relation til pædagogen”

”Har børnene et ustabil fremmøde taler vi med forældrene om hvorfor det er vigtigt at komme hver dag. Igen viser vi gerne hvad vi mener, og inviterer også forældrene med i praksis, så de selv mærker værdien af at være med i fællesskabet og de kan se glæden i deres barns øjne. Når vi har den gode og trygge relation, oplever vi, at vi lettere kommer i mål med at få børnene til at komme”

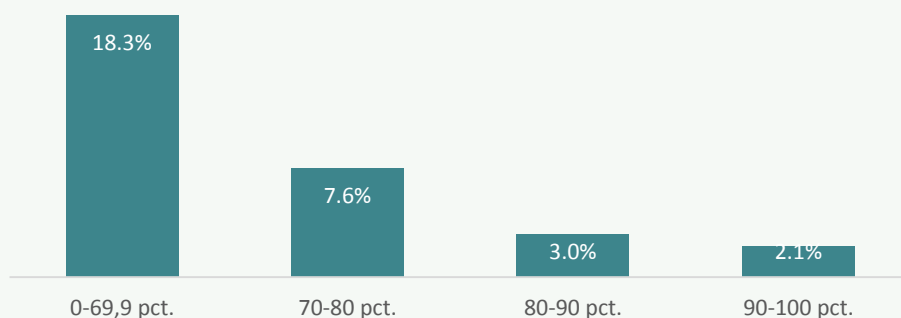
”Det handler også om, at pædagogerne sikrer gode læringsmiljøer for børnene, så børnene selv insisterer på at komme i institution, da de ikke vil gå glip af alt det sjove og spændende der sker hver dag sammen med nærværende voksne, der giver en masse kram”, fortæller den pædagogiske leder i afdelingen.



Et lavt fremmøde i dagtilbud hænger sammen med et højt elevfravær i skolen

Forskning på skoleområdet peger på, at skolefravær kan påvirke børn og unges emotionelle, sociale og faglige udvikling negativt på både lang og kort sigt (Kearney, C. A. (2008)). Det er derfor relevant at se på, om en tendens til lavt fremmøde i dagtilbud kan afspejles i senere fravær når, barnet starter i skole. En analyse viser en tydelig sammenhæng mellem børnenes fremmøde i det sidste halve år af deres indskrivning i dagtilbud og deres efterfølgende skolefravær i det første halvår af 0. klasse. Ud af de børn, som havde et relativt lavt fremmøde i dagtilbud, var der 18,3 %, som havde et elevfravær på mindst 10 % i 0. klasse, mens andelen omvendt kun var 2,1 % blandt de børn, som havde det højeste fremmøde i dagtilbud.

Figur X. Andel elever med mindst 10 procent elevfravær i 0. klasse (2. halvår 2019) – fordelt på graden af fremmøde i dagtilbud (1. halvår 2019)



3.3. Sundhed – kost og bevægelse

Sunde mad- og måltidsvaner og fysisk aktivitet allerede i den tidlige barndom fremmer og bevarer både et godt helbred, god tandsundhed og forebygger overvægt, underernæring og livstilsrelaterede sygdomme på kort og lang sigt. Dansk forskning viser en tydelig sammenhæng mellem børns sundhed og bedre resultater i skolen. Børnenes sundhed har betydning for deres kognitive betingelser for læring. Sund kost medvirker f.eks. til en øget koncentration og bedre hukommelse hos børnene.

Madvaner, som grundlægges i barndommen, har livslang indflydelse på sundheden (Miljø- og fødevarerministeriet, 2018; Iversen & Sabinsky, 2011). I Danmark går de fleste børn i dagtilbud, hvor de indtager hovedparten af den mad, som de skal have på en hel dag (Iversen & Sabinsky, 2011). Dagtilbuddene har derfor en afgørende rolle i forhold til at påvirke hvad og hvordan børnene spiser og udligne uligheden i sundhed blandt børnene.

Omfattende forskning viser, at bevægelse har væsentlig betydning for barnets trivsel, læring, koncentration, udvikling og dannelse. Fysisk aktivitet påvirker i høj grad også børns mentale sundhed. Gode motoriske kompetencer har samtidig betydning for barnets selvfølelse og for barnets deltagelse i fællesskaber og styrker barnets forudsætninger for at være fysisk aktiv (Sundhedsstyrelsen, 2018).

Det er vigtigt at grundlægge gode vaner og få gode oplevelser med fysisk aktivitet tidligt i livet, da det øger chancen for at være fysisk aktiv i ungdom og voksenliv (Sundhedsstyrelsen, 2018). Forskningen viser, at det at være fysisk aktiv som barn og ung er udslagsgivende for, om man er fysisk aktiv langt ind i voksenlivet (op til 50 år senere viser forskning effekten). Derfor er det afgørende, hvilken bevægelseskultur barnet møder både i institutionen og i hjemmet.

Dette peger på, at dagtilbuddene har en afgørende rolle både i selv at have bevægelse og kost i fokus samt i at samarbejde med forældre om at få grundlagt gode og sunde vaner både hvad angår kost og bevægelse. Forskningen peger på, at dette arbejde allerede skal igangsættes i barnets første år i hjemmet f.eks. via samarbejde med sundhedsplejen og videreføres op gennem dagtilbud og skole.

I Aarhus har forældrene over de seneste år i højere grad tilvalgt det kommunale frokostmåltid. Forældrene ønsker et madtilbud til deres børn i dagtilbuddene, og er optaget af at barnet via maden har et godt udgangspunkt for at lære og udvikle sig. Dagtilbuddene i Aarhus viser stor interesse for at arbejde med krop og bevægelse og give et kompetenceløft til personalet hertil. Der er generelt set fokus på at udvikle og forankre et fagligt kompetent, stærkt og inspirerende bevægelsesmiljø i de enkelte afdelinger, samt på at inddrage forældrene heri – til gavn for børnene.



Betydningen af sund kost i dagtilbud

Faktaboks

Rammerne for arbejdet med mad og måltider

Børne- og ungepolitikken og Aarhus Kommunes sundhedspolitik forpligter bredt Aarhus Kommune og Børn og Unge til at målrette indsatsen, der bidrager til at reducere den sociale ulighed i sundhed. I den forbindelse fastlægger Dagtilbudsloven i § 16 a, at alle børn i dagtilbud efter § 19 skal have et sundt frokostmåltid alle hverdage. Børn og Unges vejledning for mad og måltider 0-18 år skal sikre, at alle dagtilbud lever op til de officielle anbefalinger for mad og måltider og sikre gode rammer omkring måltidet.

Børn og unges kostvaner

Næst efter rygning tilskrives usunde madvaner flest dødsfald og kroniske livsstilssygdomme som kræft, diabetes og hjertekarsygdomme. De sundhedsmæssige udfordringer er forbundet med socioøkonomiske faktorer. Det vil sige, at børn af forældre med kortere uddannelse generelt spiser mindre sundt sammenlignet med børn af forældre med længere uddannelse (Miljø- og Fødevarerministeriet, 2018; Nordic Council of Ministers, 2017).

- Fra 2011 til 2014 ses en stigning fra 12 procent til 24 procent i andelen af børn, der spiser usundt, som har forældre med kort uddannelse.
- Andelen af børn, der spiser usundt, som har forældre med lang uddannelse, er faldet fra 14 procent til 11 procent i samme periode.

Forældresamarbejde

I flere studier fremhæves mad og måltider som et godt udgangspunkt for et samarbejde mellem forældre og dagtilbud, hvor forældre kan få indflydelse på deres børns dagligdag. Studierne peger overordnet på, at forældrenes sociale, kulturelle og sproglige baggrunde kan have indvirkning på dette samarbejde. Da børn og voksnes sundhed i høj grad grundlægges i de første leveår, er det sundhedsfremmende samarbejde mellem sundhedspleje, dagtilbud og forældre om mad og måltider derfor et væsentligt led i at udligne den sociale ulighed i sundheden.¹⁶

Valg om frokostmåltidet i dagtilbud

Et af de områder, hvor forældrene har direkte indflydelse på rammerne for børnenes kost i dagtilbuddene, er i forbindelse med valget til frokostmåltidet i dagtilbud (jf. §16 i dagtilbudsloven). Formålet med det kommunale frokostmåltid er at medvirke til, at alle børn får tilbudt mindst et sundt måltid dagligt og på den måde medvirke til at udligne den ulighed, kosten skaber for børnenes betingelser for læring, trivsel og udvikling.

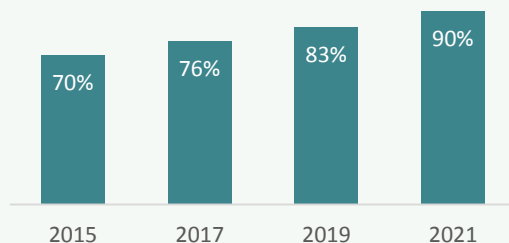
Senest har der i efteråret 2020 været forældre- og bestyrelsesvalg om det kommunale frokostmåltid. Resultaterne viser, at forældrene i 90% af afdelingerne har ønsket et kommunalt frokostmåltid. I cirka halvdelen af dagtilbudsafdelingerne har man mulighed for at producere sin egen mad. I de 10 % af afdelingerne, hvor man har fravalgt det kommunale frokostmåltid, skal børnene selv have madpakke med hjemmefra.

Ingen afdelinger i et udsat boligområde har fravalgt det kommunale frokostmåltid. Det betyder, at alle børn i de udsatte boligområder får tilbudt et sundt kommunalt frokostmåltid, hvilket sikrer disse børn mindst et sundt hovedmåltid dagligt, som dermed kan medvirke til at mindske uligheden i sundhed.

¹⁶ Det pædagogiske arbejde med mad og måltider i dagtilbud, Vidensopsamling,

Resultaterne af valget vil træde i kraft i de enkelte dagtilbudsafdelinger pr. 1. juli 2021, og gælder ind til 1. juli 2023.

Andel der får kommunalt frokostmåltid



Der er en markant stigning i andelen af forældre, der vælger et kommunalt frokostmåltid. Det er positivt, da der er dokumentation for, at introduktion af sunde madordninger, etablering af mad- og måltidspolitikker samt en øget viden om sund mad hos børn i dagtilbud og skole fremmer sunde mad- og måltidsvaner (Forebyggelsespakken for mad og måltider).

Stigningen kan skyldes flere ting, herunder:

- Udbuddet af den eksternt leverede mad blev ændret, så der ikke skulle konkurreres på pris, men i stedet kvalitet, økologiprocent. Der blev dermed stillet større krav til maden
- Stort fokus på økologi
- Større fokus på kommunikation af fakta om frokostmåltidet, hvad kan der forventes af maden både til dagtilbud og forældre
- Forældre har fået mere fokus på et godt måltid til deres barn i institution og vil gerne undgå madpakker

Fremhævet faktaboks

Økologi i dagtilbuddene i Aarhus Kommune

Børn og unge har en målsætning om 90 % økologi i frokostmåltidet i dagtilbuddene. De seneste opgørelser viser, at målet er opnået for dagtilbudsafdelinger med egen produktion og 80-90 % ved måltider, der bliver leveret. Økologi forstås bredt og indebærer flere friske grøntsager i sæson, færre tilsætningsstoffer og mindre brug af sprøjtemidler, mere bæredygtig produktion, mindre madspild, mindre gensplejset mad og foder.



Mad- og måltidspædagogik

De pædagogiske rammer har betydning for udvikling af børns maddannelse, madglæde og madmod. Studier peger på, at personalet mangler kompetencer til at udforme mad- og måltidspædagogikken i praksis. Madvaner grundlægges i barndommen, og har livslang indflydelse på sundheden. Børn af forældre med lav socioøkonomisk status har ofte usunde madvaner og øget risiko for overvægt end andre børn. Det sundhedsfremmende samarbejde med forældre er derfor et væsentligt led i at udligne den sociale ulighed i sundhed.^[1]

Dette kan kalde på kompetenceudvikling for madprofessionelle og pædagoger, så pædagogiske og læringsmæssige rammer og forældresamarbejdet om barnets mad og måltidsvaner styrkes. Et kompetenceløft kan ses i sammenhæng med etablering af 16 produktionskøkkener på skolerne besluttet med budget 2021.

Skåde-Højbjerg Dagtilbud udvikler en ny kost- og sundhedspolitik, et eksempel fra praksis

Dagtilbuddene spiller som nævnt en vigtig rolle i at grundlægge gode kostvaner hos børn, særligt i forhold til sårbare og udsatte børn. Forældresamarbejdet er en afgørende faktor.

I dialogen mellem Skåde-Højbjerg dagtilbud og skole har man i en periode oplevet, at særligt mange piger er overvægtige, når de bliver vejlet ved skolestart. Skåde-Højbjerg dagtilbud beslutter derfor at udarbejde en ny kost- og sundhedspolitik i samarbejde med medarbejdere og forældre. Kost- og sundhedspolitikken skal især have fokus på forældresamarbejdet. Dagtilbuddet beskriver, hvilke strategier man vil sætte i værk for at samarbejde med forældre om barnets kostvaner. Her har man fokus på at motivere forældre med afsæt en stærk faglighed om kostens betydning for barnets udvikling.

Man er ligeledes opmærksom på, at forældresamarbejdet skal være differentieret. Særligt i forhold til familier i sårbare og udsatte positioner arbejder dagtilbuddet med tydelige forventninger og kommunikation f.eks. i forbindelse med opstart i dagtilbuddet, herunder også informationsmøder og hjemmeside. Man har også udviklet en tegnefilm om mad og måltider, som kan styrke formidlingen til målgruppen.

Forældrene synes, det er vigtigt at tage fat i og går ind i arbejdet med at udvikle kost- og sundhedspolitikken.

^[1] Det pædagogiske arbejde med mad og måltider i dagtilbud, Vidensopsamling, Regeringens strategi for mad, måltider og sundhed 2018



Søndervang dagtilbud – fælleskøkken giver dialog med forældre og børn, et eksempel fra praksis

Søndervang dagtilbud er kendetegnet ved stor grad af udsathed og mange overvægtige børn. De har særlig gode erfaringer med fælleskøkkenet for både dagtilbud og skole, der laver madplaner tilpasset vuggestue, børnehave og skole. Dagtilbuddet deler madplanerne på Intra og på deres facebookside, så forældrene kan følge med i, hvad børnene skal have at spise. Madplanerne giver en god dialog med forældrene om mad og giver samtidig forældrene en tryghed og ro. Særligt sårbare familier kan finde ro i, at børnene i hvert fald har fået et godt måltid i dagtilbuddet. Udover madplanerne lægger dagtilbuddet også nogle gange billeder af maden op. Den mad, der serveres i dagtilbuddet, er ofte forskellig fra maden, der serveres hjemme. Madplaner og billeder kan derfor være med til at inspirere til ny mad hjemme. Sammen med maden laver kokken nogle gange faktakort om maden, de spiser fx om koriander. Det giver gode snakke mellem pædagogerne og børnene under maden.

I forældrebestyrelsen arbejder de med kostpolitik. Ved mærkedage som fødselsdag og afslutning må forældre ikke medbringe kage og søde sager. I stedet serveres der søde sager tre gange årligt i forbindelse med forældrearrangementer. Til arrangementerne er det forældrene, der styrer sukkerindtaget. Nogle er bedre til det end andre. Forældre i forældrerådet sætter eksemplet ved arrangementerne. Det tog tid at ændre mindset, da mad og kærlighed ofte hang sammen for forældrene. Kommunikationen er tydelig ved opstart af nye børn, og nu er det helt naturligt, at forældre kommer med fx frugt og ikke kage.

Dagtilbuddets rolle ift. at styrke børns motorik og bevægelse

Børn, der er fysisk aktive, bliver fortrolige med deres krop, og udvikler i højere grad lyst til at lege, bruge kroppen og bevæge sig. Ved at styrke børns motoriske færdigheder, udholdenhed og bevægelighed, forstærker man deres forudsætninger for at udvikle sig.

Undersøgelser viser en tydelig sammenhæng mellem børns motoriske udvikling og deres indlæring, koncentration og aktivitetsniveau¹⁷. Gode motoriske kompetencer har betydning for barnets selvfølelse og deltagelse i sociale fællesskaber, og det styrker barnets forudsætninger for at være fysisk aktiv.¹⁸

At sikre solid understøttelse af børns motorisk udvikling har således stor betydning, ikke blot for børnenes sundhed og selvhjulpenhed på kort sigt men for deres generelle trivsel, læring og udvikling.

Ny skandinavisk forskning har blandt andet vist, at børn med gode fysiske færdigheder også har stærke kommunikative evner og ikke mindst større sproglig bevidsthed og sprogforståelse. Herudover har gode motoriske færdigheder betydning for børnenes lyst til fysisk aktivitet og bevægelse, hvilket dels kan have indvirkning på deres sundhed og bidrage til øget selvværd og dels fungerer som adgangsbillet til sociale fællesskaber.

¹⁷ Ericsson & Karlsson, 2014

¹⁸ Uddrag fra Antologi fra sundhedsstyrelsen, Motorik, fysisk aktivitet og stillesiddende tid hos 0-6-årige børn © Sundhedsstyrelsen, 2016.

<https://sundhedsstyrelsen.dk/~media/98FE88553AE34B24A6050871AB6196F3.ashx>



Børn i alderen 0-6 år har et naturligt behov for at bevæge sig. De fleste børn i Danmark tilbringer størstedelen af deres vågne tid i daginstitutioner. Derfor spiller dagtilbuddene en væsentlig rolle i at give børnegruppen mulighed for at udfolde og udvikle sig motorisk.

Bevægelse og motorik blandt børn i sårbare og udsatte positioner

Den motoriske udvikling er et af de vigtigste udviklingsmæssige områder i spæd- og småbørnsalderen, og tegn på forsinket motorisk udvikling kan hænge sammen med andre udviklingsproblemer, sygdom eller utilstrækkelig stimulation i forhold til barnets behov. En undersøgelse af danske børn i otte- til 10-månedersalderen født i 2017 finder, at 10 % ikke følger en forventet udvikling i forhold til barnets alder (Pedersen, Pant, & Ammitzbøll, 2019). Den seneste opgørelse fra 2020 fra Aarhus Kommune viser, at 15 % ud af 2777 børn ved 8-10-månedersbesøget ikke følger en forventet udvikling.

Undersøgelsen af danske børn finder en socioøkonomisk sammenhæng, hvor andelen, der ikke følger en forventet udvikling, er højere blandt børn af forældre med grundskolen som højeste uddannelsesniveau. Derudover finder et andet dansk studie en højere forekomst af børn med motoriske vanskeligheder ved indskoling blandt de børn, hvor man allerede i 8-10 måneders alderen finder at den motoriske udvikling ikke er som forventet (Sjøberg, Svendsen, & Holstein, 2011).

Det vurderes, at cirka otte procent af danske børn har motoriske vanskeligheder ved skolestart (Brixval, Svendsen, & Holstein, 2011). Dansk forskning om børn i alderen 7-9 år peger på, at forældrenes etniske baggrund og arbejdsmæssige situation spiller ind på børnenes deltagelse i sport og motion¹⁹. Børn, hvis forældre ikke har vestligherkomst eller ikke er i arbejde, dyrker mindre sport og motion end børn af danske forældre eller børn af forældre der er i arbejde. Særligt pigernes deltagelse er betydeligt mere påvirket af forældrenes etniske baggrund samt forældrenes arbejdsmæssige situation.

Der findes endnu ikke meget viden om sammenhængen mellem bevægelse og børn i sårbare og udsatte positioner i dagtilbud.

¹⁹ Danskernes motions- og sportsvaner 2016, Idrættens Analyseinstitut



Fornyet fokus på børns kropslige og motoriske udvikling

Dagtilbudsloven fastlægger i §7, at børn i dagtilbud skal have et fysisk, psykisk og æstetisk børnemiljø, som fremmer deres trivsel, sundhed, udvikling og læring (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019). Af Sundhedslovens §119 fremgår det, at kommunerne skal skabe rammer for sund levevis og etablere forebyggende og sundhedsfremmende tilbud (Sundheds- og Ældreministeriet, 2014).

Med revitaliseringen af læreplanstemaet Krop, Sanser og Bevægelse sætter dagtilbudsloven fornyet fokus på betydningen af det pædagogiske arbejde med børnenes kropslige og motorisk udvikling.

Børn oplever og mærker verden gennem kroppen. Det er derfor et vigtigt afsæt for at nå børnene i de pædagogiske læringsmiljøer.

De to pædagogiske mål er følgende:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Status i Aarhus

Evalueringerne af arbejdet med den pædagogiske læreplan

I evalueringerne af arbejdet med den pædagogiske læreplan i forhold til læreplanstemaet Krop, Sanser og Bevægelse peger dagtilbuddene på, at styrkerne i indsatsen med arbejdet med børnenes krop, sanser og bevægelse er gode og indbydende legepladser, som motiverer børnene til fysisk udfoldelse, og man har også fået en ekstra opmærksomhed på at skabe rum med mulighed for forskellige bevægelsesmuligheder. Der er generelt også kommet et fornyet fokus på at arbejde med børnenes sanser. Der er en erkendelse af, at de voksne er rollemodeller, der motiverer, inspirerer og udfordrer passende til de enkelte børn. Personalets bevægelsesglæde har en afsmittende effekt på børnene.

En del dagtilbud peger på, at de stadig skal arbejde med fælles systematik på tværs af dagtilbuddet – og en fælles forståelse/prioritering af arbejdet med krop, sanser og bevægelse. Fokus er også på forældreinddragelse – hvordan både dagtilbud og forældre kan bidrage til at øge børnenes bevægelsesglæde. Derudover peger dagtilbuddene også selv på, at de skal have blik for at lykkes med deltagelsesmuligheder for alle børn. Denne opmærksomhed taler ind i ovenstående eksempler fra forskningen, der viser, at børn i sårbare og udsatte positioner på den ene side er mere udfordrede motorisk og på den anden side også er dem, man lykkes dårligst med at få med.

Tidlig indsats med krop og bevægelsesvejledere

For at styrke arbejdet med dagtilbudslovens læreplanstema Krop, Sanser og Bevægelse, herunder det motoriske og sansemotoriske arbejde i både dagplejen, vuggestuer og børnehaver, blev Krop- og Bevægelsesindsatsen igangsat som en del af Børn og Unges Tidlige, forebyggende indsatser fra 2016.

Indsatsen bestod af et kompetenceforløb til Krop- og Bevægelsesvejleder og et forløb til Krop- og Bevægelsesassistent. Der var stor efterspørgsel på forløbene. 35 ud af 65 dagtilbudsafdelinger har en vejleder eller en assistent eller begge dele – herunder har 9 ud af de 16 dagtilbudsafdelinger i udsatte boligområder en assistent, en vejleder eller begge. Ved at styrke kvaliteten i de pædagogiske læringsmiljøer er målet at forbedre børnenes



motoriske udvikling og reducere andelen af børn med motoriske vanskeligheder og overvægt i indskolingen. Der foreligger ikke data om effekt i børnegruppen, men evalueringerne peger på et væsentlig kompetenceløft i det pædagogiske personale omkring børnene. I evalueringerne svarer 90 % af deltagerne, at de efter forløbet gør sig pædagogiske overvejelser, når de laver bevægelsesaktiviteter med børnene mod 60 % i baseline. 63 % svarer, at de føler sig i stand til at opspore børn med motoriske vanskeligheder mod 32 % i baseline. Særligt det pædagogiske personales oplevelse af at have en styrket evne til at opspore kan have betydning for, at børn får den motoriske understøttelse til sin udvikling tidligere end før. Indsatsen er afsluttet i 2020, da kompetenceudviklingsforløbet ikke er permanentgjort efter den tidsbegrænsede projektperiode.

Tilst dagtilbud – Krop- og Bevægelsesvejledere og -assistenter, et eksempel fra praksis

Tilst dagtilbud har skærpet fokus på børnenes motoriske udvikling og bevægelse og har flere Krop- og Bevægelsesvejledere og -assistenter. Kompetenceløftet af medarbejderne betyder, at dagtilbuddet både i den generelle indsats og i indsatsen med børn i sårbare og udsatte positioner har en mere kvalificeret pædagogisk praksis i forhold til børnenes motoriske udvikling.

Arbejdet med bevægelse blandt udsatte børn omhandler i høj grad regulering, da nogle af de udsatte børn har svært ved at komme ned fra høj stimulation. Det handler dermed om at arbejde med at veksle mellem at lege vildt og fx meditation og børneyoga.

Det pædagogiske personale oplever, at de i højere grad opsporer børn, som ikke har en alderssvarende motorisk udvikling. I de tilfælde udarbejder de en handleplan i samarbejde med forældrene. Forældre får vejledning til, hvordan de kan understøtte den motoriske udvikling i hjemmet f.eks. i form af konkrete øvelser.

Lisbjerg-Trige-Spørring Dagtilbud – pædagogisk idræt, et eksempel fra praksis

Daginstitutioner har mulighed for at blive certificeret som idrætsinstitution. For at opnå en idrætscertificering skal institutionens personale gennemgå et uddannelsesforløb med både teori og praktiske øvelser forestået af VIA University College og DGI/DIF.

I Lisbjerg-Trige-Spørring Dagtilbud er der mange idrætscertificerede afdelinger. Fokus er på pædagogisk idræt, og at børn lærer gennem kroppen. I hverdagen er bevægelse tænkt ind i aktiviteterne og institutionerne er indrettet, så der er plads til bevægelse, fx er det tilladt at løbe på gangene, og der er et motorikrum med redskaber. Udsatte børn er ofte ekstra udfordret, også motorisk. En Krop og Bevægelsesvejleder laver profiler på børnene, og der laves indsatser. Hensynet til det enkelte barn gør, at en aktivitet bliver sat i gang på en stue, mens nogle børn også får specifikke 1:1 forløb. Pædagogerne italesætter bevægelse meget for forældre og følger op. Ift. udsatte børn oplever de, at de skal være mere fokuseret på barnets udvikling, og at opnå familiernes opbakning til, at bevægelse er vigtigt for børnene. Indsatsen foregår altid med forældrene, og derfor får forældrene idéer til, hvad de kan gøre hjemme. Generelt arbejdes der på at give børnene så meget bevægelse som muligt, når de er i dagtilbuddet, da de oplever, at det kan være svært at finde overskuddet til det i familierne.

I dagtilbuddet har de afholdt café møder med forældrene, hvor fokus er på sundheds, bevægelse, kost og tandpleje og særligt hvad man som forældre kan gøre. Der har været interesse for det og særligt blandt vuggestueforældre.

Der er dermed pt. ikke iværksat særlige indsatser til understøttelse af dagtilbuddenes arbejde med bevægelse.

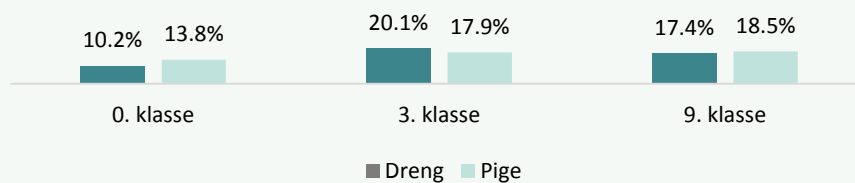


Kost og bevægelse i dagtilbud er afgørende for at mindske overvægt

Den naturlige vækstspurt i 4-6 årsalderen giver øget risiko for overvægt, hvis kosten ikke er alderssvarende og sund, og hvis børnene ikke bevæger sig. Dette viser med tydelighed, at tiden i dagtilbuddet lægger grundstenene for børnenes sundhed på lang sigt. Derfor er kost og bevægelse i dagtilbuddet afgørende for at modvirke overvægt børn.

På landsplan er næsten hvert femte barn mellem ni og elleve år overvægtigt. Det samme gør sig gældende i Aarhus Kommune, hvor 19 % af børnene i 3. klasse er overvægtige.

Andel overvægtige fordelt på køn og klassetrin
Aarhus Kommune, skoleåret 2019/2020

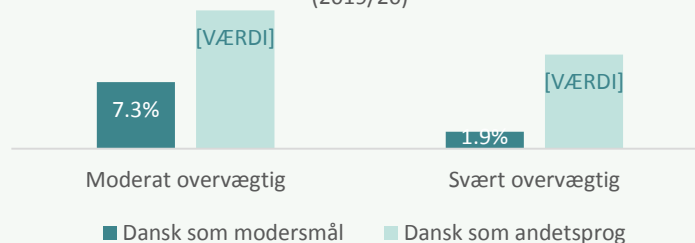


Højere forekomst af overvægt blandt børn med dansk som andetsprog og forældre med kort uddannelse

En national undersøgelse viser, at der er 81 procent flere overvægtige blandt 4-14-årige børn og unge af forældre med kort uddannelse end blandt børn og unge af forældre med en lang uddannelse (Pedersen, et al., 2015).

En analyse af overvægtige børn i Aarhus i 0. klasse opdelt på modersmål viser, at der er en markant højere forekomst af moderat overvægt og særligt svært overvægt blandt elever med dansk som andetsprog. Som vist i figuren, var hhv. 15,2 % moderat overvægtige og 10,4 % svært overvægtige blandt børn med dansk som andetsprog, mens de tilsvarende tal var hhv. 7,3 % og 1,9 % blandt børn med dansk som modersmål.

Andel overvægtige elever i 0. klasse – opdelt på modersmål
(2019/20)



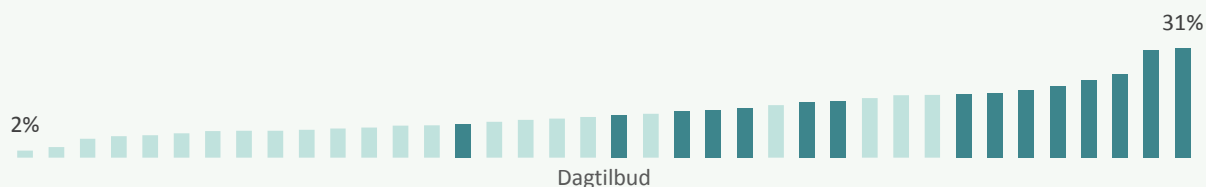
Stort spænd mellem dagtilbud i andelen af overvægtige skolestartere

Den højere forekomst af overvægt blandt børn med dansk som andetsprog afspejler sig i, at der er stor variation i dagtilbuddene imellem i forhold til, hvor stor en andel af dagtilbuddets skolestartere, der er overvægtige ved skolestart. En analyse af aarhusianske børn, der var overvægtige eller svært overvægtige i 0. klasse i skoleåret 2019/2020, viser således, at der i to dagtilbud var over 30 % af skolestarterne, der var overvægtige i 0. klasse, mens der i tre dagtilbud var over 20 % overvægtige skolestartere. Omvendt var kun 2 % af skolestarterne



overvægtige i 0. klasse i det dagtilbud, som havde den laveste andel. Opgørelsen viser en klar tendens til, at de dagtilbud, som har den største andel overvægtige skolestartere, også har den højeste andel børn med dansk som andetsprog (i figuren er dagtilbud med en højere andel skolestartere med dansk som andetsprog end kommunegennemsnittet er fremhævet med en kraftigere farve).

Andel overvægtige i 0. klasse (2019/20) - opdelt på afgivende dagtilbud



Den store spredning viser, at det er afgørende med fokus på overvægt, kost og bevægelse i dagtilbud. Dette kan igen underbygge et behov for kompetenceudvikling for madprofessionelle og pædagoger, så pædagogiske og læringsmæssige rammer og forældresamarbejdet om barnets mad og måltidsvaner styrkes.

Derudover har dagtilbud mulighed for at inddrage sundhedsplejen, der med forældrenes accept kan indgå i et forløb for et førskolebarn med overvægt (3-6 år).



Opsummering på kapitlet

Forskningen viser, at det er af afgørende betydning for børn i sårbare og udsatte positioner, at være i dagtilbud af høj kvalitet, og at en lav kvalitet i dagtilbuddene, påvirker børn på både kort og lang sigt. Børn i sårbare og udsatte positioner er en differentieret gruppe med meget varierede behov og udfordringer og udsathed kan være til stede i kortere eller længere tid. Data viser, at antallet af aarhusianske børn, som modtager vidtgående støtteressourcer, er stigende og har været det i en årrække. Et tegn på det stigende pres på det specialpædagogiske område på dagtilbudsområdet er antallet af afviste indstillinger til PPR. Dette giver et billede af, at flere dagtilbud søger midler til ekstra støtte, og at dette samtidigt også presser kapaciteten. Ofte sker afvisningerne fordi børnene vurderes til ikke at høre til målgruppen for central støtte. Dermed skal opgaven løses via de decentraliserede H-midler, som alle dagtilbud modtager mhp. lokale indsatser for mindre indgribende støttebehov.

Gennem kapitlet bliver vigtigheden af den tidligt forebyggende indsats tydelig. Børn fra familier i udsatte positioner, med et højt eller ustabil fremmøde i dagtilbuddet, kan være særlig vanskelige at opfange og tilrettelægge indsatser omkring. Generelt kan man se at fremmøde i de aarhusianske dagtilbud har en betydning for børn på forskellige områder. Bl.a. ses der af sprogscreeningsresultater før skolestart fra årene fra 2013-2017, at der er en klar sammenhæng mellem børnenes alder ved indskrivning i dagtilbud og deres resultater ved sprogscreeningen. Det indikerer, at dagpleje- og vuggestueafdelinger formår at løfte børnenes sproglige niveau i den periode børnene går i dagtilbuddet, hvilket ikke kan ses hos den gruppe af børn der starter i børnehaven ved tre år. Ydermere er der en sammenhæng mellem børnenes fremmøde i dagtilbuddet og graden af senere fravær i skole, hvilket kan pege på at mønstre i fravær grundlægges i familien allerede i barnets tidlige år og påvirker barnet videre ind i skolen.

Det tydeliggør vigtigheden af en yderst opmærksom pædagogisk tilgang til børnegruppen og et tæt forældresamarbejde, for at kunne forebygge at udsathed ikke bliver langvarig.

I evalueringen af READ dagtilbud, der er en af de tidlige indsatser, viser det sig, at der kun var ni kommunale dagtilbud, ud af i alt 39 dagtilbud, der i 2019 og 2020 har benyttet sig af READ- materialerne til forældre. Tolv forskellige dagtilbud havde over de to år lånt READ-materialerne. Seks af dagtilbuddene benyttede sig af lån i begge kalenderår. I distrikt Øst og Vest hvor dagtilbuddene har den højeste andel af børn, som er vurderet til at have behov for en fokuseret eller særlig sprogindsats ved tre år, har ingen dagtilbud benyttet sig af indsatsen. Det tyder dermed på, at materialet bruges *mindst* de steder, hvor der er *størst* behov. Her er altså et udviklingspotentiale ift. at finde metoder hvorpå indsatsen kan udbredes til dagtilbud med familier der har det største behov.

I Børn og Unge arbejdes med afsæt i forebyggelsesstrategien, der har til hensigt at forebygge udsathed med en tidlig og rettidig opsporing og indsats og med et mål om et styrket forældresamarbejde. Udover specifikke centrale eller lokalt initierede indsatser, der enten forebygger eller understøtter børn i udsatte positioner, har dagtilbuddene med afsæt i formålsbeskrivelsen, til opgave at skabe inkluderende læringsmiljøer med afsæt i børnenes behov. Eksempelvis er sunde mad- og måltidsvaner og fysisk aktivitet allerede i den tidlige barndom, afgørende for børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, og derfor er det sundhedsfremmende samarbejde mellem sundhedspleje, dagtilbud og forældre om mad og måltider derfor et væsentligt led i at udligne den sociale ulighed i sundhed.

Bl.a. viser en analyse af overvægtige børn i Aarhus i 0. klasse opdelt på modersmål viser, at der er en markant højere forekomst af moderat overvægt og særligt svær overvægt blandt elever med dansk som andetsprog. Der ses en stor spredning mellem dagtilbuddene, der viser, at det er afgørende med fokus på overvægt, kost og bevægelse i dagtilbud. Dette kan igen underbygge et behov for kompetenceudvikling for madprofessionelle og pædagoger, så pædagogiske og læringsmæssige rammer og forældresamarbejdet om barnets mad og måltidsvaner styrkes.



Dagtilbuddene i Aarhus har i forbindelse med sidste kvalitetsopfølgning på dagtilbudsområdet, 2017, netop været optagede af hvordan de kan skærpe forældresamarbejdet omkring børns trivsel, læring, udvikling og dannelse og har bl.a. arbejdet med det differentierede forældresamarbejde.

Et nyt notat fra DEA viser, at der blandt de danske daginstitutioner er en betydelig forskel på institutionernes løfteevne, hvor nogle institutioner formår at løfte børnene, mens andre ikke gør. Særligt inden for gruppen af daginstitutioner med en høj andel børn fra udsatte positioner, er der en betydelig spredning i daginstitutionernes løfteevne i forhold til børnenes resultater i de nationale test i dansk og matematik og deres trivsel i indskolingen. I Aarhus Kommune formåede samtlige institutioner med en høj andel børn i udsatte positioner (ca. 15 % af det samlede antal undersøgte institutioner i perioden 2010-2014) at løfte børnene signifikant, men der var alligevel en markant forskel i, hvor meget de enkelte institutioner løftede børnene.

Forskning viser, at børn, udelukkende ved at være i en udsat position, kan blive fastholdt i en særlig rolle og ekskluderet fra de øvrige børnefællesskaber og i de tætte relationer med det pædagogiske personale. Det må derfor konkluderes, at de aarhusianske dagtilbud, som dagtilbud i resten af Danmark i øvrigt, har en vigtig forebyggende rolle ift. at sikre en høj kvalitet i de pædagogiske læringsmiljøer. Med et bevidst afsæt i det pædagogiske grundlag og i det kontinuerlige arbejde med læreplanen og en styrket evalueringspraksis, kvalitetssikres det pædagogiske arbejde, så der ikke pågår en ubevidst ekskluderende praksis i de aarhusianske dagtilbud.

Evaluering af dagtilbuddenes arbejde med den styrkede pædagogiske læreplan (EVA, 2020), viser at dagtilbuddene på landsplan kan blive endnu bedre til at arbejde med hvordan det enkelte barn understøttes i at deltage i børnefællesskaber, og Aarhus kommunes dagtilbud peger selv på, at de pba. arbejdet med realiseringen af den styrkede læreplan, er blevet bedre til at indrette læringsmiljøerne med afsæt i børnenes behov, inddrage børnenes familiestruktur og hverdag som afsæt for samtaler om forskellighed, men at de også kan blive bedre til at følge op på, om børnene får det ønskede udbytte.

Med afsæt i rapporten bliver det tydeligt, at der er behov for at få endnu mere viden om dagtilbuddenes løfteevne, for at sikre at alle børn får lige muligheder og det bedste afsæt de kan igennem deres tid i dagtilbuddet. Et mere dybdegående og nuanceret blik på praksis gennem observationer af læringsmiljøerne, vil kunne bibringe mere af den viden, der er behov for.





Til interessenter på dagtilbudsområdet

Bilag 2: Høringsbrev

Invitation til udtalelse i forbindelse med kvalitetsopfølgning til byrådet på 0- 6 årsområdet

Børn og Unge giver hermed interesserede parter mulighed for at udtale sig vedr. udkast til Børn og Unges kvalitetsrapport på 0-6-årsområdet.

Formålet med udtalelsen er blandt andet at give interessenter, herunder dagtilbudsbestyrelserne, mulighed for at kvalificere belsningen af temaerne i kvalitetsopfølgningen til byrådet med lokale perspektiver og erfaringer.

Det er muligt at indgive udtalelse til rapporten i perioden 16. marts – 14. april 2021.

I forbindelse med høringsperioden inviteres interesserede til et høringsmøde over teams den 23. marts 2021 fra 16.00-17.00.

Indsæt link

På høringsmødet gennemgås centrale konklusioner i udkastet til rapporten samt vejledning til, hvordan man som høringspart kan forholde sig til materialet.

Baggrund

Der har de sidste år været en stigende fokus på dagtilbuddene og den tidlige indsats betydning for børns trivsel og udvikling både på kort og lang sigt.

Med den nye dagtilbudslov fra 2018 blev det lovpligtigt for byrådet at drøfte kvaliteten på dagtilbudsområdet hvert andet år.

Aarhus Byråd traf den 14. august 2019 beslutning om at udarbejde en kvalitetsrapport til Byrådet på 6-18 årsområdet i lige år, og en kvalitetsrapport på 0-6 årsområdet i ulige år. De to selvstændige rapporter for de to områder skal dog fortsat have øje for 0-18 årsperspektivet og sammenhængen i børnenes liv.

Formålet med rapporten er at byrådet drøfter om dagtilbuddene kan opfylde kravene i lovgivningen og om, der skal iværksættes indsatser, der kan understøtte dagtilbuddenes arbejde med kvalitet i de pædagogiske læringsmiljøer.

5. marts 2021

Side 1 af 2

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

Pædagogik, Undervisning og Fritid
Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Telefon: 29 20 99 44
Direkte telefon: 41 87 27 57

Direkte e-mail:
pala@aarhus.dk

Sagsbehandler:
Patrick Larsen
Louise Heltborg Budde
Ane Bredahl Lavsén



Til interessenter på dagtilbudsområdet

På baggrund af en bred inddragelse af Børn og Unges ledernetværk og faglige organisationer og forældreorganisationer har rådmanden for børn og unge valgt at fokusere på to temaer i kvalitetsopfølgningen.

5. marts 2021
Side 2 af 2

1: Kvalitet i de pædagogiske læringsmiljøer

Opfølgningen på de pædagogiske læringsmiljøer har fokus på de sproglige læringsmiljøer, udemiljøer samt andel af uddannet personale.

2: Børn i sårbare og udsatte positioner.

Opfølgningen på dagtilbuddenes arbejde med børn i sårbare og udsatte positioner har fokus på visitation til specialtilbud og inklusion, fremmøde samt sundhed, herunder kost og bevægelse.

Det er disse temaer, som udfoldes i kvalitetsrapporten 2021 med henblik på drøftelse i Byrådet.

Efter endt høringsperiode indstilles rapporten til politisk behandling.

Det forventes, at Byrådet behandler kvalitetsrapporten den 9. juni 2021.

Udtalelsen uploades via [\(indsæt link til høringsportalen\)](#)



Udtalelsesliste

25. februar 2021

Side 1 af 1

Ledere og Bestyrelser
Dagtilbudsledere
Dagtilbudsbestyrelser (informerer via lederne)
Lederforeninger
Dagtilbudslederforeningen (DTLAA)
Foreningen af Selvejende Dagtilbudsledere i Aarhus Kommune
Faglige organisationer
BUPL Århus
FOA Århus
Forældreorganisationer
Århus Forældre Organisation
Specialtilbud
Specialdagtilbud Skovbrynet

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

Skole

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Telefon: 29 20 99 44
Direkte telefon: 41 87 27 57

Direkte e-mail:
pala@aarhus.dk

Sagsbehandler:
Patrick Larsen

Man er naturligvis velkommen til at udtale sig, selvom man ikke fremgår af ovenstående liste.



Vejledning til udtalelse fra dagtilbudsbestyrelser - Kvalitetsrapport 0-6-årsområdet



Baggrund

Det gode børneliv

– Sammen om kvalitet for børnene og de unge

- I 2018 blev en ny dagtilbudslov vedtaget, som tilsiger en politisk drøftelse af kvaliteten på dagtilbudsområdet hvert andet år
- Byrådet besluttede den 14/8 2019 en ny tilgang til kvalitetsopfølgning og tilsyn i Børn og Unge, som betyder, at den politiske drøftelse på dagtilbudsområdet finder sted i ulige år.
- Kvalitetsrapporten er bydækkende og fokuserer på udvalgte temaer. På baggrund af anbefalinger fra de lokale ledernetværk i Børn og Unge har rådmanden i samarbejde med Børn og Unge-udvalget udpeget to temaer til kvalitetsopfølgningen til byrådet i 2021.
- De udvalgte temaer skal i det efterfølgende arbejde danne efterfølgende afsæt for det lokale arbejde med kvalitetsopfølgning og tilsyn på læringssamtalerne fra efteråret 2021.



Forslag til konkrete refleksionsspørgsmål

Det gode børneliv

– Sammen om kvalitet for børnene og de unge

- Hvordan forholder bestyrelsen sig overordnede til udkastet til kvalitetsrapporten på 0-6-årsområdet? Styrker/Svagheder ved det foreliggende udkast?
- Hvordan ser det ud i vores dagtilbud i relation til de udvalgte temaer?
 - Er der data, som belyser det? Erfaringer fra medarbejdere, ledere og forældre?
- Hvad bliver bestyrelsen nysgerrig på at vide mere om eller få uddybet nærmere? Hvordan kan der indsamles lokale data herpå?
- Hvordan kan bestyrelsen være med til at kvalificere valget af lokalt fokusområde for dagtilbuddet?
- Hvordan tænker bestyrelsen, at man meningsfuldt kan inddrage børnenes og forældrenes stemme i udviklingen af kvaliteten lokalt?



Praktisk info

Det gode børneliv

– Sammen om kvalitet for børnene og de unge

Byrådet forventes at behandle kvalitetsrapporten den 9. juni 2021.

Udtalelser uploades her [\(link til høringsportalen\)](#)

Fristen for at indsende udtalelser er onsdag den 14. april klokken 10.00.



Forslag til kommunikationsplan for kvalitetsrapporten 0-6

Generelt for indholdet i al kommunikationen gælder, at det udarbejdes i samarbejde mellem PUF og Kommunikation.

Dato	Indhold	Kanaler
16. marts	Udkast til kvalitetsrapport sendes til udtalelse i bestyrelserne og blandt andre interessenter på 0-6-årsområdet. Formålet med kvalitetsrapporten og den nye tilgang skitseres kort, mens der linkes direkte til høringsportalen. Høringsperioden løber fra den 16. marts til den 14. april	MBU LinkedIn Netværksmøde for dagtilbudsledere
22. marts	MØC gør opmærksom på høringsmødet den 23. marts fra 16.00-17.00, og opfordrer bestyrelser og andre interesserede til at deltage	MØC kommunikerer via LinkedIn eller Facebook
Når den lokale ramme for kvalitetsopfølgning og tilsyn forhåbentlig er vedtaget i byrådet	Det kan overvejes, om der i forbindelse med kommunikationen om den nye tilgang til kvalitetsopfølgning og tilsyn i Børn og Unge, skal knyttes et par ord til sammenhængen mellem det politiske og lokale niveau – i den forbindelse kvalitetsrapporten.	Afklares senere
2. juni – 8. juni	Kvalitetsrapporten behandles i Byrådet den 9. juni og derfor tænkes et 'tilløb', hvor MBU-LinkedIn/Facebook i ugen op til byrådsbehandlingen laver to nedslag/cases som sætter fokus på nogle af de temaer, der behandles i rapporten. De to cases vælges naturligvis i sammenhæng til de vinklinger/beslutningspunkter, der er skrevet ind i byrådsindstillingen	MBU LinkedIn/Facebook Samme cases deles i BU-Nyt samt på Intra
9. juni	Thomas beskriver at han ser frem til den politiske drøftelse af kvalitetsrapporten i Byrådet samme aften. Det er den første kvalitetsrapport nogensinde specifikt på 0-6-årsområdet. Det er glædeligt, at vi på den måde nu er lykkedes med at sætte spot på kvaliteten af 0-6-årsområdet, herunder evt. et par særlige opmærksomhedspunkter.	Thomas Medom LinkedIn (Inkl. link til side om kvalitetsrapporter på Aarhus.dk)
Umiddelbart efter Byrådsgodkendelse	Rapporten 'offentliggøres' og det videre arbejde samt koblingen til den lokale ramme beskrives. (At der lokalt arbejdes videre med kvalitetsrapportens temaer fremover)	MØC LinkedIn

Beslutningsmemo

3. marts 2021
Side 1 af 2

Emne **Status på Fuld Kompetencedækning og yderligere
indsatser**
Til Rådmanden

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

1. Hvorfor fremsendes forslaget?

Forvaltningschef Ole Kiil Jacobsen har sat forslaget på dagsordenen med henblik på at orientere om status på fuld kompetencedækning og generelt kompetenceløft og at træffe beslutning om, hvorvidt den præsenterede status giver anledning til yderligere indsatser i forhold til generelt kompetenceløft.

På rådmandsmødet den 25. februar 2020 efterspurgte rådmanden ud over fortsat opfølgning på fuld kompetencedækning fokus på understøttelsen af øvrige indsatsområder end undervisningsfags-/linjefagskompetence.

Status på fuld kompetencedækning og generelt kompetenceløft blev præsenteret for chefgruppen den 3. december 2020, og her blev det besluttet at fremsende status til orientering til rådmandsmøde.

2. Indstilling – hvad skal der tages stilling til?

Det indstilles, at:

- Rådmanden tager status på fuld kompetencedækning til efterretning.
- Rådmanden tager stilling til, hvorvidt status på generelt kompetenceløft giver anledning til yderligere indsatser af mere generel pædagogisk og didaktisk karakter.

Fuld kompetencedækning 2025

Som det fremgår af Bilag 1, Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune, har udviklingen inden for kompetencedækning blandt lærerne i Aarhus Kommune været meget positiv, siden området fik særskilt fokus i forbindelse med "Aftalen om fuld kompetencedækning" og de rammer for at opnå de nationale mål, som blev besluttet af byrådet i 2013. Indsatser som KOP-RA- og KOMPAKT-forløb og skolernes indsats i forhold til ændret fagfordeling samt ansættelse af lærere i forhold til kompetencebehovene har medvirket til at øge andelen af lærere med kompetencedækning, der varetager undervisningen.

De seneste tre skoleår er udviklingen dog stagneret, og på enkelte områder ses et lille fald. Samlet set er der i løbet af det seneste skoleår sket et fald

Skole

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Telefon: 29 20 99 44
Direkte telefon: 41 87 32 72

Direkte e-mail:
asmy@aarhus.dk

Sag: 14/015304-62
Sagsbehandler:
Astrid Holtz Yates
Lars Olsen

på et procentpoint (fra 90,4 % til 89,4 %). For at indfri den nationale målsætning skal Aarhus Kommune samlet set have mindst 95 % kompetencedækning i 2025.

3. marts 2021
Side 2 af 2

Til rådmandens orientering udarbejder PUF forskellige scenarier for ledelsesmæssig opfølgning på fuld kompetencedækning, som chefgruppen træffer beslutning om efterfølgende.

Generelt kompetenceløft

Som det fremgår af Bilag 2, Generelt kompetenceløft i Aarhus Kommunes folkeskoler, har der fra centralt hold været igangsat en række indsatser med det formål at understøtte kompetenceudvikling bredt set, herunder også inden for de prioriterede indsatsområder, som er nævnt i "Aftalen om fuld kompetencedækning", herunder:

- Klasseledelse
- Løbende faglig opdatering
- Specialistkompetencer inden for bl.a. læsning, matematik, specialpædagogik og dansk som andetsprog
- Understøttelse af inklusionsindsatsen
- Øvrige særlige indsatsområder som fx anvendelse af it i undervisningen.

De nævnte indsatser varierer i indhold og udbredelse, men giver et billede af den brede palet af tilbud, som folkeskolerne har kunnet benytte sig af for at sikre et generelt kompetenceløft.

3. Hvilke ændringer indebærer forslaget?

Det afhænger af, hvorvidt rådmanden ønsker at igangsætte yderligere indsatser.

4. Videre proces og kommunikation

Bilag 1 - Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune

Baggrund

Byrådet i Aarhus besluttede ved budgetforliget 2014-17 i efteråret 2013 rammerne for at nå de nationale mål om fuld kompetencedækning i 2020. Aftalen om fuld kompetencedækning var en del af økonomaftalen for 2014.

Kommunerne skal sikre, at 95 pct. af alle timer i 2025¹ varetages af en lærer med undervisningskompetence eller tilsvarende kompetence.

Med udgangspunkt i status for den samlede kompetencedækning, kompetencedækningen i kernefagene dansk og matematik og en særlig udfordring på mellemtrinnet i forhold til kompetencedækning, besluttede Byrådet, at Aarhus skal være i front med fuld kompetencedækning i folkeskolens fag.

Byrådet angav rækkefølgen for, hvordan udmøntning på skolerne skal prioriteres:

- Kravet om fuld kompetencedækning
- Særlig opmærksomhed på fagene dansk og matematik
- Kompetencedækning på mellemtrinnet.

Udmøntning af byrådets handleplan

Alle skoler skal udarbejde en handleplan for opnåelse af fuld kompetencedækning. I den forbindelse har alle skoler fra efteråret 2016 udarbejdet lokale kompetenceplaner med angivelse af, hvordan den enkelte skole vil opnå målet om fuld kompetencedækning.

De nationale mål er ved seneste aftale om justering af Lov om folkeskolen den 30. januar 2019 bibeholdt men forlænget frem til 2025.

Som ændring ift. tidligere tæller indberetningerne vedr. valgfag. Dette får betydning for den samlede kompetencedækningsgrad.

Den løbende opfølgning vedr. Fuld Kompetencedækning foretages af Børn og ungecheferne jf. tidligere aftale primo 2020. Den faglige understøttelse foregår i PUF.

Indsatsen på skolerne og forvaltningen har indtil nu haft fokus på, at målene om fuld kompetencedækning skulle nås gennem efteruddannelse af lærere samt de værktøjer, som skolelederne har til rådighed gennem skoleårets planlægning, rekruttering og overflytning mm. af medarbejdere.

Indsatsen har betydet en forøgelse af kompetencedækning i Aarhus Kommune fra 69,66% i skoleåret 2012/13 til 90,4% i skoleåret 2018/19. I skoleåret 2019/20 udvises et fald på 1 %-point.

2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/18	2018/19	2019/20
69,66%	69,76%	76,79%	84,21%	86,23%	88,9%	90,4%	89,4%

Fig.1: Kompetencedækning i Aarhus Kommunes skoler i skoleåret 2012/13 og fremad.

I forhold til de af byrådet prioriterede indsatsområder på fagene dansk og matematik i skolernes mellemtrin 4. – 6. årgang ser kompetencedækningen således ud:

	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/18	2018/19	2019/20
Aarhus Kommune	84,4%	90,0%	93,1%	95,7%	95,7%	96,1%

¹ Jf. ændring af forlig om Folkeskolen, 30.01.19, Undervisningsministeriet

Bilag 1 - Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune

Fig.2: Kompetencedækning i Aarhus Kommunes skoler i skoleåret 2014/15 og fremad i fagene dansk og matematik på skolernes mellemtrin 4. – 6. årg.

Den samlede kompetencedækning på mellemtrinnet 4. – 6 årgang udviser i skoleåret 2019/20 en mindre fald ift. 2018/19 på 1,1 %-point:

Alle fag	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/28	2018/19	2019/20
----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Mellemtrin 4. - 6. årg.	67,10%	67,60%	74,50%	81,50%	84,80%	87,60%	88,9%	87,8%
----------------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-------	-------

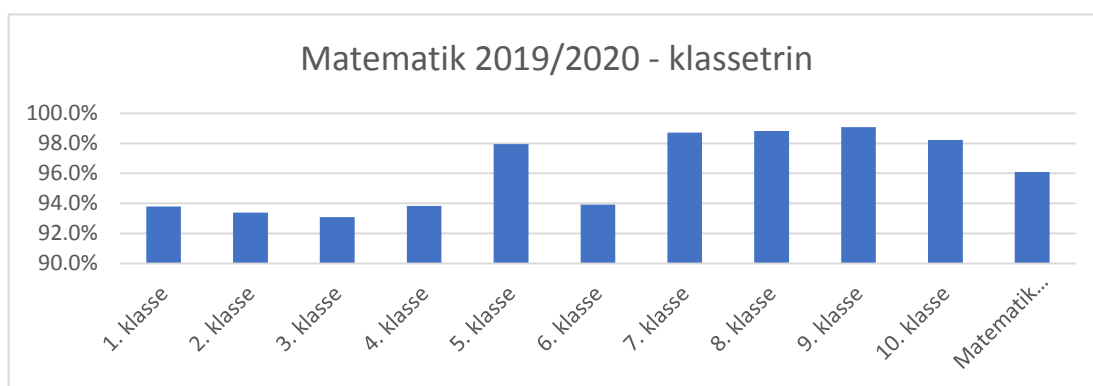
Fig.3: Kompetencedækning i Aarhus Kommunes skoler i skoleåret 2014/15 og fremad i alle fag på skolernes mellemtrin 4. – 6. årg.

For dansk er der i 2019/20 generelt opnået meget høj kompetencedækning for faget. Det oprindelige mål i Byrådet var fuld kompetencedækning i fagene dansk og matematik.



Fig.4: Kompetencedækning i faget dansk i Aarhus Kommunes skoler i skoleåret 2019/20 i alle årgange

For



matematik er der i 2019/2020 generelt også opnået høj kompetencedækning for faget.

Bilag 1 - Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune

Fig. 5: Kompetencedækning i faget matematik i Aarhus Kommunes skoler i skoleåret 2019/20 i alle årgange

Alle øvrige fag har ligeledes haft fremgang i kompetencedækningen i perioden skoleåret 2013/14 og frem til 2017/18. Af seneste opgørelse fra Styrelsen for IT- og læring fremgår kompetencedækningen i fagene således:

	2019/20
Billedkunst	70,7%
Biologi	88,7%
Dansk	97,1%
Engelsk	89,3%
Fransk (tilbudsfag)	95,0%
Fysik/kemi	97,7%
Geografi	77,9%
Historie	75,5%
Håndværk og design	84,5%
Idræt	82,4%
Kristendomskundskab	58,7%
Madkundskab	77,5%
Matematik	94,5%
Musik	87,2%
Natur/teknologi	71,6%
Samfundsfag	85,6%
Tysk (tilbudsfag)	93,6%

Fig.6: Kompetencedækning i Aarhus Kommunes skoler i skoleårene 2018/19 samt 2019/20 i alle fag

Det er fagene kristendomskundskab, natur/teknologi, billedkunst, historie og geografi, der på nuværende tidspunkt, har den laveste dækning. Flere fag har fortsat en dækningsgrad, der er lavere end gennemsnittet.

I skoleåret 2019/20 viser en generel øget kompetencedækning i alle fag. Der kan være forskel på måden hvorpå data opgøres på fra STIL fra foregående år. Bl.a. er valgfagsrækkerne ikke er beskrevet jf. ovenstående, er den samlede kompetencedækning i fyldestgørende jf. tabellen.

Alle skoler indberetter årligt i februar data fra TRIO til STIL – Styrelsen for It og Læring. Data danner her baggrund for den samlede kompetencedækning.

- Ift. den samlede ændring for alle skoler, har 4 skoler indberettet stigning på mere end 3%-point.
- Ift. den samlede ændring for alle skoler, har 23 skoler indberettet faldende kompetencedækning i skoleåret 2019/20 ift. året før. Heraf har 7 skoler et fald på mere end 3%-point ift. 2018/19.

Økonomi

De nationale kompetencemidler er gældende til 2025. På nuværende tidspunkt er der ikke fra centralt hold udmeldt yderligere resurser.

Bilag 1 - Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune

Skolernes kompetencedækning

Skolerne har gennem årene fra 2012/13 opnået høj kompetencedækning. Der er fortsat forskelle i de forskellige skoletrin jf. nedenstående tabel. For indskoling og mellemtrin opnår skolerne samlet set ikke de nationale delmål på 90% i 2018/19 og frem. Her opleves en mindre tilbagegang for begge skoletrin.

Skoletrin	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Indskoling	49,3%	64,5%	73,4%	78,9%	81,0%	83,8%	86,3%	85,4%
Mellemtrin	53,5%	65,6%	74,9%	82,2%	85,4%	88,4%	89,0%	87,9%
Udskoling	60,2%	75,0%	81,7%	89,8%	91,3%	94,5%	95,1%	95,0%
10.kl.	58,8%	43,8%	84,7%	99,4%	98,8%	98,9%	97,7%	93,1%

Fig.7: Kompetencedækning i skoletrinene Aarhus Kommunes skoler i skoleårene 2018/19 samt 2019/20 i alle fag

De enkelte skoler skal ikke hver for sig leve op til Fuld Kompetencedækning. For indberetningstidspunktet gælder at kommuner skal have en samlet kompetencedækning i 2018 på 90%.

Den overvejende andel af skoler har haft en positiv udvikling i kompetencedækningen fra foregående skoleår:

Kompetencedækning 19/20

	< 80%	80 - 85%	85 - 90%	90 - 95%	> 95%
NORD		Elev Skole Lystrup Skole	Elsted Skole Hårup Skole Lisbjergskolen Virupskolen	Bakkegårdskolen Ellevangskolen Skødstrup Skole Sølystskolen	Skæring Skole Vorrevangskolen
SYD	Malling Skole	Beder Skole Mårslet Skole Skåde Skole	Holme Skole Sobjergskolen	Bavnehøjskolen Kragelundskolen Rundhøjskolen Tranbjergskolen	
SYDVEST			Søndervangskolen Vestergårdsskolen Viby Skole	Frederiksbjerg Skole Højvangskolen Læssøesgade Skole Næshøjskolen Rosenvangskolen	
ØST	Strandskolen	Hasle Skole Katrinebjergskolen	Møllevangskolen	Ellekærskolen Risskov Skole	Samsøgades Skole Skovvangskolen
VEST			Engdalskolen Sabro-Korsvejskolen Sødalskolen Åby Skole	Ellevangskolen Gammelgaardsskolen Skjoldhøjskolen Tilst Skole Tovshøjskolen	

Fig 8: Oversigt over Aarhus Skolers kompetencedækning grupperet i intervaller 2019/20

KOPRA - Efteruddannelse af lærere

I Aarhus Kommune har vi i samarbejde med VIA University College fra skoleåret 2014/15 tilbudt lærere efteruddannelse i folkeskolens undervisningsfag iht. til læreruddannelsens bekendtgørelse.

Bilag 1 - Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune

De seneste to skoleår er antallet af deltagere faldet væsentligt. For skoleåret 2020/21 er der pr. 1. august 2020 tilmeldt 38 lærere fra Aarhus til KOPRA-fag.

2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
211	241	173	224	91	62	38

Fig. 9: Antal tilmeldte deltagere i KOPRA-fag i skoleårene 2014/15 og fremad.

Dansk 1-6 Modul 1	5
Dansk 4-10 Modul 1	3
Matematik 1-6 Modul 1	3
Matematik 1-6 Modul 3	2
Matematik 4-10 Modul 1	3
Geografi Modul 1	2
Håndværk og design Modul 2	13
Natur/teknologi Modul 1	0
Tysk Modul 1	5
Engelsk, 1-6 Modul 1	0
Engelsk, 4-10 Modul 1	2

Fig. 10: Antal tilmeldte deltagere i KOPRA-fag i skoleårene 2020/21 fordelt på fag og moduler

Kompetencemålsprøven

Efteruddannelsen afsluttes med en kompetencemålsprøve i fagene på lige fod med læreruddannelsen i øvrigt.

Fra skoleåret 2014/15 og til udgangen af skoleåret 2019/20 har 29 lærere gennemført kompetencemålsprøve i et undervisningsfag.

2014/2015	2015/2016	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
14	61	61	53	30	29

Fig. 11: Antal lærere som har gennemført kompetencemålsprøve i et undervisningsfag i skoleåret 2014/15 og fremad

Prøvetidspunkt maj/juni 2020	Antal lærere
Dansk	4
Fysik/kemi	1
Geografi	4
Historie	2

Bilag 1 - Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune

Håndværk og design	1
Kristendomskundskab/religion	3
Matematik	7
Engelsk	2
Natur/teknologi	1
Tysk	3
Samfundsfag	1
I alt	29

Fig. 12: Antal lærere som har gennemført kompetencemålsprøve i et undervisningsfag i skoleåret 2019/20 fordelt på fag.

Det skønnes fortsat at ca. 140 lærere i Aarhus Kommune, som har deltaget i KOPRA-uddannelser enten afventer eller ikke ønsker at gennemføre kompetencemålsprøven i faget.

KOMPAKT – kompetenceudviklingsforløb

Som supplement til KOPRA, som sigter mod at lærere erhverver sig *formelle* undervisningskompetencer, er der i samarbejde med VIA UC Efter/videreuddannelse fra skoleåret 2018/19 etableret kompetenceudviklingsforløb – kaldet KOMPAKT.

Forløbene er opbygget af indholdselementer, der leder hen mod undervisningsfagenes kompetencemål og skolefagenes fælles mål. Dette er aftalt i samarbejde med skoleledergruppen, der undervejs har været inddraget i udviklingen af forløbene.

De udbudte forløb kan derfor være et eller flere af de elementer, som giver lærere mulighed for at opnå undervisningskompetence *svarende til* et undervisningsfag.

KOMPAKT er kompetenceudviklingsforløb der:

- er praksisrelevante og tager udgangspunkt i evidensbaseret viden
- sigter mod både undervisningsfagenes kompetencemål (læreruddannelsen) og skolefagets Fælles Mål
- tager afsæt i skolernes lokale ønsker og behov jf. kompetenceudviklingsplanerne og skolernes udfordringer/udviklingsfelter.

Som udgangspunkt har de enkelte forløb varighed af 36 timer fordelt på 6 undervisningsdage. For fagene historie og kristendomskundskab tilbydes en ekstra undervisningsdag efterfølgende med henblik på skolens ældste klasser og prøveformer.

Fag	Afvikling	Antal
Kristendomskundskab	2018/19	33
Natur/teknologi	2018/19	25
Historie	2018/19	23
Engelsk	2018/19	14
Kristendomskundskab	2018/19	5
Kristendomskundskab	2019/20	7
Historie	2019/20	22
Engelsk	2019/20	14
Håndværk/design	2020/21	9

Fig. 13: Antal deltagende lærere i KOMPAKT fra skoleåret 2018/19 og frem

Bilag 1 - Fuld Kompetencedækning 2025 i Aarhus Kommune

Holdene blev i skoleåret 2019/20 udbudt i hele VIA's område som følge af faldende tilmeldinger fra Aarhus Skoler.

Fuld kompetencedækning 2025

Justeringen af aftale om folkeskolen januar 2019 hvor kompetencedækningen i valgfag i folkeskolen fra 2020 skal indberettes til STIL på lige fod med undervisningsfagene. Det kan evt. undersøges hvordan et ændret billede for de enkelte skoler udmønter sig.

Indsatserne tæller ud over uddannelse i et undervisningsfag også skolernes mulighed for at ændre fagfordeling, mobiliteten mellem skolerne ved evt. overtallige lærere i fremtiden samt nyansættelser/rekruttering.

De skoler, der har specialklasser tilknyttet, har særlige strukturelle udfordringer i at opfylde kompetencedækningskravene bl.a. pga. få-lærer principper og relationskompetencer skal være særligt styrket her. Kompetencekravene skal derfor opvejes af øvrige skolars kompetencedækning på kommunal basis. For Vorrevangskolen ser det tilsyneladende ud til at have den højeste samlede kompetencedækning i Aarhus. Erfaringerne herfor for øvrige skoler med specialtilbud kan videndeles.

Andre faktorer som afgang ved alderspensionering samt overgange til andre job og jobniveauer kan også have betydning såvel som antallet af kommende nyuddannede lærere fra læreruddannelsen i specifikke fag kan have stor betydning for skolernes kompetencedækning i fremtiden².

De afsatte midler til kompetenceudvikling herunder vikardækning er begrænset. De nationale midler fortsætter målrettet til indsatsen i perioden indtil 2025. Der tilføres ikke midler udover de allerede fordelte til skolerne.

² I fagene tysk, fysik/kemi, billedkunst og musik uddannes få lærere på landsbasis.

Bilag 2 – Generelt kompetenceløft i Aarhus Kommunes folkeskoler

Baggrund

Skolereformen [Aftale om et fagligt løft af folkeskolen](#), der trådte i kraft i august 2014, indeholder tre overordnede mål og tre overordnede indsætter, der skal medvirke til at nå de beskrevne mål.

To af de tre indsætter involverer en øget faglighed hos lærerne, nemlig:

- En længere og varieret skoledag med mere og bedre undervisning og læring
- Et kompetenceløft af lærere, pædagoger og skoleledere.

For at understøtte kommunernes indsats i forhold til kompetenceudviklingsopgaven afsatte regeringen 1 mia. kr. til at styrke efteruddannelsen af lærere og pædagoger, så de i endnu højere grad bliver i stand til at realisere målsætningen om at styrke den fælles folkeskole.

I marts 2014 udsendte KL dokumentet "[Aftalen om fuld kompetencedækning – indhold og inspiration](#)", hvori det fremgår, hvad det statslige tilskud på 1 mia. kr. til styrkelse af kompetenceudviklingsindsatsen skal bruges til. Dokumentet understreger, at midlerne først og fremmest skal bruges til at opnå fuld kompetencedækning, jf. Bilag 1. Midlerne skal dog også bruges til at understøtte en række prioriterede indsatsområder, herunder:

- Klasseledelse
- Løbende faglig opdatering
- Specialistkompetencer inden for bl.a. læsning, matematik, specialpædagogik og dansk som andetsprog
- Understøttelse af inklusionsindsatsen
- Øvrige særlige indsatsområder som fx anvendelse af it i undervisningen.

I Aarhus Kommune har der, siden folkeskolereformen trådte i kraft, været igangsat en lang række forskellige kompetenceudviklingsindsætter, der har bidraget til at højne fagligheden på disse prioriterede områder.

I dette bilag præsenteres et overblik over et udvalg af de mange indsætter, som siden 2014 har været igangsat fra centralt hold med henblik på at understøtte et generelt kompetenceløft. Nogle indsætter er afsluttet, andre er igangværende, og endnu andre er netop igangsat.

Listen er ikke udtømmende, men giver et billede af bredden i kompetenceudviklingsindsætterne i Børn og Unge.

Indsats	Kort beskrivelse	Afdeling
Fælles Mål	Skolerne understøttes til at implementere Fælles Mål bl.a. gennem skolebaserede kompetenceudviklingsforløb og netværk.	Pædagogik, Undervisning og Fritid
Kompetent klasseledelse	En indsats i forlængelse af Fællesskaber for alle, der skal bidrage til kompetenceudvikling i god klasseledelse på skolerne med det formål at understøtte lærerens didaktiske praksis – med det mål for øje at styrke læringsudbyttet for den enkelte elev.	Pædagogik, Undervisning og Fritid
De 32	Taskforce, der understøtter digitale læreprocesser via praksisnær kompetenceudvikling af det pædagogiske personale i skolerne.	Pædagogik, Undervisning og Fritid
STEAM	Indsats med det formål at klæde børn og unge – og deres lærere – på til en fremtid præget af nye teknologier og grøn omstilling.	Pædagogik, Undervisning og Fritid
READ	Læseindsats målrettet børn fra vuggestue til mellemtrin, der involverer både lærere og forældre i opgaven med at støtte barnets læseudvikling og lyst til at læse.	Pædagogik, Undervisning og Fritid

Bilag 2 – Generelt kompetenceløft i Aarhus Kommunes folkeskoler

Attraktive læringsmiljøer	Initiativ i forlængelse af ungehandlingsplanen omhandlende fokus på en mere motiverende udskoling, der blandt andet inspirerer lærere og ledere til at inddrage elevernes stemme yderligere i undervisningen.	Pædagogik, Undervisning og Fritid
En vej ind i fællesskabet	Initiativ i forlængelse af ungehandlingsplanen omhandlende en udvikling af indsatser over for sårbare og udsatte unge med særligt fokus på at understøtte overgangen til ungdomsuddannelse.	Pædagogik, Undervisning og Fritid (sammen med MSB)
Ordblinde- og matematikvanskeligheder	Indsats med det formål at forbedre mulighederne for børn og unge med vanskeligheder i forhold til ordblindhed eller matematikvanskeligheder, herunder kompetenceudvikling af vejledere og lærere.	PPR og Pædagogik, Undervisning og Fritid
Fællesskaber for alle	Inklusionsindsats med fokus på at bygge videre på den viden, der allerede findes ude i praksis. Kompetencerne og fagligheden til at arbejde inkluderende er til stede, de skal "blot" i højere grad gøres tilgængelige og synlige, så de kan deles, forstærkes og blive grobund for udvikling af ny pædagogisk praksis der. Fællesskaber for Alle er funderet på ideen om "Besøg i praksis og refleksioner over og i praksis". Fællesskaber for alle designer i samarbejde med dagtilbud, skoler og FU lokale inklusionsindsatser med fokus på opbygning af den lokale kapacitet Inspireret af Nest arbejdes der med indsatserne: <ul style="list-style-type: none"> • Skole for alle • Nest møder dagtilbud 	PPR
ROS-teamet	ROS-teamet (Relations Orienteret Sparring) tilbyder skoler og dagtilbud et praksisnært forløb, som har til formål at hjælpe lærere og pædagoger i det daglige arbejde med at inkludere børn i ADHD-lignende vanskeligheder. Forløbet tager udgangspunkt i De Utrolige År, som er et evidensbaseret forældretræningsprogram, der har vist sig effektivt til netop denne børnegruppe. Forløbet vægter både en teoretisk forståelse og inspiration til pædagogisk praksis. Fokus er på at skabe gode relationer mellem børnene og de voksne og herved nedbringe antallet af konflikter og irrettesættelser. I forløbet indgår: <ul style="list-style-type: none"> • Kompetenceudvikling af det pædagogiske personale • Praksisnær rådgivning via observation og vejledning • Fokus på individet i fællesskabet • Fælles forståelse og tilgang til alle børn • Fokus på en fælles metode frem for et bestemt barn 	PPR
Pædagogiske fagkonsulenter	De pædagogiske fagkonsulenter tilbyder praksisnær sparring og vejledning til skole, dag- og fritidstilbud og har til formål at understøtte arbejdet med at styrke fællesskaber og inklusion. Omdrejningspunktet for samarbejdet er de udfordringer, der opleves i pædagogisk praksis, hvor der ønskes at arbejde mod tiltag, der kan tilgodese deltagelsesmuligheder for alle, og dermed understøtte børn og unges læring, trivsel og udvikling. Det kan være udfordringer i relation til klasser, børne-/ungegrupper og til enkelte børn/unge.	PPR

Bilag 2 – Generelt kompetenceløft i Aarhus Kommunes folkeskoler

	Vejledningen har til hensigt at bidrage til større forståelse af problemstillingerne og praktisk inspiration til pædagogisk praksis, med henblik på, i fællesskab, at finde relevante handlemuligheder.	
Videnspakker	Videnspakker til lærere og pædagoger i specialklasser og specialskoler. Videnspakker opslås på kursusportalen og tilbyder 3 timers oplæg og videndeling. Temaer kan være ADHD, autisme, omsorgssvigt og traumer, angst og fravær m.m.	PPR
Karavanen	Indsats som tilbydes på alle værtsskoler, og indhold aftales med værtsskolen. Forløbet har både fokus på tilførsel af viden, afprøvning i egen praksis, videndeling i personalegruppen.	PPR
Fraværsteamet	Fraværsteamet er et team designet til at understøtte skolerne i deres arbejde med skolefraværssager. Teamets målsætning er at få fraværssager på sporet af en god og bæredygtig udvikling imod større fremmøde. Hvis en skole er bekymret for en elevs udvikling i forhold til manglende tilstedeværelse i undervisningen, er fraværsteamet en mulighed. Teamet hjælper også skoler med fraværforebyggende tiltag, hvis det er et ønske. Det kan være opbygning af en systematik for opfølgning på fraværstal eller udarbejdelse af en manual for arbejdet med elevfravær.	PPR
Nest	En pædagogisk praksis udviklet efter specialpædagogiske principper, som muliggør, at elever med og uden autisme kan indgå i det samme klassefællesskab.	PPR
Alle skal med	Nest-inspireret kompetenceudvikling med henblik på at kunne sikre god inklusion i dagtilbud og skoler.	PPR
Mellemformer	Udviklingsarbejde, der skal kvalificere almen- og specialområdet med henblik på at skabe stærke fællesskaber.	PPR
Basisteam	Vejledning til lærere og pædagoger (og forældre) i forhold til at skabe bedre trivsel og inklusion af børn med psykiatriske problemstillinger med betydelige vanskeligheder og mistrivsel. Vejledning sker på baggrund af udredning af barnet, men vil altid fokusere på den samlede pædagogiske kontekst og samspil med forældre.	Sundhed
Idræt / 45 min. bevægelse	To årlige temadage for idrætslærere i perioden 2014-20. Skiftende temaer: Prøver i idræt, udskolingen, 0.-9.klasse, samarbejde med idrætsforeninger, særlige idrætsgrene, svømning.	Sundhed



Emne **Albus og Handleplan for sprog og literacy MKB/MBU**
Til Rådmandsmøde den 16. marts 2021

24. februar 2021
Side 1 af 3

1. Hvorfor fremsendes forslaget?

Ole Kiil Jacobsen har sat punktet på dagsorden med henblik på, at rådmanden er orienteret om erfaringerne fra Albus - International festival for børnelitteratur 2020, og godkender rammen for arbejdet med en fælles agil handleplan for sprog og literacy (MKB/MBU) forud for fælles rådmandsmøde d. 22. marts 2021.

Arbejdet med en fælles handleplan tager afsæt i Aarhus Kommunes fælles Strategi for sprog og literacy 0-18 år (MKB/MBU) og beslutningen om, at strategien skal følges op af en fælles handleplan. Strategien udgør med ambitionen om at løfte alle børns sprog- og skriftsprogskompetencer og styrke læselysten således den fælles strategiske ramme for indsatser på området (se bilag).

Det er en fælles ambition for begge magistrater at imødegå den udfordring, at der er sket et drastisk fald i børn og unges læselyst, og at der ifølge PISA-undersøgelsen fortsat er ca. 16 % af unge der forlader grundskolen med ringe læsekompetencer.

Undersøgelsen "Børns læsning"¹ fra 2017 viser, at 30 % af børn i 3. – 6-klasse sjældent eller aldrig læser i deres fritid og at andelen er faldende siden 2010. Læselysten falder især fra 5. klasse og 23 % af de adspurgte 6.-klasses elever forholder sig direkte negativt til læsning.

Byrådet har tidligere afsat 2.0 mio. kr. i varige midler til initiativer på sprog- og læseområdet i relation til udmøntning af strategien. Midlerne er udmøntet i et samarbejde mellem MKB og MBU.

Økonomi: (2018-priser i 1.000 kr.)	Sektor	2018	2019	2020	2021	Parti / Afd.
Aktionslæringsforløb med sprog og læsning i fokus	5.51	1.000	1.000	1.000	1.000	MBU/ MKB
Kulturelle aktiviteter med sigte på sprog- og læse-udvikling 0 – 18 år	4.70	250	250	250	250	MBU/ MKB
Forældrevejledning – implementering af READ	5.51	750	750	750	750	MBU/ MKB
I alt	MBU	2.000	2.000	2.000	2.000	V, RV

¹ "Børns læsning" udarbejdet af læremiddel.dk for Tænketanken Fremtidens biblioteker, 2017.

BØRN OG UNGE

Aarhus Kommune

Pædagogik, Undervisning og Fritid

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Telefon: 29 20 99 44
Direkte telefon: 29 20 88 98

Direkte e-mail:
tino@aarhus.dk

Sagsbehandler:
Tine Nørregaard Jacobsen



24. februar 2021
Side 2 af 3

Et af initiativerne i handleplanen er den internationale festival for Børnelitteratur Albus. Albus har til formål at styrke børn og unges læselyst ved at invitere børn, unge og familier, dagtilbud og skoler til et møde med litteratur og forfattere. MBU har tidligere bidraget økonomisk til gennemførelsen af Albus og til evalueringen. På baggrund af erfaringerne fra Albus, ønskes der en drøftelse og stillingtagen det fremadrettede samarbejde, herunder finansiering.

Samarbejdet mellem MKB og MBU omhandler ud over samarbejdet om sprog og læsning også andre temaer, der er aktuelle for begge parter. Aktuelt er der et samarbejde om klimaplan og FilmX. I relation til klimaplanen er der aktuelt tre konkrete samarbejdstemaer: Klimaambassadører, Fremtidens grønne borgere og Naturcenter Aarhus som et tværmagistratsligt kraftcenter for klima- og naturformidling.

Samarbejdet omkring disse opgaver, hvor vi har en fælles tværmagistratslig interesse i at skabe sammenhæng til den pædagogiske praksis, har ændret karakter fra projekter og events til mere strategiske udviklingsprojekter, der udfordres, når de skal forankres og finde varig finansiering.

2. Indstilling – hvad skal der tages stilling til?

På det fælles rådmandsmøde ønskes med afsæt i evalueringen af det konkrete initiativ - Albus - og den udarbejdede ramme til fælles handleplan en drøftelse af perspektiverne på det fortsatte samarbejde på sprog- og læseområdet.

Det indstilles, at rådmanden forud for det fælles rådmandsmøde mellem de to rådmænd (MKB/MBU) d. 22. marts

- tager evalueringen af Albus til efterretning, med henblik på en fremadrettet forankring af Albus
- godkender rammen for samarbejdet med en fælles agil handleplan for sprog og literacy (MKB/MBU), herunder organiseringen af samarbejdet
- tager stilling til perspektiverne på det fortsatte styrkede samarbejde på sprog- og læseområdet mellem MKB og MBU – herunder stillingtagen til MBUs fremadrettede økonomiske bidrag til Albus.

3. Hvilke ændringer indebærer forslaget?

Godkendelsen af rammen for den agile handleplan sikrer et koordineret samarbejde om eksisterende og nye initiativer på sprog- og læseområde på



tværs af magistratsafdelinger med mulighed for løbende at justere på målsætninger, foki og initiativer.

24. februar 2021
Side 3 af 3

4. Videre proces og kommunikation

- Handleplan drøftes hvert forår på fælles rådmandsmøde (MKB/MBU).
- Marts 2021: arbejde med de fælles initiativer i de tre spor iværksættes.
- Koordinationsgruppen mødes to gange årligt.
- Stormøde to gange årligt.



23. februar 2021
Side 1 af 5

Handleplan for sprog og literacy (MKB/MBU) 2021

BØRN OG UNGE
KULTUR OG
BORGERSERVICE
Aarhus Kommune

Baggrund

Dette notat er udarbejdet i et samarbejde mellem MKB og MBU med det formål at beskrive rammen for en fælles agil handleplan for sprog og literacy.

Arbejdet med en fælles handleplan tager afsæt i Aarhus Kommunes fælles Strategi for sprog og literacy 0-18 år (MKB/MBU) og beslutningen om at strategien skal følges op af en fælles handleplan. Strategien udgør med ambitionen om at løfte alle børns sprog- og skriftsprogskompetencer og styrke læselysten således den fælles strategiske ramme for indsatser på området (se bilag).

Byrådet har tidligere afsat 2.0 mio. kr. i varige midler til initiativer på sprog- og læseområdet i relation til udmøntning af strategien. Midlerne er udmøntet i et samarbejde mellem MKB og MBU.

Handleplanen medtager initiativer, der dels finansieres af de byrådsafsatte midler, dels finansieres af MBU og Borgerservice og Biblioteker (BoB) uden for rammen af de byrådsbesluttede midler.

Formål

Formålet med handleplanen er at understøtte strategiens målsætning om, at alle børn og unge udvikler læselyst og sprog- og literacykompetencer som grundlag for personlig udvikling, livslang læring og dannelse og deltagelse i fællesskaber. Derudover har handleplanen til hensigt at koordinere eksisterende og nye indsatser på tværs af magistratsafdelinger, samt bidrage til, at nyeste viden på sprog- og læseområdet udbredes og omsættes til praksis.

Strategi for sprog og literacy lægger vægt på fire elementer:

- Sprog og literacy i et helhedssyn
- Tidlig, rettidig indsats og forebyggelse
- Udvikling af praksis gennem data og viden
- Samskabelse omkring sprog, læsning og læselyst.

Det indebærer bl.a. at handleplanen har fokus på tilegnelse af sprog- og literacykompetencer i et 0-18-årsperspektiv, at både almen såvel som specialområdet afspejler sig i samarbejdet og at samarbejdet rækker ud mod eksterne samarbejdspartnere og aktører.

Telefon: 29 20 99 44
Direkte telefon: 29 20 88 98

Direkte e-mail:
tino@aarhus.dk

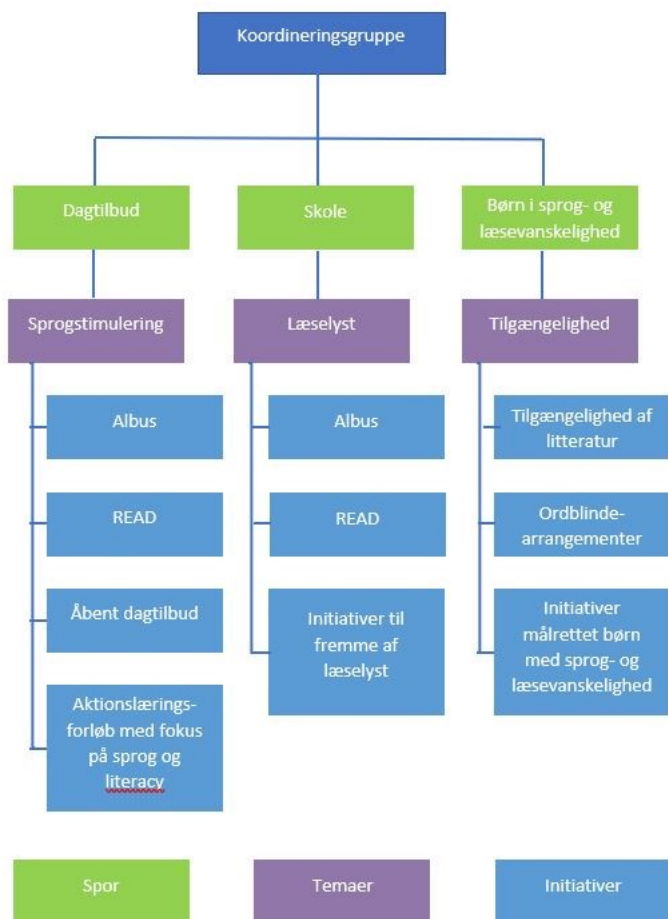
Sag: 17/026823-16
Sagsbehandlere:
Tine Nørregaard Jacobsen
Mette Rabek Poulsen



23. februar 2021
Side 2 af 5

Organisering

Handleplanen omsætter strategien konkret gennem tre udvalgte samarbejdsspør: *Dagtilbud*, *Skole* og *Børn i sprog- og læsevanskeligheder*. På tværs af disse går strategiens ambition om at løfte alle børns sprog- og skriftsprogskompetencer og styrke læselysten. Dette kræver koordination, fælles viden og forpligtende samarbejder omkring indsatsen.



Der er identificeret tre samarbejdsspør, der arbejder med et overordnet tema. For sporet *Dagtilbud* arbejdes med temaet *sprogstimulering*, for *Skole* er indsatsen rettet mod at styrke børns *læselyst* og for *Børn i sprog- og læsevanskeligheder* er fokus at sikre en tilgængelighed af litteratur, viden og netværk for børn og unge, forældre og fagpersoner.

Arbejdsgrupper for hvert af de tre spør fastsætter en retning og beskriver



målsætning for indsatsen og vurderer, hvilke konkrete initiativer, der skal iværksættes for at opnå de ønskede resultater. Herunder tages stilling til hvilke metoder, der skal anvendes, samt en afvejning af hvilken (ny) faglig viden om sprog- og læsning initiativerne skal tage udgangspunkt i.

23. februar 2021
Side 3 af 5

Det er hensigten at organiseringen skaber en ramme for en agil handleplan, hvor målsætninger og initiativer i de enkelte spor årligt evalueres, justeres og præsenteres for rådmændene (MKB/MBU).

Arbejdet ledes af en koordineringsgruppe, der mødes to gange årligt + efter behov). Koordinationsgruppen består af:

BoB: Marie Østergård (xx), Susanne Gilling (xx) og Henrik Traberg (xx).
MBU: Dennis Møller Hansen (sektionleder Skole), Helle Wrang Klinge (sektionleder Dagtilbud), Thomas Jäger (leder Center for Læring) og Gitte Skipper (leder Kompetencecenter for Læsning)

Arbejdsgrupperne bemannes af konsulenter (tovholdere + medlemmer) fra både MBU og BoB.

Tovholdere **og medlemmer af** arbejdsgrupperne deltager på koordineringsgruppemøder når arbejde herfra behandles eller andet relevant for arbejdsgruppen drøftes. Tovholdere fra arbejdsgrupperne er ansvarlige for at fremlægge materiale fra arbejdsgrupperne.

Koordineringsgruppen kan ad hoc sammenkaldes af den enkelte arbejdsgruppe ved behov for samlet koordinering.

Der afholdes stormøde to gange årligt hvor alle deltagere i arbejdsgrupperne og koordineringsgruppen deltager for at drøfte fremdrift i arbejdsgrupperne, ideudvikler på kommende initiativer, sparrer på tværs etc.

Beskrivelse af de enkelte spor

Nedenstående er en beskrivelse af hvilke initiativer, der aktuelt og inden for det næste år, samarbejdes om inden for de tre spor.

Dagtilbud – sprogstimulering

Et velfungerende talesprog og det lille barns tidlige erfaringer med skriftsproget er vigtige forudsætninger at udvikle sprog, læselyst og literacykompetence. Der er fokus på styrkelse af de sproglige læringsmiljøer i dagtilbudde, på bibliotekerne, såvel som i den hjemlige arena, hvor forældre inspireres til at vække barnets læselyst og nysgerrighed over for sprog og skriftsprog.

Der arbejdes aktuelt og fremadrettet med følgende konkrete initiativer:

Albus børnelitteraturfestival: Festivalen præsenterer teateroplevelser og workshops med udgangspunkt i det børnelitterære univers.

READ Dagtilbud: Gennem film og vejledningsmateriale understøttes forældre i at læse for deres barn og samtale med barnet om billeder, ord og ind-



hold. READ dagtilbud henvender sig til forældre med børn i alderen 0 - 6 år og har fokus på barnets sprogforståelse og glæde ved bøger.

23. februar 2021
Side 4 af 5

Åbent dagtilbud: Dagtilbud samarbejder med det omkringliggende samfund, her specifikt med bibliotekerne, med henblik på at udvide læringsrummet og inddrage andre faglige perspektiver på sprog- og literacyarbejdet.

Aktionslæringsforløb med fokus på sprog- og literacy: Indsatsen fokuserer bredt på arbejdet med at styrke de sproglige læringsmiljøer i dagtilbud, som gennem en øget kvalitet i højere grad understøtter den sproglig progression hos de 0-6-årige børn.

Skole - læselyst

Undersøgelser viser, at børns læsevaner har forandret sig i takt med at digitale medier har vundet indpas i deres hverdag. Undersøgelsen "Børns læsning" fra 2017 viser, at 30 % af børn i 3. – 6- klasse sjældent eller aldrig læser i deres fritid, at andelen er faldende siden 2010. Læselysten falder især fra 5. klasse og 23 % af de adspurgte 6.-klasses elever forholder sig direkte negativt til læsning.

Arbejdsgruppen arbejder igennem praksisnære indsatser med fokus på, hvad der motiverer børn til læsning, og hvordan skole og bibliotek bedst kan understøtte en fortsat lyst til at læse litteratur. Målsætningen er at øge børns læselyst generelt og specifikt i forhold til både skøn- og faglitteratur.

Det følgende er eksempler på konkrete indsatser, der arbejdes med i forhold til at styrke børns læselyst:

Albus børnelitteraturfestival: Albus inspirerer til læsning gennem forfatterworkshops og foredrag for skolebørn. Festivalen arbejder med formater, der involverer børnene som aktive medskabere blandt andet som læseambassadører og deltagere i litteraturquizen "Hvem vil være litterær".

READ Skole: Gennem film og vejledningsmateriale understøttes forældre i at læse med deres barn og samtale med barnet om bogens indhold. READ skole henvender sig til forældre med børn i 0.-6. klasse og har fokus på barnets læselyst og læseforståelse.

Initiativer til fremme af læselyst: Mulige samarbejder om nye initiativer, der understøtter børns lyst til læsning.

Børn i sprog- og læsevanskeligheder - tilgængelighed

Ifølge PISA har ca. 16 % af de 15-årige ikke tilstrækkelige funktionelle læsekompetencer til videre uddannelse. Årsagerne til ringe læsefærdigheder kan både skyldes ringe sprogforståelse og/eller ringe afkodningsfærdigheder, herunder ordblindhed. Et godt sprog udvikles fra fødslen og er grundlaget for personlig udvikling, deltagelse i fællesskaber og for senere læsefærdigheder. Ordblindhed er den mest udbredte indlæringsvanskelighed hos børn, og man regner med at 7-8% af den danske befolkning er ordblinde.



Med byrådets beslutning om en styrket ordblindeindsats (MBU) er der gennem forskellige initiativer sat fokus på en systematisk, forebyggende og fokuseret indsats for elever i læsevanskeligheder, herunder ordblinde. I en række af disse initiativer rækker samarbejdet ind i eksisterende såvel som nye samarbejder mellem MKB og MBU.

23. februar 2021
Side 5 af 5

Der arbejdes aktuelt og fremadrettet med følgende konkrete initiativer:

Tilgængelighed af litteratur: Gennem udlån af læsekasser fra Center for Læring, idéer til letlæste bøger på aakb.dk samt andet inspirationsmateriale understøtter indsatsen læsesvage elever i at finde egnet læsestof i skolen og i fritiden.

Ordblinde-arrangementer: Formidling af viden om dysleksi/læsevanskeligheder til forældre og unge skabt i samarbejde mellem KCL og Aakb (Dokk1). Arrangementerne er for eksempel 'Meet-up' for ordblinde unge, temadage for forældre om ordblindhed og et særligt fokus på ordblindeindsatser i uge 40 (international ordblindeuge).

Initiativer målrettet børn med sprog- og læsevanskeligheder: Mulige samarbejder om nye initiativer, der understøtter børn i sprog- og læsevanskeligheder.



0-18 år

Strategi for sprog og literacy

Kultur og Borgerservice og Børn og Unge

Forord

Vi er glade for, at vi her kan præsentere en fælles strategi for sprog og literacy på tværs af Magistratsafdelingerne Børn og Unge og Kultur og Borgerservice.

I begge magistratsafdelinger er vi meget fokuserede på, at alle børn og unge udvikler et godt sprog, stærke skriftsprogskompetencer og lyst til at læse og lære. Det handler om at skabe de bedste forudsætninger for at blive klog på sig selv og den verden, vi lever i. Ligesom det handler om muligheden for at kunne deltage i fællesskaber.

Sprog og læsning har været indsatsområde i Børn og Unge siden udarbejdelsen af Aarhus Kommunes Handlingsplan for sprog og læs-

ning i 2007. Understøttelse af sprogudvikling, læselyst og læsefremme har samtidig været en del af Borgerservice og Bibliotekers strategi 'Læring for alle'.

Når vi skal lykkes i det fortsatte arbejde med at løfte alle børns sprog- og skriftsprogskompetencer og styrke læselysten, er det dog afgørende, at vi har stærke, forpligtende samarbejder omkring indsatsen på tværs. På tværs af dagtilbud, skole og biblioteker og i et stærkt og forpligtende samarbejde med forældrene. Alt sammen til gavn for børnene og de unge.

Særligt vigtigt er et stærkt professionelt samarbejde for de børn, hvis sproglige og skriftsprogslige udvikling

ikke forløber som forventet. Strategi for sprog og literacy lægger sig op ad Aarhus Kommunes børne- og ungepolitik, Politik for Borgerservice og Biblioteker samt visionen om "En god by for alle". Strategien tilbyder dermed en ramme for omsætning af disse politikker på et meget vigtigt fagligt område.

Det er vores håb, at strategien bliver et led i en styrket koordinering af den samlede indsats på tværs af magistratsafdelingerne og samtidig medvirker til at skabe fælles retning i arbejdet med sprog og læsning for de medarbejdere og ledere, der dagligt arbejder med børnene og de unge.

Rabih Azad-Ahmad

*Rådmand,
Kultur og Borgerservice*

Bünyamin Simsek

*Rådmand,
Børn og Unge*

Strategi for sprog og literacy 0-18 år

Strategiens overordnede formål er, at alle børn og unge udvikler læselyst og sprog- og literacykompetencer som grundlag for personlig udvikling, livslang læring og dannelse og deltagelse i fællesskaber.

Gode sprog- og literacykompetencer er helt afgørende forudsætninger for barnets og den unges dannelse, mulighed for at klare sig godt i skolen og senere på en ungdomsuddannelse og for aktiv deltagelse i samfundslivet.

Sprog og literacy udvikles gennem hele livet og i interaktion med andre mennesker. Der er en rød tråd fra barnets første forsøg med talesproget, opdagelse af skriftsproget gennem leg og skriblerier til den unges nuancerede kompetencer i skrift og tale. Både professionelle voksne og forældrene spiller en afgørende rolle for at skabe rammerne for en god udvikling.

Strategi for sprog og literacy lægger vægt på fire elementer:



” Literacy er menneskets kompetence til at afkode, forstå og anvende tegn som fx bogstaver, tal, grafer, diagrammer, tegninger og billeder.

” Literacy handler også om at have fornemmelse for, hvordan man kan kommunikere i forskellige sammenhænge.

” Det indebærer viden om, hvad skrift er og kan, og at der er bestemte kulturelle koder og konventioner omkring det.

” Gode literacykompetencer er nødvendige i et samfund, der i høj grad baserer sig på skrevne og multimodale tekster i både fysisk og digital form.



Sprog og literacy i et helhedssyn

Børn og unges tilegnelse af sprog og literacy skal ses i et helhedssyn. Det indebærer et fokus på tilegnelse af sprog- og literacykompetencer i et 0-18-årsperspektiv.

Barnet og den unge tilegner sig sprog og skriftsprogskompetencer i en fortløbende proces på baggrund af sine eksisterende forudsætninger og erfaringer. Herunder har det en betydning, at tage afsæt i at børn typisk har erfaringer med flere sprog, fx møder de fleste børn engelsk i mange sammenhænge fra en tidlig alder.

Læsning er en værdifuld kulturel oplevelse i sig selv og har betydning for den enkeltes identitetsdannelse. Derudover er sprog- og literacykompetencer vigtige nøgler til læring og tilegnelse af ny viden, ligesom de er afgørende for at kunne indgå i leg og sociale fællesskaber og mestre eget liv som aktiv medborger.

At anlægge et helhedssyn betyder desuden at have opmærksomhed på, hvilken betydning det har at inddrage ikke-kognitive kompetencer som ihærdighed og vedholdenhed i arbejdet med børnenes læse- og skriveudvikling og hermed også barnets fantasi- og billeddannelse. Det samme gælder læselyst, nysgerrighed og lyst til læring.

Den sproglige og skriftsproglige udvikling er således en integreret del af barnets og den unges faglige, sociale og alsidige personlige udvikling og dannelse. Arbejdet med sprog og literacy skal ses ind i denne større sammenhæng.



Samskabelse omkring sprog, literacy og læselyst

I anerkendelse af den tidlige sprogtilegnelses afgørende betydning for den senere læse- og skriveudvikling vægtes betydningen af et koordineret og gensidigt forpligtende samarbejde.

Både i et 0-18-årsperspektiv og samtidig på tværs af fagligheder, institutioner, sektorer og kulturer, professionelle og frivillige.

Dette skal sikre videndeling, kvalitet og kontinuitet i overgange mellem hjem, dagtilbud, skole og ungdomsuddannelse. Vi udvikler og afprøver nye modeller for samskabelse.

Forældre udgør en afgørende ressource i forhold til børns udvikling af sprog- og literacykompetencer.

Samskabelse med forældrene om barnets sproglige og skriftsproglige udvikling skal prioriteres. Det forventes, at alle forældre tager aktiv del i at understøtte deres barns sprog og literacy.

Familier, der har brug for hjælp til at sætte egne ressourcer i spil, understøttes gennem konkret vejledning.

Tidlig, rettidig indsats og forebyggelse

Et velfungerende talesprog og det lille barns tidlige erfaringer med skrift-sproget er vigtige forudsætninger at udvikle sprog, læselyst og literacy-kompetence.

Derfor har en tidlig, rettidig og forebyggende indsats betydning for børnenes og de unges senere sprog- og literacykompetencer.

Betydningen af risikofaktorer skal reduceres gennem tidlig opsporing af sprog- og læsevanskeligheder, med henblik på at iværksætte tidlige og rettidige indsatser for de børn og unge, som har behov for det - uanset alder. Forudsætningen for at nå i mål er en differentieret indsats af høj kvalitet. En indsats, som tager afsæt i børnenes og de unges behov og forudsætninger, og som fortløbende har fokus på at understøtte progression for alle.

Der er fokus på den forebyggende indsats bl.a. gennem styrkelse

af de sprogmiljøer, der er i dagtilbud, skole, fritidstilbud og biblioteker. Sprogmiljøer af høj kvalitet sætter udbyttet for børnene og de unge i centrum. De understøtter både den generelle, forebyggende indsats og mere fokuserede/særlige indsatser.

Samtidig sigtes mod en styrkelse af sprogmiljøer i den hjemlige arena. Forældre inviteres og inspireres til at vække barnets læselyst og nysgerrighed over for sprog og skriftsprog. Bl.a. gennem viden om betydningen af forældres læsning i samvær med barnet allerede fra det er helt lille og en fortløbende involvering i barnets læsning og læselyst - også efter barnet har knækket læsekoden.



Udvikling af praksis på baggrund af data og viden

Relevante data, fx sprogvurderinger, iagttagelser og evalueringer inddrages systematisk i arbejdet med en differentieret og målrettet indsats. Dette fordrer en styrket opmærksomhed på sproglige og skriftsproglige milepæle i et 0-18-årsperspektiv. Dette skal være med til at sikre progressionen for alle børn og unge.

Evidensbaseret viden, metoder og tilgange i arbejdet med at understøtte børnenes og de unges sprog- og literacyudvikling er et naturligt afsæt. Samtidig bidrager samarbejde med forskningsinstitutioner til etablering af ny viden på området.





Strategien for sprog og literacy

– fra ord til handling

Denne strategi skaber en fælles ramme for en stærk sprog- og literacy indsats, i og på tværs af de to magistratsafdelinger.

Strategien danner dermed en ny ramme for eksisterende indsats på området og udmøntes endvidere i en fælles handleplan, som skitserer yderligere områder og konkrete indsats, der fremadrettet sættes fokus på.



Beslutningsmemo

11. marts 2021

Side 1 af 4

Emne **Klimaindsatsen i MBU**
Til Rådmandsmødet den 17. marts 2021

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

1. Hvorfor fremsendes forslaget?

Udmøntning af Aarhus Kommunes Klimaplan 2021-2024 og delprogrammet Aarhus Omstillen er sat på dagsorden på det kommende fælles rådmandsmøde mellem MKB og MBU (22/3 2021).

MKB lægger op til, at MKB og MBU laver et fælles oplæg til udmøntning af Aarhus Omstillen og herunder en fælles handleplan på området.

Forvaltningschef Ole Kiil Jacobsen har sat forslaget på dagsorden med henblik på, at rådmanden træffer beslutning om ambitionsniveauet og dermed klimaindsatsen i MBU og samarbejdet med MKB på området.

1.1 Baggrund: Finansiering

Der er ikke allokeret midler direkte til MBU til arbejdet med Aarhus Omstillen ifm. klimaplanen. MKB, som er sponsor på delprogrammet Aarhus Omstillen, administrerer de midler, der er afsat til den del af klimaplanen. MBU er således ikke blevet tildelt sponsorroller ej heller midler til udmøntning af klimaplanen. Børn og Unge er imidlertid flere gange nævnt i indsatskataloget under klimaplanen som en væsentlig samarbejdspartner.

I budgetforliget 2021-2024 blev det besluttet at fastholde det høje ambitionsniveau i klimaplan 2021-2024 omend der kun blev afsat ca. 1/3 af de midler indsatserne er estimeret til at koste. I relation til de indsats, som er beskrevet for delprogrammet Aarhus Omstillen, skal godt 7 mio. kroner findes via ekstern finansiering (bl.a. Aarhus Kommunes Klimafond) eller internt gennem såkaldt grøn omprioritering. Konkret er der under MKB's forvaltning årligt i klimaplansperioden afsat 863.000 kroner til Aarhus Omstillen (indsats 3). Det indbefatter for Børn og Unges vedkommende planer om at styrke de fysiske rammer for lærings- og formidlingstilbud på Naturcenter Aarhus samt understøtte og udvikle digitale platforme og læringsremedier som eksempelvis ULF i Aarhus, interaktive læringsspil eller filmteknologi om klimaspørgsmål.

Skole

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Telefon: 29 20 99 44
Direkte telefon: 51 57 55 64

Direkte e-mail:
adr@aarhus.dk

Sag: 21/027260-1
Sagsbehandler:
Anne Dissing Rasmussen



1.2 Finansiering af klimaplanen

Udfordringen ligger i, at alle er enige om, at klima og bæredygtighed er en god sag, og at samarbejde på tværs af forvaltningerne på alle niveauer er nødvendigt. Vilklarene for at arbejde med klima og bæredygtighed i MBU er dog pt. uafklarede, idet der ikke findes konkrete formuleringer for ambitionsniveauet i MBU og dermed heller ikke finansiering til at løse opgaver inden for klima og bæredygtighed på det pædagogiske område.

11. marts 2021

Side 2 af 4

1.3 Engangsbevillinger vs. varige midler

Fra 2018 til 2020 finansierede Sekretariatet for klima og grøn omstilling en stilling i MBU placeret i PUF i forhold til den pædagogiske indsats Fremtidens Grønne Borgere. Fremtidens Grønne Borgere trak i 2020 en række engangsbevillinger i hus. Med udløbet af Klimaplan 2016-2020 er finansiering af Fremtidens Grønne Borgere bortfaldet og alle øvrige midler i 2020 var engangs- eller tidsbegrænsede bevillinger (se skema herunder). Fra 2020 og i en 5-årig periode fremover er der en pulje på 350.000 kr. til MBU jf. Aarhus kommunes Plaststrategi 2020-2025. Disse midler er aftalt lagt ud til Naturcenter Aarhus, som står for udvikling og afvikling af undervisnings- og læringsforløb om plast i et 0 til 18 års perspektiv.

Indtægter til klima og bæredygtighed i 2020	Beløb, kr.	Kommentar
Aarhus Kommunes Klimafond. Affaldssortering sammen med børn: Rappe-Skaldebogen og undervisningsmaterialet om affaldssortering og minimering For godt til at være skidt.	450.000	Engangsbevilling i 2020
Ren By-puljen. Affaldet er mit: Tema-kasser til dagtilbud med pædagogisk grej og inspiration til at arbejde med affald.	25.290	Engangsbevilling i 2020
Fremtidens grønne borgere projektmidler fra Sekr. for klima og grøn omstilling: Grønt Flag til skoler og det digitale læremiddel om klimaforandringer Build a world	50.000	Engangsbevilling i 2020
PUF-omprioritering: Grønne spirer i dagtilbud	50.000	Engangsbevilling i 2020
Plaststrategi. Udvikling og afvikling af undervisnings- og læringsforløb på Naturcenter Aarhus.	350.000	Årligt i 2020-2025
Fremtidens grønne borgere, samarbejdsaftale med MKB (2018-2020). Årligt refunderes 1 stilling i PUF.	595.000	MKB er åbne for at medfinansiere med 1/3 af beløbet til den stilling



1.4 Det fælles MKB/MBU-rådmandsmøde den 22. marts

Aktuelt foreslår MKB, som oplæg til det kommende fælles MKB/MBU-rådmandsmøde, at MKB og MBU laver en fælles beslutningsindstilling om klima og bæredygtighed, herunder en fælles handleplan for klima og bæredygtighed. MKB's forslag til fælles indstilling er vedlagt som bilag 1.

11. marts 2021

Side 3 af 4

MKB's forslag til beslutningspunkter på det fælles rådmandsmøde:

1. *At der udarbejdes en samarbejdsaftale mellem MKB / Aarhus Omstiller og MBU om 'Fremtidens Grønne Borgere' som en del af Aarhus Kommunes Klimaplan 2021 – 2024 (delprogrammet Aarhus Omstiller).*
2. *At aftalen godkendes af de to rådmænd og skal være færdig i løbet af 1. halvår 2021.*
3. *At rådmændene drøfter muligt potentiale i et samarbejde omkring udvikling af Naturcenter Aarhus, og gerne i et tæt samarbejde med MTM.*

1.5 Opmærksomhedspunkter ift. MKB's forslag til beslutningspunkter

Ad 1) Det er væsentligt, at det organisatoriske ambitionsniveau og finansieringsplanen hænger sammen og er afstemt forud for en samarbejdsaftale.

Ad 3) Realisering af Naturcenter Aarhus-visionen er en del af det aktuelle forslag til beskrivelse af budgettema om klima. Det overvejes desuden at søge Aarhus Kommunes Klimafond om midler til Naturcenter Aarhus i løbet af foråret 2021.

1.6 Budgettema om klima undervejs

Den 17. marts 2021 behandler Børn og Unge-udvalget et forslag til beskrivelse af budgettema inden for klima og bæredygtighed med titel "Fælles om bæredygtighed i børn og unges hverdag". Forslaget indeholder argumentation for, at børnene og de unge er fremtidens grønne borgere, med vægt på vigtigheden af at gode bæredygtige vaner grundlægges tidligt. Desuden beskrivelser af fire udviklingsspor, der vil styrke bæredygtighed i børn og unges hverdag, for en samlet udgift på 6,8 mio. kroner i 2022 og derefter 4,8 mio. kroner årligt. De fire foreslåede udviklingsspor er:

1. Lokal kapacitetsopbygning til bæredygtighedsformidling
2. Klimatopmøde og et netværk for bæredygtighed
3. Digitale/analoge læremidler og forløb der understøtter bæredygtighed
4. Fysiske rammer og organisatorisk kapacitetsopbygning



11. marts 2021

Side 4 af 4

2. Indstilling – hvad skal der tages stilling til?

Rådmanden anmodes om at drøfte og beslutte vedr. de tre beslutningspunkter i MKB's forslag:

- At der udarbejdes en samarbejdsaftale mellem MKB / Aarhus Omstiller og MBU om Fremtidens grønne borgere.
- At der tages stilling til om MBU i et år skal finansiere 2/3 af en stilling til at varetage Fremtidens grønne borgere i MBU (med forventning om at Aarhus Omstiller finansierer 1/3).
- At aftalen godkendes af de to rådmænd og skal være færdig i løbet af 1. halvår 2021.
- At rådmændene drøfter muligt potentiale i et samarbejde omkring udvikling af Naturcenter Aarhus, og gerne i et tæt samarbejde med MTM.

3. Hvilke ændringer indebærer forslaget?

Når der er valgt et ambitionsniveau og fundet en finansieringsmodel for grøn omstilling i MBU, vil indsatsen blive udmøntet derefter.

4. Økonomiske konsekvenser af forslaget

At hente betydelige midler til klima og bæredygtighed via ekstern finansiering vil medføre et personalemæssige ressourcetræk.

5. Videre proces og kommunikation

Efter det fælles MKB/MBU-rådmandsmøde den 22. marts 2021, vil der blive lagt en proces- og kommunikationsplan for udmøntning af den fælles handlingsplan.



6. marts 2021
Side 1 af 7

Fælles koordineringsmøde/rådmandsmøde mellem MBU og MKB d. 22. marts 2021 – Aarhus Omstillere (Aarhus Kommunes Klimaplan 2021 – 2024). (fælles indstilling efter aftale med MBU)

1. Beslutningspunkter

- At der udarbejdes en samarbejdsaftale mellem MKB / Aarhus Omstillere og MBU om 'Fremtidens Grønne Borgere' som en del af Aarhus Kommunes Klimaplan 2021 – 2024 (delprogrammet Aarhus Omstillere).
- At aftalen godkendes af de to rådmænd og skal være færdig i løbet af 1. halvår 2021.
- At rådmændene drøfter muligt potentiale i et samarbejde omkring udvikling af Naturcenter Aarhus, og gerne i et tæt samarbejde med MTM.

2. Baggrund

Klimaplan, ambitionsniveau og finansiering

Aarhus Byråd 1. behandlede udkast til klimastrategi samt Klimaplan 2021 – 2024 den 26. august 2020.

Udkastet til klimaplan og klimahandlingsplan indeholder 6 delprogrammer, herunder Aarhus Omstillere (tidligere Lokalt Engagement og Vækst). I alt skønnes den nødvendige indsats at koste 312 mio. kr. for hele klimaplanperioden (2021 – 2024).

Efter byrådets 1. behandling og behandling i Teknisk Udvalg har udkastet været gennem en offentlig høring i efteråret 2020.

Som en del af budgetforliget for Aarhus Kommune 2021 – 2024 bekræftes den hidtidige målsætning om at Aarhus som samfund i 2030 skal være CO₂-neutral. Med andre ord fastholdes ambitionsniveau og dermed også niveau for den nødvendige indsats for at nå i mål hermed i 2030.

På finansieringssiden besluttede budgetforligspartierne at:

Der afsættes 30 mio. kr. årligt i 'nye' midler i budgettet for 2021, og det resterende finansieringsbehov tilvejebringes på anden vis, fx fra Affald Varme, via ekstern fondsfinansiering, via øvrige poster på drifts- og anlægsbudgettet samt via "grøn omprioritering" af den eksisterende drift indenfor de decentraliserede budgetter.

**KLIMAPLAN
KULTUR OG BORGERSERVICE**

Borgerservice og Biblioteker
Aarhus Kommune

Borgerservice og Biblioteker. Fællessekretariatet

Dokk1, Hack Kampmanns Plads 2
8000 Aarhus C

Direkte telefon: 51 57 53 57

E-mail:
borgerserviceogbiblioteker@aarhus.dk
Direkte e-mail:
htr@aarhus.dk
www.aakb.dk

Sagsbehandler:
Henrik Traberg



På nuværende tidspunkt er det ikke muligt at udmønte de afsatte midler til konkrete indsatser, så derfor anmoder forligspartierne Teknik og Miljø, via direktørgruppen, om at udarbejde et forslag til et revideret indsatskatalog med tilhørende effektivvurdering samt fordeling af midlerne på de 6 spor, når klimahandlingsplanen fremsendes til endelig beslutning i byrådet.

6. marts 2021
Side 2 af 7

Der er således afsat i alt 120 mio. kr. i perioden 2021 - 2024 til realisering af Klimaplanen. Heraf er der disponeret 22,4 mio. kr. til finansiering af tværgående opgaver (styrket interessevaretagelse, fundraising, projektstøtte, kommunikation samt Sekretariatet for Klima og Grøn Omstilling i MTM).

Tilbage til de enkelte delprogrammer er der således i alt 97,6 mio. kr. til fordeling i perioden 2021 – 2024.

Resten af finansieringen af indsatserne skal (således) ske gennem grøn omprioritering inden for de eksisterende rammer i magistratsafdelingerne samt gennem ekstern funding.

I gennemsnit og som en 'tommelfingerregel' forventes finansieringen af indsatserne i Klimaplan 2021 – 2024 dermed at være delt med en 1/3 til henholdsvis nye kommunale midler, grøn omprioritering i eksisterende rammer i magistratsafdelingerne, ekstern finansiering.

På baggrund af ovenstående er der udarbejdet reviderede indsatskataloger for alle 6 delprogrammer i Klimaplan 2021 – 2024 og det er dét, som byrådet skal behandle forventeligt den 24. marts 2021.

3. Sagsfremstilling

3.1 Klimaplan 2021 – 2024 - organisering

Den tidligere klimaplan for Aarhus Kommune (2016 -2020) var organiseret og forankret i MTM (Sekretariatet for Klima og Grøn Omstilling). Klimaplan 2021 – 2024 organiseres anderledes, da de enkelte delprogrammer kobles tættere på driftsansvaret i de enkelte magistratsafdelinger.

Aarhus Omstillere er rettet mod borgere, kultur- og foreningsliv, NGO'er, institutioner, organisationer, virksomheder, startups og lokalsamfund i hele Aarhus. Organisatorisk er Aarhus Omstillere forankret i dels Borgmesterens Afdeling (virksomhedsdelen), dels i Kultur og Borgerservice (resten).

I dette notat er Aarhus Omstillere synonymt med den del, der er forankret i Kultur og Borgerservice.

Klimavenlig Arbejdsplads er forankret i Borgmesterens Afdeling. Energi i det kommunale selskab Affald & Varme. Byggeri og anlæg samt Industri og



landbrug 2 forskellige steder i driften i MTM. Fælles for alle delprogrammer – ikke mindst de tværgående Aarhus Omstillere samt Klimavenlig Arbejdsplads – er at de bygger på etableringen af stærke partnerskaber på tværs af kommunen og for Aarhus Omstillere også ud af den kommunale organisation.

6. marts 2021
Side 3 af 7

3.2 Delprogrammet Klimavenlig arbejdsplads

Klimavenlig Arbejdsplads rummer den del af Klimaplanen, som vedrører Aarhus Kommune som en organisation. Det vil sige alle medarbejdere, institutioner og afdelinger. Det er dermed den del af klimaplanen, der har fokus på CO₂-udledningen fra kommunens aktiviteter, bygninger, anlæg, indkøb og arbejdspladser. Her er bygninger og transport naturligt en væsentlig del af udledningen. Indkøb, herunder fødevarer, er en anden ikke ubetydelig del.

Aarhus Kommune som organisation står for ca. 10 % af hele Aarhus' (som samfund) udledning af CO₂.

3.3 Aarhus Omstillere – revideret indsatskatalog

Aarhus Omstillere er et tværgående delprogram i Klimaplan 2021 – 2024 der har til formål dels at understøtte de øvrige delprogrammer i Klimaplanen, dels at sikre den nødvendige viden, engagement, ejerskab, handlekraft, forudsætninger for samt adfærdændringer til at Aarhus som samfund i 2030 bliver CO₂-neutral.

Indsætterne i Aarhus Omstillere bygger i stort omfang på de anbefalinger, som Bæredygtighedsudvalget har udarbejdet, og som Byrådet behandlede i august 2020. Bæredygtighedsudvalgets anbefalinger er bygget om omkring fem principper, hvoraf der er ét der italesætter børn og unge:

"Børn og unge skal have en fremtrædende stemme, rolle og ansvar i klimaindsatsen

Børn og unge er fremtiden og der er stor opbakning til klimahandling blandt børn og unge. Og vi bør inddrage dem. Børn og unge har en vigtig stemme, som risikerer at blive overhørt, hvis vi ikke opstiller de nødvendige rammer for, at de kan komme til orde og handling.

Det er væsentligt, at vi aktivt giver børn og unge et ansvar – så skal de nok tage det. Aarhus er en betydelig uddannelsesby med ca. 50.000 studerende og et top-universitet. Det er kompetencer og ressourcer, vi ikke har råd til at undlade at inddrage. For eksempel kan Børn og Unge-Byrådet, Den Grønne Studenterbevægelse og lignende aktører bringes endnu mere i spil."



Primo 2021 har Kultur og Borgerservice gennemført en revision af indsatskataloget fra medio 2020, som har været bygget på:

6. marts 2021
Side 4 af 7

- Den offentlige høringsrunde i efteråret 2020
- Rammesætningen for Klimaplanen som følge af Budgetforlig 2021 – 2024
- Arbejdet med Aarhus Omstillen i 2. halvår 2020, hvor Kultur og Borgerservice bl.a. har arbejdet med organisering, vidensopbygning, inddragelse af den nyeste forskning samt etablering af partnerskaber (bl.a. gennem eksterne initiativer støttet af Aarhus Kommunes Klimafond)
- Dialog med MBU på forvaltningsniveau

Aarhus Omstillen er i det reviderede indsatskatalog bygget op omkring fem indsatsområder:

- Dannelse – viden og læring om klima
- Demokrati – borgerinddragelse og samskabelse
- Fællesskab – sammen om den grønne omstilling
- Partnerskaber – videndeling og stærke samarbejder
- Måling og Kommunikation

3.4 Ressourcer – Aarhus Omstillen

Under forudsætning af Byrådets vedtagelse af udkast til Klimaplan 2021 – 2024 med tilhørende indsatskatalog, er den forventede ressourcemæssige ramme for indsatserne under Aarhus Omstillen (den del der er under Kultur og Borgerservice):

Aarhus Omstillen (MKB)	Samlet ressourceestimat	Byrådsbevilling 2021	Byrådsbevilling 2022	Byrådsbevilling 2023	Byrådsbevilling 2024	Restfinansiering
Indsats	<i>1.000 kr.</i>					
AO-3 Dannelse - viden og læring om klima	10.500	863	863	863	863	7.048
AO-4 Demokrati - borgerinddragelse og samskabelse	8.000	675	675	675	675	5.300
AO-5 Fællesskab - sammen om den grønne omstilling	16.500	1.363	1.363	1.363	1.363	11.048
AO-6 Partnerskaber - videndeling og stærke samarbejder	9.000	750	750	750	750	6.000



AO-7 Måling og kommunikation	4.500	375	375	375	375	3.000
Delprogramledelse	750	188	188	188	188	0
MKB i alt	49.250	4.214	4.214	4.214	4.214	32.396

Som det fremgår af tabellen, afsættes der i alt 16,9 mio. kr. (nye kommunale midler) til Aarhus Omstillers i perioden 2021 – 2024.

Det samlede estimat for ressourcebehov er på i alt 49,25 mio. kr., hvormed at de resterende 32,4 mio. kr. forudsættes gennem grøn omprioritering og ekstern funding.

De finansieringsmæssige forudsætninger er derfor væsentlig ændret i forhold til det indsatskatalog for Klimaplan 2021 – 2024 1. behandlede i august 2020.

3.5 Samarbejdsaftale Fremtidens Grønne Borgere

Indsætserne målrettet børn og unge var i den tidligere klimaplan samlet under indsatsområdet Fremtidens Grønne Borgere, og hvorunder MBU de seneste år har arbejdet med en række indsætser.

MBU og MKB finder vi det oplagt at samarbejdet fortsat bærer overskriften 'Fremtidens Grønne Borgere'. For det er jo det, vi arbejder med og frem mod.

Fremtidens Grønne Borgere vil især tage udspring i indsatsområdet om 'Dannelse – viden og læring om klima' (som dækker hele 0-100+ års perspektivet), men der vil forventeligt også være elementer, der rækker ind i de øvrige indsatsområder under Aarhus Omstillers.

I formuleringen af de reviderede indsatsområder i Aarhus Omstillers, herunder dannelsesdelen, har Kultur og Borgerservice forsøgt at bevare en balance mellem dels at være så konkret som muligt i forhold til indsætserne, og dels at sikre det nødvendige handlerum, der er forudsætningen for at der kan arbejdes agilt over tid. Dette skal sikre at vi – sammen med de mange samarbejdspartnere i Aarhus Omstillers – hele tiden sikrer, at vi får mest muligt ud af den tilgængelige ressource og indsats.

Aarhus Omstillers er et delprogram, der i særdeleshed bygger på partnerskaber. For at sikre sammenhæng, prioritering, styring og opfølgning, er det et ønske fra Kultur og Borgerservice, at der indgås samarbejdsaftaler med centrale samarbejdspartnere, herunder MBU, da børn og unge som målgruppe står helt centralt i delprogrammet.



MKB og MBU foreslår derfor, at der i løbet af 1. halvår udarbejdes en samarbejdsaftale mellem MKB/Aarhus Omstillers og MBU for perioden 2021 – 2024 omhandlende 'Fremtidens Grønne Borgere'. Under forudsætning af rådmændenes tiltrædelse heraf, vil de to forvaltninger igangsætte dette og med fremlæggelse for rådmændene inden sommerferien.

6. marts 2021
Side 6 af 7

Naturcenter Aarhus

Forvaltningerne (MBU og BoB) er i en indledende dialog om mulighederne for at udvikle Naturcenter Aarhus (Brabrand) til et tværmagistratsligt kraftcenter for klima- og naturformidling. , MTM ejer grunden og bygningerne, som danner rammer om Naturcenter Aarhus, ligesom de også har kompetencer inden for grøn drift, hvilket gør dem til en naturlig samarbejdspartner.

Bæredygtighedsudvalget har Naturcenter Aarhus med i deres anbefalinger af konkrete indsatsområder.

Hvis Naturcenter Aarhus skal være et fremtidigt kraftcenter for indsatsen i MBU under Fremtidens Grønne Borgere, forudsætter det en indsats på den bygningsmæssige side. Men også på udviklings- og driftssiden. Indsatser der for nuværende ikke er finansiering til.

En overvejelse kunne være, om Naturcenter Aarhus også kunne tænkes ind i en bredere klima- og naturindsats, så det også kunne være et helt- eller delvist tilbud til andre målgrupper uden for skole- og daginstitutionstid.

En anden overvejelse er om der kunne tænkes en sammenhæng med noget af den formidlingsindsats, der sker i regi af MTM. Dette sammenholdt med at det er MTM, der ejer bygningen, kunne det være værd at overveje en fælles indsats mellem MBU, MKB og MTM i forhold til Naturcenter Aarhus.

Mulighederne for ekstern finansiering – til bygningssiden og forhåbentlig også udviklingssiden – kunne søges afklaret både i forhold til Aarhus Kommunes Klimafond og ekstern funding.

Den efterfølgende drift vil skulle afklares og det må blive en politisk prioritering, da den ikke kan forventes at tænkes finansieret inden for den nuværende finansiering af Klimaplan 2021 – 2024.

4. Bilag

- Revideret indsatskatalog for Aarhus Omstillers (AO-03 – AO-07).
- MBUs hørings svar på udkast til det reviderede indsatskatalog for Aarhus Omstillers.



6. marts 2021
Side 7 af 7



BESLUTNINGSMEMO

11. marts 2021
Side 1 af 6

Emne: **Implementering af kommunal antimobbestrategi**

Til: Rådmanden for Børn og Unge

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

1. Hvorfor fremsendes forslaget?

Det er vigtigt for børns og unges trivsel, at de oplever at være en del af – og blive værdsat i – fællesskabet. Børn & Unge har en vision om at skabe trygge og inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer, hvor børn og unge deltager i og inkluderer hinanden i fællesskaberne. Arbejdet mod mobning – herunder antimobbestrategier – er et vigtigt element i forhold til at skabe fællesskaber for alle.

Uddannelse og Forebyggelse

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Børn og Ungechef, Ole Kiil Jacobsen, har derfor sat forslaget på dagsordenen med henblik på at drøfte og godkende indsatsen, der fra 2021 skal bidrage til at styrke skolernes arbejde med deres antimobbestrategier – herunder implementeringen af en kommunal antimobbestrategi. Samtidig skal forslaget understøtte skolernes arbejde med "Lov om ændring af lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø og lov om folkeskolen" fra 1. august 2017.

Direkte e-mail:
marlee@aarhus.dk

Sagsbehandler:
Maria Lee
Karen Mette Hansen
Søren Kronborg Pedersen

Til orientering har lovgivningen og organiseringen af indsatsen tidligere været drøftet på OC-møde d. 24. april 2018 og på Chefgruppemøde d. 18. juni 2019. Lovgivningen om undervisningsmiljø og dertilhørende kommunale handlemuligheder er desuden præsenteret for Børn og Unge udvalget d. 21. november 2018¹.

2. Indstilling – hvad skal der tages stilling til?

Det indstilles:

1. At Rådmanden tilslutter sig og godkender den kommunale antimobbestrategi
Herunder at den kommunale antimobbestrategi:
 - Er en skabelon og guide til skolerne i udarbejdelse og revidering af deres egne antimobbestrategier.
 - Skal anvendes af de skoler, som endnu ikke har udarbejdet en gyldig og offentlig tilgængelig antimobbestrategi. Den

¹ Se [Børn og Unge-udvalget - Udvalgslokale 398 \(aarhus.dk\)](#)



kommunale antimobbestrategi vil være tilgængelig på Børn og Unges hjemmeside.

11. marts 2021
Side 2 af 6

2. At Børn og Unge udarbejder formidlingsmateriale og konkrete redskaber til, hvordan elevrepræsentanter i skolebestyrelser og elevråd kan arbejde med mobning eller lignende samt antimobbestrategien på deres skole. Materialet skal være direkte målrettet børn og unge og have konkrete forslag og ideer til, hvordan man som elevrepræsentant kan arbejde for trivsel mod mobning.
3. At der i forlængelse af rådmandsbehandlingen udarbejdes en skriftlig orientering til Børn og Unge udvalget om den kommunale antimobbestrategi og status på klagesager samt en pressemeddelelse om antimobbestrategien.

Baggrund

Folketinget vedtog "Lov om ændring af lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø og lov om folkeskolen" til ikrafttrædelse 1. august 2017. Loven medfører skærpede krav om antimobbestrategier på skolerne, handleplaner inden for 20 arbejdsdage ved problemer med det psykiske undervisningsmiljø, klageadgang til kommunalbestyrelsen og en statslig klageinstans under Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM). Loven pålægger desuden skolebestyrelserne på folkeskolerne at fastsætte en antimobbestrategi, indeholdende en strategi mod digital mobning, som en del af skolens værdiregelsæt. Har skolerne ikke en antimobbestrategi, er det et lovkrav, at den kommunale antimobbestrategi er til rådighed for skolerne, indtil de får udarbejdet deres egne.

I forlængelse af "Lov om ændring af lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø og lov om folkeskolen" har chefgruppen tidligere truffet beslutning om at understøtte implementering af lovgivningen ved at:

- Pædagogik og Forebyggelse forankrer et tværgående og fagligt team bestående af fagkonsulenter fra Sundhed, PPR og PUF samt en fast tilknyttet jurist fra PPR. Temaets primære opgave var og har siden været:
 - At udarbejde kommunale procedure for, hvordan en skole skal agere, hvis den bliver bekendt med mobning eller lignende på skolen². De kommunale procedure tager afsæt i Klageinstans mod Mobning (DCUM) beskrevne procedurer

² Se <https://detvigoer.aarhus.dk/skole-og-fritid/mobning/>



11. marts 2021
Side 3 af 6

for håndtering af klager³, men er tilpasset ledelseslinjen i Børn og Unge

- At give faglig og juridisk rådgivning og sparring til skolernes arbejde med eventuelle klagesager over mobning eller lignende (for antallet af klagesager se "Bilag B. Opgørelse over klagesager").
- At give sparring på udarbejdelse og revidering af skolernes antimobbestrategier.
- At koordinere og inddrage andre indsatser i Børn og Unge i konkrete klagesager ved behov.
- At understøtte skoler og øvrige institutioners daglige arbejde for at sikre trivsel og forebygge mobning for alle børn og unge i fællesskabet.
- At forny Børn og Unges hjemmeside om trivsel og mobning med relevante redskaber til skolerne og konkrete eksterne samarbejdspartnere samt interne tilbud, der arbejder for bedre trivsel og forebyggelse af mobning.
På samme hjemmeside ønskes der med indstillingen også oprettet materiale direkte målrettet elevrepræsentanter og andre børn og unge om trivsel, mobning eller lignende, undervisningsmiljøloven og herunder antimobbestrategi.

Teamets koordinering sikrer, at skolerne i forbindelse med klagesager over mobning oplever en indgang til samarbejdet med POF.

Det tværgående team gennemførte i november 2019 en survey blandt skolerne om deres antimobbestrategier og har efterfølgende gennemgået antimobbestrategierne.

Erfaringerne fra dette arbejde viser:

- At alle skoler har en antimobbestrategi
- At langt de fleste antimobbestrategier er gyldige og lever fuldt ud op til retningslinjerne fra DCUM og undervisningsmiljøloven fra 2017
- At nogen antimobbestrategier mangler at afdække et par områder og er derfor ikke fyldestgørende jf. undervisningsmiljøloven og DCUM's anbefalinger
- At der er skoler, der har en antimobbestrategi, der ikke lever op til lovgivningen fra 2017

De skoler, som ligger i de to sidste kategorier, ønsker det tværgående team at tilbyde inspiration og sparring med henblik på at revidere deres strategi.

³ Se <http://dcum.dk/grundskole/klageinstans-mod-mobning-grundskole>



For bedst muligt at kunne give skolerne sparring og understøtte dem i arbejdet med at revidere deres antimobbestrategi, har det tværgående team mod mobning i POF udarbejdet et udkast til en kommunal antimobbestrategi.

11. marts 2021
Side 4 af 6

Den kommunale antimobbestrategi er bygget op om følgende hovedområder jf. bilag A:

- Definition af mobbefænomenet
- Forebyggelse og bekæmpelse af mobning
- Håndtering hvis mobning er opstået
- Handleplan og klagegang

Den kommunale antimobbestrategi har flere funktioner:

- Den kan fungere som en skabelon og hermed understøtte skolernes og skolebestyrelsernes arbejde med at udvikle og udarbejde deres egen strategi.
- Den kommunale antimobbestrategi skal anvendes af de skoler, som er i gang med at revidere deres egen antimobbestrategi, og som derfor endnu ikke har fået en gyldig antimobbestrategi gjort offentlig tilgængelig på f.eks. deres hjemmeside. Alle skoler skal have en gyldig og offentligt tilgængelig antimobbestrategi. Den kommunale antimobbestrategi skal således være tilgængelig på Børn og Unges hjemmeside.
- Den afspejler kommunens holdninger og handlinger om trivsel mod mobning som en del af kommunens værdiregelsæt og generelle trivselspolitik i forhold til børn- og ungeområdet.

Det tværgående teams arbejde med klagesager over mobning eller lignende viser desuden, at der er behov for en tydeliggørelse af notatpligt og dokumentationskrav for den enkelte skole i forbindelse med klagesager samt en general tydeliggørelse af klagemuligheden ved Klageinstans mod Mobning. Erfaringerne i Aarhus svarer overens med de nationale erfaringer i evalueringen af Klageinstans mod Mobning⁴

Udfordringer vedr. notatpligt er løbende et fokuspunkt i Børn og Unge. Der er i den forbindelse planlagt et kursus for skoleledelser, hvor erfaringerne med notatpligt og dokumentationskrav i klagesager over mobning eller lignende indtænkes.

3. Hvilke ændringer indebærer forslaget?

Kommunen får en offentligt tilgængelig antimobbestrategi, som medvirker til at lægge linjerne for kommunens arbejde med mobning. Den kan sætte en

⁴ Se [200831-Evaluering-af-antimobbestemmelser-og-Den-Nationale-Klageinstans-mod-Mobning \(1\).PDF](#)



fælles retning for de aktører, som har ansvaret for at beskytte børn og unge mod mobning.

11. marts 2021
Side 5 af 6

En kommunal antimobbestrategi understreger vigtigheden af samarbejdet mellem skolens aktører. Samarbejdet bidrager til at sikre og understøtte en ensartet og koordineret håndtering af det forebyggende arbejde for trivsel mod mobning, håndtering hvis mobning er opstået og håndtering ved klager over undervisningsmiljøet i kommunens skoler.

En kommunal antimobbestrategi kan bruges af skolerne som en skabelon og guide med henblik på revidering af egne antimobbestrategier. Den kan desuden anvendes af skolerne til deres egne hjemmesider i en periode, indtil de får udarbejdet deres egne antimobbestrategier.

Den kommunale antimobbestrategi kan medføre en række forandringer og retningslinjer for skolernes arbejde med deres antimobbestrategier – og herunder hvordan de faciliterer trivsel mod mobning.

Forslaget indebærer en styrkelse af elevernes kendskab og viden om trivselsfremmende tiltag, undervisningsmiljøloven og antimobbestrategien, som skolerne efterfølgende kan arbejde videre med lokalt på den enkelte skole.

4. Videre proces og kommunikation

Ved godkendelse af den kommunale antimobbestrategi udarbejdes der en overskuelig præsentation af strategien på kommunens hjemmeside, på Intra og til Ugepakken.

Der udarbejdes og formidles kommunikation og konkrete redskaber målrettet børn og unge om rettigheder i Undervisningsmiljøloven og den kommunale antimobbestrategi

Børn- og Ungechef, Stefan Møller Christiansen, kontaktes med henblik på at finde en strategi for, hvordan den kommunale antimobbestrategi bringes i spil i forhold til skolernes arbejde med deres egne strategier. Herunder hvilke procedurer der sættes i værk, hvis en skole ikke har en god og aktiv antimobbestrategi, der er tilgængelig og anvendes i såvel det forebyggende som i det indgribende arbejde for trivsel mod mobning.

Ledelseslinjen i Pædagogik og Forebyggelse formidler den kommunale antimobbestrategi til relevante medarbejdere i forvaltningen. Ledelseslinjen formidler desuden det udarbejdede materiale målrettet børn og unge om mobning eller lignende og antimobbestrategien, så skoleledelserne er bekendt med det.



Antimobbestrategien og dertilhørende relevante temaer sendes til skriftlig orientering til Børn og Unge udvalget.
I forlængelse af rådmandsmøde udarbejdes pressemeddelelse om antimobbestrategien.

11. marts 2021
Side 6 af 6



Aarhus Kommunes antimobbestrategi

– For skoleområdet

Aarhus Kommunes antimobbestrategi

I Aarhus Kommune arbejder vi for at

- alle børn og unge har ret til at være en del af positive, faglige og sociale læringsfællesskaber – ingen skal opleve mobning
- alle børn og unge deltager – og inkluderer hinanden – i fællesskaber
- alle handler, når de er bekendt med eller vidne til mobning
- forebygge mistrivsel og mobning gennem en tidlig og rettidig indsats

Denne antimobbestrategi kan både inspirere og sætte faglig retning for skolernes arbejde med deres antimobbestrategier og/eller anvendes som skabelon for de skoler, som er ved at udarbejde eller revidere deres lokale udgave.

Indhold

- 04** Hvad er mobning?
- 05** Hvad er digital mobning?
- 06** Målet med antimobbestrategien
- 07** Forebyggelse og bekæmpelse af mobning
- 11** Håndtering af mobning
- 13** Handleplan og procedure ved mobning

Hvad er mobning?

+ Mobning er et gruppefænomen

- Foregår i og omkring et gruppefælleskab – både off- og online
- Kan være en måde at skabe et fællesskab på
- Kan ikke udelukkende tillægges enkelte individer

+ Mobning omfatter udstødseshandlinger

- Udstødseshandlingerne bærer præg af eksklusion og fornedrelse
- Handlingerne har ofte en systematik

+ Mobning kan være direkte eller indirekte

- Mobning kan komme til udtryk ved synlig, direkte forfølgelse
- Mobning kan også komme til udtryk ved den mere tavse, skjulte udelukkelse

+ Mobning foregår i en formel social sammenhæng, som man ikke kan trække sig fra

- Fordi det er en del af skolen
- Fordi den sociale sammenhæng er en forudsætning for at være en del af fællesskabet – f.eks. klubber, idrætsforeninger eller digitale rum

Hvad er digital mobning?

+ Kendetegn på digital mobning er at

- mobningen kan foregå døgnet rundt – der er ikke noget fristed
- beskeder og billeder kan blive delt hurtigt og blive set af mange hurtigt
- mobningen kan foregå anonymt
- mobningen kan foregå i lukkede grupper – også usynlige for voksne
- kropssproget mangler
- mobningen sker lokalt, men kan inddrage tilskuere fra nær og fjern
- magtbalancer forstærkes i det digitale rum – og voksne er ikke til stede

Målet med vores antimobbestrategi

I Aarhus Kommune vil vi fremme trivsel og forebygge mobning gennem en tidlig og rettidig indsats for trivsel mod mobning.

Ud over skolernes generelle værdiregelsæt vil de med en aktiv og god antimobbestrategi dagligt arbejde med at sikre trivsel og inkluderende fællesskaber for alle.

Gennem elevtrivselsmålingen, sundhedsmålingen og sundhedssamtaler med sundhedsplejersken følger Børn og Unge elevernes trivsel og udvikling.



Aarhus Kommunes antimobbestrategi

Forebyggelse og bekæmpelse af mobning

Forebyggelse af mobning sker gennem en tidlig og rettidig indsats i dagtilbud, skoler, SFO'er og klubber og i et samarbejde med forældrene. Der er fokus på at opbygge inkluderende lærings- og børne- fællesskaber, der kan være med til at forebygge, at mobning opstår.

Arbejdet med forebyggelse og bekæmpelse af mobning skal ses som opmærksomhedspunkter til skolernes generelle arbejde med børns og unges trivsel og inkluderende fællesskaber. Målet er, at skolen forebygger og reducerer mobning – også digitalt – i videst muligt omfang og samtidig øger elevernes generelle trivsel og muligheder for at deltage i trygge læringsfællesskaber. Det gør skolen ved f.eks. at arbejde med følgende indsatser og anbefalinger:

+ Elevrådet

- Elevrådet deltager i udarbejdelsen af skolens antimobbestrategi og formidler det fællesskabsorienterede mobbesyn til alle børn og unge på skolen
- Elevrådet medvirker til at udbrede kendskabet til antimobbestrategien, sige fra over for mobning og opfordre børn og unge til at involvere voksne ved problemer med mobning og ensomhed
- Elevrådet deltager i skolernes arbejde med resultaterne fra den nationale trivselsmåling og undervisningsmiljøvurderingen.
- Elevrådet er med til at sætte fokus på trivsel, inkluderende fællesskaber og mobning på deres skole – og herunder gøre opmærksom på gode omgangsformer fysisk såvel som online.

+ Det pædagogiske personale

- Det pædagogiske personale har en anerkendende tilgang til børn og unge og kan sætte sig ind i deres perspektiv
- Det pædagogiske personale samarbejder med skolens andre aktører i forhold til at skabe inkluderende fællesskaber, hvor der er plads til elevernes mangfoldighed.
- Det pædagogiske personale deltager i et samarbejde med ledelsen i udarbejdelsen af skolens antimobbestrategi med klare retningslinjer for, hvordan skolen handler forebyggende og i tilfælde af en konkret mobbesag
- Det pædagogiske personale benytter i forebyggelsesindsatsen resultaterne fra den nationale trivselsmåling og undervisningsmiljøvurderingen.

Aarhus Kommunes antimobbestrategi

- Det pædagogiske personale formulerer sammen med eleverne mål for den enkelte klasse vedr. fællesskab og trivsel og dermed organiserer undervisningen sådan, at elevernes samarbejde og trivsel understøttes. Herunder skal der også være fokus på digital dannelse.
- Det pædagogiske personale benytter metoder med udgangspunkt i en kvalificeret viden om og kompetencer til at styrke trivsel, forebygge og intervenere mod mobning med udgangspunkt i et inkluderende børnesyn og det fællesskabsorienterede mobbesyn, som inddrager børn og unge som aktive medspillere mod mobning
- Det pædagogiske personale skal have fokus på skabe og fastholde fælles værdier samt deres indbyrdes adfærd
- Det pædagogiske personale inddrager ledelsen og forældrene på skolen, hvis der er bekymring for, at der foregår mobning, eller der er børn og unge, som står uden for fællesskabet.

+ Forældrene

- Forældre er opmærksomme på, at de selv er rollemodeller for deres børn
- Forældrene tager ansvar og engagerer sig i hele børnegruppens trivsel og motiverer deres egne børn til at have øje for alle i børnefællesskaberne

- Forældrene medvirker til at understøtte inkluderende fællesskaber ved i hjemmet at sætte fokus på diversitet
- Forældrene medtænker trivsel som et fast punkt til forældremøderne
- Forældrene støtter deres børn i at løse og håndtere konflikter med jævnaldrende og vurdere, hvornår en voksen skal inddrages. Herunder skal forældrene også inddrage skolens personale
- Forældrene er nysgerrige og taler løbende med deres barn om, hvordan de bruger de sociale medier på en god og respektfuld måde.

+ Skolebestyrelsen

- Skolebestyrelsen prioriterer skolens trivselsindsatser højt
- Skolebestyrelsen sikrer sig, at der udarbejdes et værdiregelsæt og antimobbestrategi, hvor skolens aktører inddrages. Der skal være klare retningslinjer for, hvordan skolen handler i tilfælde af mobning. Desuden sikrer skolebestyrelsen sig, at værdiregelsæt og antimobbestrategi løbende revurderes på baggrund af den nationale trivselsmåling og undervisningsmiljøvurdering
- Skolebestyrelsen skal i samarbejde med skolens personale igangsætte indsatser og aktiviteter, som medvirker til at inddrage sårbare familier og skabe et uformelt og konstruktivt samarbejde.

Aarhus Kommunes antimobbestrategi

+ Ledelsen

- Ledelsen samarbejder om at skabe inkluderende fællesskaber, hvor der er plads til børns og unges diversitet. Derfor skal der løbende arbejdes med at skabe og fastholde fælles værdier, som er udgangspunktet for personalegruppens holdninger og handlinger i forhold til at skabe og fastholde en inkluderende skole- og klassekultur. Herunder prioriterer ledelsen, at hele personalegruppen løbende reflekterer over egen og kollegers praksis i forhold til arbejdet med at styrke en inkluderende skole- og klassekultur.
- Ledelsen tager ansvaret for, at antimobbestrategien bliver udarbejdet i fællesskab med skolens aktører, og at den også indeholder overvejelser om håndtering af digital mobning.
- Ledelsen tager ansvar for en helhedsorienteret indsats, som også tager udgangspunkt i resultater fra den nationale trivselsmåling og undervisningsmiljøvurdering, der benyttes i forhold til at forebygge og bekæmpe mistrivsel samt mobning.
- Ledelsen tager ansvar for, at alle klasser formulerer mål omkring klassefællesskab og trivsel. Herunder fokuseres der på fælles retningslinjer i personalegruppen for klasseledelse, som kan skabe trygge klassefællesskaber. Eks. arbejdes der også med digital dannelse og god digital adfærd.
- Ledelsen prioriterer, at ressourcepersoner uddannes og trænes i at udbrede og forankre viden om mobning og digital dannelse samt redskaber til forebyggelse og intervention mod mobning, så der sikres at hele personalegruppen er opdateret her inden for.



Aarhus Kommunes antimobbestrategi

Nedenstående tabel kan bruges som inspiration og værktøj for skolerne i deres arbejde med at forebygge mobning:

	Sådan forebygger vi mobning	Deltagere	Ansvarlig	Tidsplan
Gennem undervisning Skriv de tiltag, I vil lave som en del af undervisningen for at forebygge mobning				
I frikvarterer Skriv de tiltag, I vil lave i frikvartererne for at forebygge mobning				
Samarbejde ml. skole og fritidsinstitution Skriv, hvordan I vil samarbejde med fritidsinstitutionen om at forebygge mobning				
På digitale medier Skriv, hvordan I vil forebygge mobning på de digitale medier				
Samarbejde med forældre Skriv, hvordan I vil samarbejde med forældre om at forebygge mobning				
Særlige arrangementer Skriv, hvilke sociale arrangementer I har på skolen, der bidrager til at forebygge mobning				

Håndtering af mobning

Mobning er et socialt fænomen, hvorfor omdrejningspunktet er kulturen i børns og unges fællesskaber i skolen og i fritiden – herunder kulturen i klassen. Indsatser skal tage udgangspunkt i de sociale dynamikker, interaktioner og diskurser, som er medvirkende til at sætte rammerne for klassekulturen og de fællesskaber, børn og unge går ind og ud af.

Børn og Unge har fastsat en procedure for et fælles grundlag for, hvordan mobning forstås og skal håndteres af og på skolen, når de bliver bekendt med mobning: <https://detvigoer.aarhus.dk/skole-og-fritid/mobning/>

Håndtering af mobning kan tage udgangspunkt i nedenstående 4 trin, når der vurderes, at der er tale om mobning:

- Lytte til aktørernes perspektiver og på den måde åbne sagen fra flere vinkler.
- Beskrive og analysere processerne: Det sociale portræt af klassen eller gruppen tegnes.
- Initiativer og tiltag igangsættes på baggrund af det sociale portræt.
- Herefter støttes den eller de udsatte elever, som har været udsat for mobning, i den igangværende proces.

Skolen benytter sig af midlertidige indsatser, som skal standse mobningen her og nu, indtil den mere egnede og langsigtede handleplan træder i kraft, og indsatserne i den er begyndt at virke. Begge dele er vigtige og nødvendige.

Aarhus Kommunes antimobbestrategi

Nedenstående tabel kan bruges som inspiration og værktøj for skolerne i deres håndtering af mobning eller lignende og/eller som en del af deres handleplan:

	Sådan håndterer vi mobning	Deltagere	Ansvarlig	Opfølgning
Tilskuer til mobning Skriv, hvad man skal gøre, hvis man hører om/ser mobning?				
Klassen/børnegruppen – de involverede børn				
De involverede børn Skriv, hvordan I vil hjælpe de elever, der er en direkte del af mobningen				
De involverede voksne Skriv, hvordan I vil orientere forældre og fagteam om mobningen				

Handleplan og procedure ved mobning

Undervisningsmiljøloven sikrer, at der bliver udarbejdet en handleplan senest 10 arbejdsdage efter, at der er konstateret problemer med det psykiske miljø inden for børne- og/eller læringsfællesskabet – og herunder tilfælde af mobning.

Handleplanen skal indeholde en kortlægning, hvor problemet belyses fra flere perspektiver. Her skal der tages stilling til, hvem de involverede er, og hvordan mobningen effektivt bliver stoppet. De relevante aktører skal inddrages. Herefter opstilles der mål og tiltag i forhold til den pågældende mobbesag, som efter aftalt tid skal evalueres og følges op på.

Problemer vedrørende mobning eller lignende er ikke ens, hvorfor handleplanen udarbejdes efter den aktuelle situation og børnegruppen. Foranstaltningerne i handleplanen kan være kort- og/eller langsigtede og både tage udgangspunkt i et skole-, klasse- og individniveau. Skolen må vurdere hvilke tiltag, der bedst løser problemerne i det konkrete tilfælde.

Oplever elever og deres forældre ikke, at der bliver taget ordentlig hånd om situationen, har de mulighed for at klage. Det kan være, hvis skolen ikke har en antimobbestrategi, eller hvis de oplever, at der bliver reageret utilstrækkeligt ved det konkrete tilfælde af mobning.

Der klages først til en central indgang for klager i forvaltningen. Hvis der ikke gives fuldt medhold i klagen, videresendes klagen til Dansk Center for Undervisningsmiljø. Dansk Center for Undervisningsmiljø kan herefter udstede et påbud om at opfylde en handlepligt inden for en rimelig frist.

Ud over Dansk Center for Undervisningsmiljø samarbejder Børn og Unge løbende med eksterne organisationer i arbejdet mod mobning. Børn og Unge har derud over selv en række materialer og indsatser, som understøtter skolernes trivselsarbejde. Det hele kan ses på: [\(kommende link\)](#)



Bilag B. Opgørelse over klagesager i Børn og Unge vedr. mobning eller lignende på kommunens folkeskoler

11. marts 2021
Side 1 af 2

I det daglige arbejde arbejdes der på at styrke børn og unges trivsel i undervisningstiden i kommunens skoler. Det være sig både ift. forebyggende tiltag, der fremmer elevernes trivsel og forebygger mobning. Og i situationer, hvor undervisningsmiljøet af forskellige årsager er presset og hvor der kan opstå mobning.

BØRN OG UNGE

Pædagogik og Forebyggelse
Aarhus Kommune

Der findes ikke en egentlig opgørelse over skolernes arbejde, men sidste års resultat af Trivselsmålingen viser, at elevernes oplevelse af mobning er faldende i 2020 sammenlignet med året før.

Udvikling og Tilsyn

Grøndalsvej 2
8260 Viby J

I de sager, hvor elever eller forældremyndighedsindehaver oplever, at en skole ikke håndterer mobning eller lignende tilfredsstillende efter Undervisningsmiljøloven fra 2017, har eleverne eller forældremyndighedsindehaver mulighed for at klage over skolens håndtering af mobning ved Den Nationale Klageinstans mod Mobning ved Dansk Center for Undervisningsmiljø.

Telefon: 23 38 01 55
Direkte telefon: 21 74 42 21

Når klageinstansen modtager en klage, fra en elev eller en forældremyndighedsindehaver, sender de klagen til 1. behandling i kommunen.

Direkte e-mail:
sped@aarhus.dk

Den skole, der er klaget over, gennemgår og undersøger i samarbejde med det tværgående team mod mobning i PUF klagen. Herefter afgøres det, om skolen vil give klager *medhold*, *delvist medhold* eller *ikke medhold* i klagen. Såfremt der gives *medhold* eller *delvist medhold*, skal der udarbejdes en handlingsplan, der vil få mobningen til at ophøre.

Sag: 20/091195-1
Sagsbehandler:
Søren Kronborg Pedersen

Hvis klager ikke er tilfreds med skolens afgørelse om, hvorvidt der er tale om mobning eller lignende, eller hvis klager mener at handlingsplanen er utilstrækkelig til at få mobningen til at ophøre, sendes klagen til 2. behandling hos Den nationale Klageinstans mod Mobning.

En klagesag er i sagens natur én for mange. Men Børn og Unge har i et nationalt perspektiv haft forholdsvis få klagesager siden klageinstansens oprettelse i 2017.

Konkret har Børn og Unge haft 5 klager til 1. behandling i kommunen.

- Tre af disse klager blev ikke sendt til 2. behandling hos klageinstansen, da klager efterfølgende var tilfreds med de tiltag skolen havde iværksat.
- En sag ligger til afgørelse hos klageinstansen med forventet afgørelse maj 2021
- En sag har givet en skole et påbud. Påbuddet handlede ikke om, hvorvidt der var tale om mobning eller ikke, hvilket skolen vurderede der ikke var tale om.



Påbuddet handlede derimod om, at skolen skulle have inddraget mere materiale inden man traf afgørelsen.

Skolen og Børn og Unge sendte efterfølgende yderligere materiale til klageinstansen, hvorefter klageinstansen konkluderede, at påbuddet var efterlevet og sagen blev lukket.

11. marts 2021

Side 2 af 2

Udover de klager der er modtaget fra Klageinstansen mod Mobning til 1. behandling i kommunen, har elever og forældre ligeledes mulighed for at kontakte Børn og Unge direkte, hvis de oplever manglende trivsel eller mobning på en skole i kommunen.

Siden Undervisningsmiljølovens indtræden i 2017 har Børn og Unge modtaget 14 klager direkte fra elever eller forældre. De 14 klager er håndteret internt i kommunen og på den enkelte skole og har ikke ført til yderligere klagesager.



Emne **Udrulning af hygiejne-nudging system på skoler**
Til Rådmandsmødet den 16. marts

3. marts 2021
Side 1 af 5

1. Hvorfor fremsendes forslaget?

Børn og Unge-chef Karina Møller har sat punktet på dagsordenen med henblik på, at rådmanden træffer beslutning om udrulning af et nyt hygiejne-nudgingssystem til folkeskolerne i Aarhus Kommune.

Baggrund

Statens Serum Institut (SSI) kontaktede i foråret 2020 en række virksomheder med det formål, at SSI kan bidrage til at synliggøre løsninger til anvendelse i både den offentlige og private sektor, der kan medvirke til en reduktion af smittespredning. SSI kontaktede i den forbindelse Aarhus-virksomheden Conceptmaking. Dette skete med afsæt i de projekter Conceptmaking tidligere havde gennemført med hhv. Aarhus Kommune og Odense Universitetshospital.

Conceptmaking kontaktede efterfølgende Aarhus Kommune, og mulighederne for gennemførelse af et implementeringsprojekt omfattede folkeskolerne i Aarhus blev drøftet. Det førte til, at Aarhus Kommune søgte midler fra A.P. Møller Fonden til gennemførelse af et implementeringsprojekt, men fik afslag fra fonden.

Frem for at søge andre fonde blev der truffet beslutning om at gennemføre et EU-udbud.

Udbud og resultat af udbuddet

Aarhus Kommune har ultimo 2020 gennemført et udbud af et hygiejne nudging-system til anvendelse på folkeskolerne i Aarhus Kommune.

Udbuddet er gennemført som et EU-udbud af Indkøb & Udbud/BA i samarbejde med en styregruppe bestående af:

- Peter Pedersen, økonomidirektør, BA (**formand**)
- Karina Møller, chef for Børn og Unge, MBU
- Elin Kallestrup, kvalitetschef, MSO (assisteret af Else Buus, kvalitetskonsulent, MSO)
- Brian Kristensen, Sektionsleder, Infektionsepidemiologi og Forebyggelse / Central Enhed for Infekshygiejne, Statens Serums Institut
- Peter Rasmussen, specialkonsulent, BA

Udbuddet omfatter levering, implementering og vedligeholdelse af et kombineret rengørings-, hygiejne- og indeklimakoncept til brug på folkeskoler i Aarhus Kommune. Konceptet skal med en kombination af teknologi og nudging (adfærdsdesign) understøtte og i højere grad end i dag muliggøre at

BØRN OG UNGE
Strategi og Udvikling
Aarhus Kommune

Sekretariat-Grøndalsvej
Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Direkte e-mail:
nicmad@aarhus.dk

Sag: 20/164272
Sagsbehandler:
Nicolas Madsen



medarbejdere, elever og andre brugere kan medvirke aktivt i at sikre renere og sundere arbejds- og læringsmiljøer. Dette gøres konkret ved at muliggøre, at brugerne involveres i rengøringen af kritiske kontaktflader i dagens løb – og herved medvirker til at mindske risiko for smittespredning som følge af de mikroorganismer, der netop spredes via brugernes berøring af kontaktflader i klasselokaler, faglokaler, mm.

3. marts 2021
Side 2 af 5

Udbuddet resulterede i et tilbud fra virksomheden Zurface¹. Det er styregruppens vurdering, at tilbuddet er konditionsmæssigt og at den tilbudte løsning lever op til de krav og forventninger, der i udbuddet var stillet ift. funktionalitet, kvalitet, teknologi, prisniveau samt tilbudsgivers vilje og evne til at medvirke til en succesfuld implementering af løsningen i Aarhus Kommune.

Det er styregruppens vurdering, at tilbuddet fra Zurface pris- og omkostningsmæssigt betyder, at der økonomisk vil være en positiv business case for de enkelte skoler. De totale omkostninger inklusive alle driftsudgifter vil pr. enhed udgøre 5.800 kroner årligt. For en gennemsnitlig skole med 50 klasse- og faglokaler svarer det til 290.000 kroner årligt. Der vil være mulighed for reduktion i pris, hvis skoler selv medvirker til opsætning af enheder.

Styregruppens vurdering er baseret på følgende elementer:

- Systemet vurderes at overflødig gøre noget af den ekstra rengøring, der bliver bestilt i øjeblikket, i det omfang denne rengøring er i klasselokaler mm. Pt. finansieret af Corona-regningen, men måske også "new normal",
- Der er også potentialer i at effektivisere den traditionelle grundrengøring om morgenen,
- Reduceret sygefravær for lærere mm., og dermed reducerede vikarudgifter,
- Reduceret elevfravær med – mere indirekte – gevinster, også økonomiske,
- Løsningen indeholder også teknologi/sensorer der bl.a. måler CO₂, temperatur og fugtighed i lokalet og vil kunne nudge lærere/elever ift. udluftning mv. og sikring af optimalt indeklime. Det vil reducere behovet/investeringer/omkostninger i andre indeklime-løsninger.

Efter fire år er systemet Aarhus Kommunes ejendom, og der vil kun være udgifter til drift, evt. reparation og udskiftning forbrugsstoffer og en licensbetaling. Aarhus Kommune kan selv overtage driften, eller der kan aftales en forlængelse med Zurface.

Udrulningsplan

¹ Ejer og stifter af Conceptmaking indgår i ejer-/stifterkredsen af Zurface – og det tilbud/den løsning Zurface er kommet med, bygger på den hygiejne-nudging løsning, der er blevet udviklet og testet i projekter med hhv. Aarhus Kommune og Odense Universitetshospital.



Udbuddet er udformet sådan, at projektet som minimum skal gennemføres på to skoler, men der er skaleringsmuligheder, så det kan gennemføres på alle skoler. Herudover kan der inden for kontraktens rammer installeres op til 500 enheder andre steder i kommunen.

3. marts 2021
Side 3 af 5

Zurface bekræfter, at de har kapacitet til at producere, levere og implementere løsningen i den skala Aarhus Kommune ønsker indenfor kontraktens rammer og til ibrugtagning pr. 1. august 2021. Dette forudsætter, at størrelsen af første udrulning/levering er fastlagt i marts, så produktion af de fysiske enheder kan sættes i gang i samme måned.

Selvom der vurderes at være en positiv Business Case for den enkelte skole, kan det være en udfordring at finansiere udgiften for den enkelte skole på grund af risikoen for, at Business Casen ikke holder. Styregruppen arbejder derfor på at etablere en model, som indebærer, at 10 skoler kan vælge en garanti og kun betale i det omfang, der opnås konkrete besparelser på rengøring og konkrete reduktioner i korttidssygefravær – både på den enkelte skole, og for alle de skoler, der er omfattet af projektet, set under et. Den endelige model for garantiordningen aftales i styregruppen.

Børn og Unges chefteam har på den baggrund besluttet, at løsningen som udgangspunkt maks. skal tilbydes til 10 folkeskoler pr. 1. august 2021. På nuværende tidspunkt er projektet ikke blevet præsenteret for skolerne, og interessen for at deltage i projektet kendes derfor ikke.

Styregruppen sikrer, at der fra projektstart tilknyttes følgeforskning til implementeringen, så der opnås bedst mulig dokumentation for effekter, succesfaktorer osv.

Om garantiordningen

For de 10 skoler, som kan være omfattet af garantiordningen, foreslår styregruppen, at udgifterne det første år finansieres centralt som en Corona merudgift, og medtages i opgørelsen heraf.

Udgifterne i år 2-4 afholdes af Rådet for Sociale Investeringer (en central konto i Borgmesterens Afdeling), som hermed tager den fulde risiko. Skolerne betaler kun tilbage, hvis der opnås besparelser som følge af **et reduceret sygefravær** blandt personalet eller i **rengøringsudgifter** ud fra følgende model:

- a. *Korttids sygefravær under to uger opgøres ud fra OPUS Personale for de deltagende skoler sammenlignet med sygefraværet i samme periode i tidligere år.*

Tilbagebetaling opgøres pr. skoleår, og sker kun, hvis der *saml*et for de ti skoler kan påvises en udvikling i korttids sygefravær, som ligger mindst 10



3. marts 2021
Side 4 af 5

procent lavere end for sammenligningsgruppen. Ved at se alle 10 skoler under et og sammenligne med 10 andre skoler opnås en robusthed i forhold til andre forklaringer, som kan have forstyrrende betydning på enkeltskoleniveau. Det vil sige, at skolerne kommer kun til at betale tilbage, hvis der er en påvist effekt af nudging-indsatsen.

Hvis forudsætningen er opfyldt, betaler den enkelte skole 1.000 kroner for hver dag korttidssygefraværet falder mere / stiger mindre end i sammenligningsgruppen, dog maksimalt 300.000:

Modellen giver herved en robusthed i forhold til at sikre, at der både er solidt belæg for, at indsatsen giver lavere sygefravær, og at der konkret er lavere sygefravær på den enkelte skole.

b. *Besparelser i rengøringsudgifter eller undgåede merudgifter som kan tilskrives hygiejne nudging-systemet.*

Maksimal tilbagebetaling for sparede rengøringsudgifter sættes til 100.000 kroner pr. skoleår. Besparelsen vurderes af rengøringscontroller ud fra tidligere års udgifter og sammenligning med udgifterne på andre skoler uden hygiejnenudding. Vurderingen drøftes på et møde, og beløbet betales kun ved enighed.

c. *Hvis den samlede tilbagebetaling som opgjort i a og b overstiger 3,2 mio. kroner, tilbageføres den del af tilbagebetalingen, der ligger over 3,2 mio. kroner til fordeling blandt de ti skoler. 3,2 mio. kroner svarer til den samlede udgift, tillagt et risikotillæg på 10 %.*

d. *Enhver skole kan ved starten af et ny skoleår vælge at træde ud af finansieringsmodellen og selv afholde udgiften direkte.*

e. *Hvis der er skoler, som er med i garantiordningen, og som ikke opnår de forventede resultater, og projektledelsen vurderer, at det skyldes utilstrækkelig implementering på skolen, kan det besluttes at fjerne enhederne til anvendelse andre steder i Aarhus Kommune.*

Rådet for Sociale Investeringer er etableret med det formål at investere i sociale indsatser (i bred forstand). Rådet finansierer udgiften, og får en tilbagebetaling + en mindre risikopræmie, hvis bestemte på forhånd definerede resultater opnås. Rådet har haft en indledende drøftelse, og er som udgangspunkt positive for at gå ind i investeringen, selvom den ligger på kanten af Rådets arbejdsområde. Blandt argumenterne er de sociale effekter ved et reduceret elevfravær og tilegnelse af gode hygiejnevener og – forståelse. Hvis Rådet takker nej – eller ikke kan finansiere hele investeringen, kan der også findes andre løsninger på centrale budgetter.



Chefteamets bemærkninger

Chefteam havde følgende bemærkninger til den foreslåede garantiordning:

- Det første år skal ikke finansieres som Corona-merudgifter,
- Incitamentsstrukturen skal genovervejes.

3. marts 2021

Side 5 af 5

2. Indstilling – hvad skal der tages stilling til?

Det indstilles, at:

- Rådmanden træffer beslutning om antal skoler, som hygiejne-nudging systemet skal udrulles på pr. 1. august 2021 (som minimum to, maksimalt 10),
- Rådmanden tager stilling til principperne i den foreslåede garantiordning, særligt med blik for den beskrevne tilbagebetalingsmodel

3. Hvilke ændringer indebærer forslaget?

4. Videre proces og kommunikation

Når rådmanden har truffet beslutning om antal deltagende skoler, vil taskforce-gruppen på skoleområdet blive indkaldt til et møde, hvor de skal drøfte tilmelding til projektet, så de deltagende skoler kan tage løsningen i brug pr. 1. august 2021. I taskforce-gruppen sidder Børn og Unge-chef Stefan Møller Christiansen, udvalgte skoleledere, BUPL og ÅLF.



Emne **Pres på rekrutteringsområdet**
Til Rådmandsmødet

4. marts 2021
Side 1 af 2

1. Hvorfor fremsendes forslaget?

Helle Bach Lauridsen har sat sagen på rådmandsmødedagsordenen til drøftelse og beslutning.

Byrådet har gennem flere år ønsket at reducere brugen af eksterne konsulenter, herunder også konsulenter, der bistår kommunale institutioner og kontorer med rekruttering:

- Byrådet besluttede i 2019, at der skulle anvendes færre konsulenter. Der rapporteres til Byrådet en gang årligt i forbindelse med opfølgningen på effektiviseringer.
- Byrådet besluttede i 2020, at der i de kommende år gennemføres en rammebesparelse på udgifter til eksterne konsulenter på 30 mio. kroner. Besparelsen fordeles på anlæg og drift og på de enkelte magistratsafdelinger i forhold til faktisk afholdte udgifter – års gennemsnit for 2017, 2018 og 2019 – og udgør 10,6 % af de samlede konsulentudgifter.

I Børn og Unge kan man hente hjælp til rekruttering hos en af de **interne** rekrutteringskonsulenter jf. beskrivelsen på [Aarhusintra](#) med inspiration og ideer til en god rekrutteringsproces.

Problemet er, at efterspørgslen efter rekrutterings- og ledelsesydelser ikke kan honoreres med den nuværende kapacitet. Man kan ikke følge med, og der opleves et pres, som kalder på en ledelsesmæssig reaktion. På seneste møde med lederforeningerne i februar måned blev problemstillingen ligeledes dagsordenssat fra foreningernes side, og dagtilbudslederforeningen har gjort Børn og Unges ledelse opmærksom på, at foreningen har fået henvendelser fra dagtilbudsledere om hjælp til rekruttering. Foreningen har spurgt, hvordan de skal forholde sig til de begrænsede ressourcer i HR, og efterspørger muligheden for at købe ekstern bistand.

Hvis man ser bort fra muligheden for at tilkøbe hjælp fra eksterne konsulenter, ses der umiddelbart to muligheder:

BØRN OG UNGE
Strategi og Udvikling
Aarhus Kommune

Sekretariat-Grøndalsvej
Grøndalsvej 2
8260 Viby J

Direkte telefon: 51 57 67 42

Direkte e-mail:
fst@aarhus.dk

Sag: 21/013549-1
Sagsbehandler:
Flemming Staub



1. At der prioriteres yderligere midler til rekrutterings- og organisations-teamet for at imødekomme efterspørgslen.
2. At efterspørgslen dæmpes ved at afgrænse opgaver og hvilke stillinger, der kan gives støtte til rekrutteringen af – f.eks. at pædagogiske lederstillinger ikke er omfattet, men kun overliggende niveauer.

4. marts 2021
Side 2 af 2

Den første mulighed rummer den udfordring, at der også er besluttet og netop gennemført besparelser på det administrative område. Den anden mulighed er ikke attraktiv, fordi forvaltningens hjælp til en rekrutteringsproces gør en stor positiv forskel decentralt i at teste og kvalificere at vi får de rette ledere ansat. Modtager de decentrale ikke den fornødne hjælp og understøttelse fra forvaltningens side, vil de i højere grad søge mulighederne for at købe den support udenfor kommunen.

Chefteamet drøftede problemstillingen 11. februar 2021, og besluttede at indstille til rådmandsmødet, at der indenfor Børn og Unges samlede ramme er behov for at finde finansiering til yderligere en stilling til at løse opgaverne på rekrutteringsområdet.

2. Indstilling – hvad skal der tages stilling til?

Det indstilles, at der ansættes en rekrutterings-/organisationsmedarbejder i HR og Organisation til at understøtte og honorere den decentrale efterspørgsel. Finansiering sker via disponering af driftsreserven i Børn og Unge. Driftsreserven udgøres af det til enhver tid ikke-disponerede beløb i det samlede Børn og Unge-budget for indeværende år, som bl.a. er afsat til at friholde skoler, dag- og fritidstilbud fra tekniske justeringer som følge af udefrakommende ændringer. Størrelsen af driftsreserven anslås tre gange årligt i forbindelse med de forventede regnskaber og regnskab.

3. Hvilke ændringer indebærer forslaget?

Forslaget indebærer, at HR og Organisation i højere grad vil kunne hjælpe med rekrutteringsydelse i hele Børn og Unges organisation. Det forventes at aflaste de decentrale ledere og at effektivisere opgaveløsningen, fordi rekrutteringskonsulenterne har erfaring og faglig indsigt i håndteringen af ansættelsesforløb.

4. Videre proces og kommunikation

Hvis indstillingen vedtages, vil der snarest muligt blive opslået en stilling som rekruttering- / organisationsmedarbejder i HR og Organisation.